

גיליון מיוחד לרגל
יוםא דהילולא רבא של
רבן של ישראל רש"י הק' זיע"א

תמוז תשפ"ה

תורה

תאיר
ארץ

שיחת קודש מאירה כספירים, בהיכלו של
כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א

"הדיבור שבורא
עולם מדבר היישר
אל כל יהודי"
מסמך מטלטל
חובה לכל בן תורה

זיו
העולם

דברי הדרכה בהירים לבני התורה מאת
מרן ראש הישיבה הגר"פ ברמן שליט"א

מנפת
צוף

שעה של הוד קדומים במחיצתו של
מרן ראש הישיבה הגר"י כהן שליט"א

מאחורי הפרגוד

מסע מרגש ועוצר נשימה אל
תוך היכל בית תלמודו של רש"י

ששה מי יודע וותיקי הנבחרים פותחים את צפונות ליבם

ה'משכיל' בעת ההיא

הביאור שנידון לשריפה

כתב רש"י

תחקיר מאלף

דמות דיוקנו

ציורו של רש"י הק', האמנם?!

לאן נעלמו הנעליים

הרב יאיר ויינשטוק בסיפור מרגש

להקים ישיבה על קברו בתוכנו!

שלחם, כמו מכריזים בקרבם "פה נטמן הלימוד שלי בפירוש רש"י על התורה...".

אך לא עוד. עכשיו, זו ההזדמנות של כולנו, כל אחד לעצמו 'להקים ישיבה על קברו של רש"י'.

להחיות מחדש את הלימוד הקדוש הזה שקבור בתוכנו אנו, להשיב אותו למקומו הראוי, ולהשיב אף לרבינו רש"י הקדוש את הכבוד והכרת הטוב שחש כלפיו כל בן תורה באשר הוא.

מרן ראש הישיבה הרב שך זי"ע

מ-70,000 אברכים ובחורים רשומים אשר לומדים ונבחנו את דברי התורה הקדושה, דבר יום ביומו, שבוע ועוד שבוע, כל השנה כולה.

שבעים אלף לומדים ונבחנו, זה הרבה.

אבל חצי מיליון – זה חזון!

האם לא נוכל – אתה ואני, כל אחד ואחד מאיתנו – לעשות את הצעד הקטן הזה, ללמוד עם ילד, לעורר חברותא, לעודד אח, לדרבן גיס, לשכנע ידיד, להקים שיעור, ולחולל את תחיית לימוד חומש ורש"י?

מסופר, כי באחד השיחים, התבטא מרן הגרא"מ שך זצ"ל אל הרב ישעיהו ליברמן מנהל 'בית יעקב', באומרו: "כדאי לעבוד כל החיים, להקים סמינרים, לחנך אלפי תלמידות – ולו כדי שתצא אמא אחת טובה", או אז הוסיף מרן הגרא"מ, **"הנה, ראו את אמו של רש"י הקדוש, מה חוללה אם אחת בישראל, וכי מישוה מאיתנו יכול לדמיין את חייו ללא רש"י? איזו צורה הייתה לעולם ללא רש"י?"**.

מכאן, תצא הקריאה לכל בן תורה באשר הוא: לעולם לא נוכל לאמוד את משמעותה של כל פעולה קטנה שלנו. כל אחד מאיתנו, יכול להיות כמו אמו של רש"י. כל פעולה קטנה שלנו, כל שיעור חדש, חברותא, חיזוק או לימוד – יכולים להביא לכך שבסייעתא דשמיא בעוד שנה, בחודש תמוז התשפ"ו, נעמוד כולנו יחד עם חצי מיליון לומדים ונבחנו.

הבה נקים ישיבה על קברו של רש"י הקדוש, בקרבנו, בתוכנו.

אילו יכולנו לפרוש כנפיים ולהפליג כעת אל העיר טרוויש; לו הייתה ניתנת לנו האפשרות לגלגל אחורנית את לוח הזמן ולהגיע כעת אלף שנים אחורנית; ולשלשל מכתב אל תיבת הדואר של רבן של ישראל, רבינו רש"י הקדוש, ולשאול שאלה:

"רבינו הקדוש, מלאי הכרת הטוב אנו על אוצר כלי החמדה שהנחת לעם ישראל, כיצד היית מבקש שלאחר הסתלקותך לעולם העליון יציינו את יום ההילולא שלך?"

תתפלאו לשמוע, אך רש"י הקדוש זי"ע כבר התייחס לשאלה זו, והביע את חווית דעת קדשו כיצד היה רוצה שיציינו את יום ההילולא שלו.

הלא כך חקק רש"י בקולמוסו המוזהב בפירושו על מסכת יבמות (קכב.): **"יום שמת בו אדם גדול, קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמוגזע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם, להושיב ישיבה שם"**.

המפרשים מבארים, שמטרת הושבת הישיבה על קברו של צדיק היא כדי לבטא את נצחיות חייו של הצדיק. כי אמנם גופו הטהור נטמן בין רגבי האדמה, אך שפתותיו עודם דובבות, דבריו ותורתו חיים ואף עושים פירות קודש הילולים. דווקא במקום קבורתו מצינים שהוא לא נקבר, מורשתו ותורתו עודם נישאים על שפתי הלומדים, ודברים חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד!

היכן קברו של רש"י, זאת לא זכינו לדעת. מדובר בתעלומה שגדולי החוקרים העלו חרס בידם. כך שישביה על קברו בפועל לא נוכל להקים. אולם את המטרה אשר לשמה מקימים את אותה ישיבה, נוכל גם נוכל להקים, יחדיו!

לקראת יומא דהילולא רבא של רבינו רש"י הקדוש זי"ע"א, יכולים וחייבים כולנו לקיים את הקמת הישיבה, כל אחד במקומו. כל אחד בסביבה הקרובה והטבעית שלו, יוכל להרבות פעלים, להקים שיעורים, לדרבנן לשכנע ולעודד אחרים ללמוד, להפיץ את אור תורתו של רש"י בהיכלי הישיבות והכוללים, בתלמודי התורה ובתי המדרש, להקים ישיבה על קברו כדי שיהיו שפתותיו דובבות ודברי תורתו חיים וקיימים לעד.

אם כי בדרך מליצה לא יהיה זה מופרך לומר שאנו יודעים היכן קברו. למרבה הצער, פירוש רש"י הקדוש על התורה, קבור מזה שנים רבות. הוא קבור עמוק בחייהם של יהודים רבים שמשום מה עדיין אינם קובעים לימוד בפירוש רש"י על התורה. הם למדו את פרשת השבוע עם פירוש רש"י בתלמוד התורה, ומיני אז נקבר לימוד קדוש ונשגב זה בקרבם. יותר לא שבו אל הלימוד הנחוץ הזה, הוא קבור אי שם בירכתי סדר העדיפויות

קחו עמכם דברים!

מבצעי ענק למשנני התורה שבכתב לחיזוק ועידוד הלימוד של ספר 'משנה תורה' הכולל כל התורה ואשר נודע בסגולתו

מיועד למשננים ויודעי התורה שבכתב!

מסלול 'שינון התורה':

מדי שבוע ייערך מבחן מסכם של פרשת השבוע בראי הפרשה המקשרת את ארבעת חומשי התורה אל חומש דברים המבחן הינו מבחן מעמיק (לא תשובות אמריקאיות)

בין משנני התורה ייערכו מדי שבוע הגרלות על פרסים יקרי ערך:

דברים	ואתחנן	עקב	ראה
מתנה לבין הזמנים ספסל נדנדה למרפסת	סט חזרה לישיבה גמרא (המסכת הנלמדת), קובץ מפרשים, ספר חידושי תורה, עטים, דפדפנות, פנס לילה, שעון מעורר	מארז כל סעודות השבת לשבת בין הזמנים עם כל המשפחה	סט מחזורים מפוארים מעור
שופטים	כי תצא	כי תבוא	נצבים
דבשיה מפוארת מכסף	שופר מהודר וקל לתקיעה	טלית ועטרה מפוארת	קיטל מהודר
וילך	האזינו	וזאת הברכה	ספר דברים
סט ד' מינים מהודרים	מזגן נייד לסוכה	מזוודה לחזרה לישיבה	למשתתפים בכל ספר דברים רש"י כפשוטו גדול

שימו לב: כל ההגרלות והפרסים, הינם בתוספת ההגרלות הקבועות הנערכות עם עשרות זוכים מדי שבוע בסכומים גדולים. התמונות להמחשה בלבד!

אל תפספס את היסוד – הצטרף ללימוד יומי מתוק וקבוע בחומש ורש"י:

02.500.20.18
TS025002018@GMAIL.COM

גליון שבועי עשיר בתוכן | ניוזלטר יומי מרתק | מערכת מבחנים יומיים ושבועיים | מערכת שיעורים במגוון שפות וסגנונות | מדור 'תורתך שעשועי' | הגרלות ענק ומתן שכרה בצדה

אנחנו עשירים!

כשמבנה האסטרטגיה קורס כמגדל קלפים | התובנה החדשה שגרמה להתרגשות עזה במערכת 'תורה שבכתב' | השיחה המטלטלת ברחוב בן זכאי 45 בבני ברק | גילויים מפעיימים בקודש פנימה | לבבות רוגשים במשרד ירושלמי | האוצר כבר מזמן מנת חלקנו

התורה שבכתב בהבנה עם התרגום, שבימינו יוצאים ידי חובה זו רק בצירוף לימוד רש"י, לא היתה הכוונה בתקנה זו רק לשם 'ידיעת התורה', שהרי גם התלמיד-חכם הגדול ביותר שכבר יודע את כל התורה, גם הוא מחויב על פי הלכה לחזור וללמוד כל שבוע את הפרשה עם פירוש רש"י."

"אלא הפשט הוא, שבתורה שבכתב יש ענין מיוחד שאין בשום לימוד אחר. התורה שבכתב הוא דיבור שהקב"ה בכבודו ובעצמו מדבר היישר אל כל יהודי. כשאתה לומד פסוק חומש, אתה לומד את הדיבור שהקב"ה מדבר אליך! זאת אומרת שלימוד תורה שבכתב הוא החיבור הגדול ביותר של יהודי אל הקב"ה! וחיבור זה חייב להישמר בכל שנה ושנה מחדש, בכל שבוע, ובכל

יום! אין כאן רק ענין של ידיעה או לא ידיעה, אלא ענין של לימוד המחבר את היהודי אל בוראו, בחיבור החזק ביותר שיכול להיות. זה היסוד של כל יהודי. היסוד של הקדושה. להיות מחובר אל הקב"ה! גם מי שכבר למד אשתקד את החומש, אבל את החיבור ואת הקשר אל הקב"ה הוא חייב לשמר בכל שנה ושנה על ידי לימוד תורה שבכתב."

יצאנו ממעונו של ראש הישיבה שליט"א בסערת רגשות מעורבים. מחד - מרוגשים מהזכייה העצומה שנפלה בחלקנו, ללא שידענו בעצמנו עד היום כמה עשירים אנחנו. לא ידענו באיזה אוצר יקר מפז אנו אווזים בדינו, אוצר של חיבור רבבות יהודים אל אביהם שבשמים.

אך מאידך גיסא – גם בתחושת אחריות כבדה, אם אמנם הלימוד הזה הוא כל כך מרכזי ומהותי, והוא יסוד החיבור של כל יהודי לאביו בשמים, האם לא יתבעו אותנו משמים שמא לא עשינו את כל יכולתנו ששום יהודי לא יישאר מאחור? האומנם השתדלנו ועשינו עד מקום שידינו מגעת שלא יהיה אפילו בחור ואברך אחד שאינו קובע לימוד יומי קבוע בחומש ורש"י?---

מסתבר איפה, שכל הפעולות והמסרים שלנו בשנים האחרונות, לא זכו לנגוע בנקודת הנקודות. עד לאותה שיחה מכוננת, אשר ללא ספק תהפוך זה עתה לפס הקול של המפעל העולמי ואשר לבטח תבצע מהפכה של ממש בקרב רבבות אלפי בני תורה אשר יספגו לקרבם את נוהות האור המאירים כספירים על הנפש והנשמה.

•

זו אפוא המטרה בגיליון 'תורת' אשר אתם אווזים בידכם, בין שלל הפעולות אשר המערכת פועלת מסביב לשעון בכל ימות השנה: שלא יישאר שום יהודי, מכל חוג ומגזר, מכל עדה וקהילה, ומכל גיל ורמה, מכל עיר ועיירה, שאינו מחובר אל דבריו הקדושים של הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו – מדי יום ביומו, חק ולא יעבור!

האוצר היקר הזה חייב להיות נחלתו של כל יהודי. ללא יוצא מן הכלל. גם אתה, גם הבן שלך, החבר שלך, כולם!

המערכת

יש רגעים בהם אדם הופך לעשיר מופלג בין רגע. ירושה גדולה נפלה בחלקו, הוא זכה בלוטו, ואולי השקעה בה השקיע הכפילה את עצמה לפתע עשרות מונים.

אך יש רגעים אחרים, בהם האדם פשוט מגלה את הסוד שהוא כבר היה עשיר עצום עד היום. ללא שידע מכך כלל. לשם משל, כשנודע לו שכבר לפני חמישים שנה הופקד עבורו סכום עתק בחשבון בנק שוויצרי.

זהו רגע מטלטל ונדיר, שנצרב עמוק בגידי הנפש ובוורדי הנשמה.

זהו רגע משנה חיים.

רגעים כאלו היו מנת חלקנו אנו - במערכת 'תורה שבכתב' שעה שעמלנו על הכנת בטאון ייחודי ומושקע זה.

אם בביקורים בבתייהם של גדולי ומאורי הדור שליט"א, אם בעת רב השיח עם הנבחנים הוותיקים שפתחו את סגור ליבם, בעת התגליות המרגשות בתחקיר העומק על חייו של רבינו הקדוש רש"י, ובשאר חלקי הגיליון המפואר אותו אתם מחזיקים בידכם, פרי עמל רב של צוות יקר שהקדיש את מיטב זמנו ומרצו למען מטרה נעלה זו.

אמנם מאז הקמת המפעל העולמי 'תורה שבכתב', התקבלו במערכת רבבות מכתבים ואגרות של יהודים, בכל הגילאים, מכל המגזרים, ומכל רחבי העולם, המעידים על המהפכה העצומה שלימוד חומש ורש"י חולל בחייהם. ידענו גם ידענו כי זכייה גדולה נפלה בחלקנו בחסדי שמיים, להרבות פעלים בתורה, אבל לא שיערנו עד היכן הדברים מגיעים. לא ידענו כמה עשירים אנחנו. לא פיללנו באיזה אוצר ענק אנו מחזיקים בדינו.

•

משך שנתיים ימים, פועלים אנו במשנה אסטרטגית סדורה לצירופם של רבבות אלפי יהודים ללימוד קדוש ויסודי זה. מדברים אל השכל ומאותתים למעמקי הלב, משרדים אל הרגשות וזועקים למעמקי התת מודע.

כך חשבנו.

עד שהגיעה אותה שיחה מאלפת ברחוב בן זכאי 45 בבני ברק, במעונו של מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי חיים פרץ ברמן שליט"א, והקריסה באחת את כל מעטה האסטרטגיה והמחשבות הקדומות שלנו, והסירה את המעטפת מעל האוצר היקר.

בשיחה רוויית ההוד – כמו בשאר השיחות בבתייהם של גדולי ומאורי הדור שליט"א - גילה ראש הישיבה נקודת הלוח של מהות לימוד פרשת השבוע עם פירוש רש"י, לא מדובר רק בעניין של השלמת ידע בתורה, אלא במשהו מהותי ומרכזי הרבה יותר, בלימוד שהוא למעשה הברית התיכון של היהדות כולה.

"כאשר חכמינו ז"ל תקנו החובה ללמוד בכל שבוע 'שנים מקרא ואחד תרגום' – הסביר ראש הישיבה בנועם אמרי - "דהיינו לחזור בכל שנה ושנה על

28

מאחורי הפרגוד

מסע מרגש ועוצר נשימה אל תוך היכל בית תלמודו של רש"י

הרב משה קרביץ

22

מנופת צוף

דברי הדרכה בהירים לבני תורה מאת מרן רה"י הגר"י כהן שליט"א

הרב יהושע כהן

14

זיו העולם

במחיצתו של מרן ראש הישיבה הגר"ח פ ברמן שליט"א

הרב לייב ברוורמן

6

תאיר ארץ

שיחת קודש מאירה כספירים, בהיכלו של כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א

הרב טוביה פריינד

40

ששה אני יודע

וותיקי הנבחנים פותחים את צפונות ליבם

הרב אהרן טייטלבוים

הרב אברהם בנימין מאיר בוים

הביאור שנידון לשריפה

58

הרב יאיר ויינשטון

לאן נעלמו הנעליים

70

הרב בנימין המאירי

כתב רש"י

53

הרב נח רובינשטיין

תמונה או ציור

66

מאחורי הקלעים

יום בממלכת תורה שבכתב

49

בשער הגליון

להקים ישיבה על קברו, בתוכנו!

3

גיליון מורחב ומיוחד לרגל יומא דהילולא רבא של רבן של ישראל רש"י הקדוש זיע"א

כ"ט תמוז תשפ"ה

יוצא לאור ע"י: המפעל העולמי תורה שבכתב טל 02-500-20-18 ת.ד. 18362 מיקוד: 9118202 ts025002018@gmail.com ווא"ל: 7

עורך אחראי: הרב אברהם בנימין מאיר בוים

כותבים ומשתתפים: הרב אברהם בנימין מאיר בוים, הרב משה קרביץ, הרב יאיר ויינשטון, הרב טוביה פריינד, הרב יהושע כהן, הרב לייב ברוורמן, הרב אהרן טייטלבוים, הרב רפאל זעפרני, הרב בנימין המאירי, הרב נח רובינשטיין, הרב יקותיאל אליאס.

עיצוב: י. לוי - office@yossilevi.com

הדפסה: הדפוס החדש בע"מ - ראשל"צ 03-952-7222

תמונות וצילומים: שלומי טריכטר, קובי הר צבי, אברהם א. אייזנבאך, משה גולדשטיין, יעקב כהן, סוכנות צילומי עיתונות י.פ.פ.א. / אוסף דן הדני, הספרייה הלאומית, יואל וקסברגר

מסמכים ועתיקות: 'מורשת' מכירות פומביות, 'מדור לדור' אספנות ויודאיקה, 'יונירס' מכירות פומביות

בנוחו של מבחן יזמי בחומש ורש"י לחולל מהפכה לטובה בחייז של כל אחד לדומם אותו ולהפכו לאיש אחד

זהרורי אורה ודברי הדרכה בהירים בשבח יקרת לימוד חומש ורש"י; חובת הלימוד, סגולתה ומעלותיה, ונחיצות המבחנים, כפי שזכינו לשמוע בשיחת קודש מיוחדת ומרוממת לראשי המפעל העולמי 'תורה שבכתב', מפ"ק של

כ"ק **מרן אדמו"ר מצאנז** שליט"א
במעון קודשו בקרית צאנז - נתניה

בדברות הקודש האריך על חשיבות המפעל 'תורה שבכתב' - לעודד את הלימוד וידעת תורה שבכתב ע"י לימוד חומש עם פירוש רש"י דבר יום ביומו | סיפר על דרישת אביו מרן הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע מכל בחור להיות בקי בכל פסוקי התורה | באמרות טהורות הרחיב על הדרך להביא שעוד ועוד יהודים יעסקו בלימוד תורת רש"י בקביעות, בפרט בפירושו על התורה דבר יום ביומו | בנועם אמריו הרחיב מדברי צדיקי הדורות על הסגולה בלימוד חומש ורש"י לבוא לידי יראת שמים ואמונה, שזהו ראש לכל הסגולות הנפלאות הכרוכות בלימוד חומש ורש"י וזוהי הערובה לשמירת ערכי היהדות | בדברות קדשו הרחיב על מעלת המבחנים היומיים המעניקים לכל בחור ואברך תחושת סיפוק ושמחה, והם מהווים פינה בה יכול כל אחד לחוש הצלחה, מה שיכול לחולל מהפך לטובה בחייו של כל אחד | בדברות הוד שיבח את רבבות הלומדים המופלגים הנבחרים במסגרת 'תורה שבכתב' | כן זכינו לשמוע דברי חיזוק והתעוררות לקראת יומא דהילולא רבה קדישא של רש"י הק'

הרב טוביה פריינד

אור לכ"ג סיון. היום בו נכתבו האגרות השניות 'כתבו על היהודים כטוב בעיניכם'. שעת לילה מאוחרת, בשבוע קשה של מלחמה, בהם שמי ארץ ישראל עדיין נתונים היו תחת מטחי טילים בליסטיים הרסניים, ונהמות האזעקות העולות ויורדות פילחו את הדממה. הרחובות ריקים ושקטים. תושבי ארה"ק ספונים בבתיהם צמודים למרחבים המוגנים. עשינו במהירות את הדרך לקרית צאנז בנתניה, ידענו כי זוהי שליחות קודש של נסיעה למעון צדיק, כדי להביא מדברות קודשו בחשיבות הערך העליון ללימוד 'תורה שבכתב' עם פירוש רש"י, שעל כך אמרו חז"ל (פסחים דף ח.) 'שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן'. פסענו יחד עם ראשי וחברי מערכת המפעל העולמי 'תורה שבכתב' בקרית מלך רב - צאנז - מגדלור לתורה וחסידות, תעתיק מדויק מהיכלם של צדיקי אבות החסידות שבגליציה, והמשך שלשלת הזהב עפ"י משנתם של צדיקי השושלת, שהבעירו את אש התורה והעבודה בלב קהל אמונים שהסתופפו בצל קודשם של מאורי החסידות.

מעונו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, מגדולי קברניטי דורנו, הידוע בהנהגתו הרוממה הזוכה לסייעתא דשמיא מופלאה, בצדקותו וגאונותו, ובזכות אבותיו הק', משמש כאוזן קשבת ליהודים מכל שכבות הציבור המבקשים להיכנס לקודש פנימה לשאול בדבר ה'. כך אנו מבחינים בין הממתינים בחוץ, יהודים מכלל העדות והחוגים, איש איש וחבילתו. כל הנכנס בקודש פנימה נחשף אל הקירוב של הלב הגדול, המקבל כל אחד במאור פנים, ומצית ומבעיר כל נפש לעבודת הבורא יתברך, ויוצא מן הקודש בתחושת הקלה ובידיעה כי כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל.

לדינו, ממלכת הקודש צאנז - הינה סמל ודוגמא בוחקת לממלכת התורה שבעל-פה. ממש כאן במעון הקודש הזה בו עומדים אנו זה עתה, הכריז כ"ק מרן הרה"ק בעל ה'שפע חיים' זיע"א על הקמת מפעלי תורה הענפות שהציתו את מהפכת כבוד ורוממות התורה בשנים ההם והשפעתם חודרת ונמשכת עד ימינו אנו; כאן בחדר הפנימי הקדוש נוסד 'מפעל הש"ס', ועוד קודם לכן - 'כוללי הש"ס' המיועדים לאריות שבחבורה הנבחנים מדי חודש בחודשו עשרות דפי גפ"ת. כאן טבע אותו צדיק וקדוש כבר לפני שבעים שנה את המונח 'מבחנים' לאברכים לומדי תורה - כפרמטר לידיעת התורה, מכאן יצאה וניצתה אש התורה שבעל פה. וכאן, בבית קדוש זה, המשמש כמגדלור ובית היוצר ל'תורה שבעל פה', ביקשנו לשמוע מפי הקודש דברי הדרכה נהירים ואוצר ברכה עם טללי תחיה לעם מבקשי ה'תורה שבכתב'.

בהגיע העת, נקראנו אל הקודש פנימה לשמוע דברי חיזוק בענייני ודרכי לימוד תורה שבכתב,

השינון והחזרה, למען נזכור את תורת ה' בפינו. כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א חיכו ממתקים וכולו מחמדים, שן מעולפת ספירים, כל דבוריו מתובלים בדברי חז"ל ובדברי השקפה חדים ובהירים, שזורים בתורת גדולי וצדיקי החסידות ובכלל, ובפרט במשנת אבותיו וזקניו הגדולים והקדושים זי"ע, ובראשם אביו הק' מרן הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע, שהערצתו אליהם ניכרת בכל מלה ובכל צעד ושעל, והנהגותיהם חקוקים בלבו בחרט ברזל שאינו נמחה.

דלינו מפ"ק פנינים המלמדים לאדם ותובעים ממנו התעלות בתורה ויראת שמים. בדיבורו הקולח, מעביר את הדברים בנועם-שיח מיוחד, ביטוייו ואמירותיו עטויים במעטה ענוות קודש ומוארים בהארת פנים לכל אחד, כקטן כגדול.

באורח נדיר למדי, הקדיש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שעה ארוכה עד מאד בשיחת קודש המרוממת, בה זכינו לשמוע מפה קדשו את משנתו הסדורה בעניין לימוד התורה; היגיעה בפירוש רש"י על התורה; חינוך הבנים והתלמידים להתמדת התורה מגיל צעיר ללימוד פירש"י. ואת כל אלו העלינו בהורמנא דמלכא עלי גיליון ביריעה המיוחדת שלפניכם.

רינוי תורת ה' בעולם

ראשי המפעל העולמי 'תורה שבכתב' הציגו בפני מעכש"ת מרן אדמו"ר שליט"א, את מפעלות הקודש החובקים זרועות עולם, בו חברים עשרות אלפי לומדים, הנבחנים בכל יום על חומש רש"י של אותו יום, לפי הסדר המחולק בתורה מראשון

“רגיל על לשוני לחזור ולשנות נשינותינו הק' נכל הזמנות, הן לצעירים והן למבוגרים יותר, שיקפידו ללמוד ולסיים פרשת השבוע חומש ורש"י מידי שבוע”

ועד שביעי. כמו"כ מתקיימים בכל יום שיעורי תורה בחורש"י במערכת הטלפונית 'קול התורה' במגוון סגנונות.

קורת רוח מרובה ניבטת ונסוכה על פני קודשו של מרן אדמו"ר שליט"א, שמאריך להתעניין בפרטי פרטים על סדרי המבחנים והשיעורים, ובעיון בגיליונות 'תורה שבכתב', היוצאים לאור מידי שבת בשבתו. ולאחר מכן פותח את השיחה המיוחדת:

“נעלה מכל ספק, שמה שרואים שפועלים גדולות ונצורות בכלל ישראל, הרי זו זכות עצומה. אתם זוכים להרבות כל כך הרבה תורה בעולם, רבבות יהודים לומדים תורת ה' ומעיינים היטב בפירוש הדברים ע"י לימוד חומש ורש"י, ובעיקר זוכרים את מה שלומדים. לימוד זה בוודאי מועיל גם ללימוד סוגיות הש"ס, שהרי ילד או בחור היודע היטב חומש רש"י, הרי שבבואו ללמוד גמרא, וכבר בקי בפסוקי התורה, הרי שיש לו יותר הבנה בלימוד. מגידי שיעורים בישיבות כבר אמרו, שרואים הבדל בין בחור היודע פסוק חורש"י, לבין בחור שלא יודע. והחידוש אצלכם הוא שגם נבחרים על זה בכל יום”.

“ובוודאי שהדבר מיועד לכולם, זקנים עם נערים, צורבים כמו עמלי כפיים. מכל חכמי הדורות אין עוד חיבור וביאור על התורה כמו פירושו של רש"י הקדוש, אשר כל יהודי ויהודי ללא יוצא מן הכלל, בכל מקום שהוא מיום עומדו על דעתו ועד גיל זקנה ושיבה, בכל מצב שהוא, צריך להגות ולהיות בקי בו. לצערנו לא רק בקרב ילדים ובחורים יש שאינם יודעים רש"י על התורה. אלא גם אברכים ומבוגרים יש שעדיין חסרה להם ידיעה בפירוש רש"י. וללא ספק

שעל ידי הפרסום, העידוד, השיעורים, והבחינות מעודדים רבים לכך, וזהו דבר גדול מאד!”

לימוד חומש ורש"י - נומנים הפנייים

ביקשנו לשמוע דעת תורה, כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אם לקבוע שיעורים בחומש רש"י בסדרי הישיבות גדולות:

“סדרי הישיבה מיועדים ללימוד גמרא. אמנם חוב על כל בן תורה ללמוד את פרשת השבוע עם פירוש רש"י, אך את הזמנים של לימוד חומש רש"י צריך כל בחור לקבוע בשעות של 'בין הסדרים', ויש לכל בחור הרבה זמנים פנויים בין הסדרים בהם הוא יכול וצריך ללמוד חומש ורש"י.

“היתה תקופה, כשלמדתי בישיבה, שהיו סדרי הישיבה גם בשבת קודש, והסדר היה שהבחורים היו מתפללים תפילת שחרית, ולאחר מכן היה סדר של ב' או ג' שעות, ולאחר הסדר היו מתפללים מוסף. ואדמו"ר זי"ע, קודם שהתחיל להתפלל היה נכנס לישיבה, ואם היה רואה בחור שלומד בשעת הסדר חומש רש"י, או שהיה מעביר הסדרה שניים מקרא, היה סוגר לו את החומש ואומר לו: 'עכשיו תלמד גמרא!'

“כיוצא בזה היה פעם מעשה בבחור אחד שטען לפני אדמו"ר זי"ע שהרי יש לו חיוב גם ללמוד חומש רש"י, וכיצד יוכל לאכול סעודת שבת לפני שהעביר הסדרה? ולא הסכים עמו אבי זי"ע, לפי שבשעת הסדר בישיבה יש ללמוד רק גמרא ואילו ללימוד חורש"י צריך הוא למצוא

“חרנה נחזרים מדמים נדעתם שלימוד זה מיועד רק לילדים בתלמוד תורה, ונשוחים שדי להם נמה שעוסקים נלימוד גמרא ואין צריכים עוד לעסוק וללמוד חומש עם פירוש רש"י, ויתכן שאף ינחנו על מאות דפי גמרא ויותר ועדיין יישארו באופן כזה עמי הארץ מדאורייתא”

”כל אחד צריך לדעת שננוסף למה שעוסק בלימוד גמ’ ותוס’, צריך ללמוד ולסיים הפרשה מידי שבוע, בלי תורה שנכתב חסר בשורש ובהתחלה של היהדות. התורה שנכתב היא ההתחלה ושורש הנ”

אי אפשר ללמוד שאר הלימודים, שזהו היסוד, ואמנם מחמת סיבות שונות הנהיגו חכמי הדורות כבר כמה מאות שנה שאין לומדים כסדר הזה, אלא לומדים כפי סדר הלימוד שלומדים היום במוסדות התורה, בתת”ם ובישיבות. אבל וודאי אין בזה לפטור את החובה שקבעו חז”ל ללמוד ולהיות בקי במקרא. זה ודאי שצריכים כולם לקבוע זמנים ללימוד חומש רש”י.

”וכאמור, אף יש לשמור את סדרי הלימוד בגמרא, רש”י ותוספות, והרבה פעמים בחור או אברך עסוק כל היום בלימודים ובבחינות על גמרא, אבל בכל זאת צריך הוא למצוא זמנים לעצמו בשעות מסוימות שילמד חומש רש”י.”

”הרי ללא חומש רש”י לא יוכל לחיות כיהודי, אהן דעם הייבט זיך נישט אהן קיין איד! כל אחד צריך למצוא את הזמן לעצמו, ועל ידי כן גם יזכה למלא את כל סדר יומו שלא יוציא זמנו לבטלה.”

הזמן שיש לקבוע ללימוד חומש ורש”י

האם היתה הוראה אצל אדמו”ר ה’שפע חיים’ זי”ע אימתי הזמן ללמוד חומש רש”י?

כ”ק מרן אדמו”ר שליט”א: ”אצל אאמ”ר זי”ע לא היתה הוראה ברורה בזה. כל אחד אימתי שהיה לו זמן, היה לומד חומש עם רש”י.”

כששאלנו מהי ההמלצה בדורנו, באיזה אופן ללמוד חומש רש”י, האם רק בערב שבת, או שילמדו בכל יום חלק מהפרשה. השיב כ”ק מרן אדמו”ר שליט”א: ”בוודאי שבראש ובראשונה ההמלצה היא שלא לבטל את הזמן לריק. זה

היסוד והעיקר. שלא יהיה לבחור או אברך זמן מיותר, כי כאשר יש לאדם זמן מיותר הרי זה הגורם לכל הצרות, ואמנם בדרך כלל כשלומדים בכל יום חלק מהפרשה, בכך ממלאים את הזמן כראוי וגם יודעים מה שלומדים.”

”אך בוודאי ראוי שיקבל כל אחד על עצמו קבלה טובה, בבחינת ‘שרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה’, ללמוד בכל יום חומש ורש”י, ולא להמתין עד ליום השבת קודש שאז יהיה מוכרח ללמוד במרוצה ובלי הבנה, ובפרט בשבועות אשר הפרשיות ארוכות, ישתדל לחלק הפרשה למשך ימות השבוע מיום ראשון עד שבת קודש, בכל יום מקצת שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש”י, עד שישלימנה כולה. וכאשר יקבל האדם ענין זה על עצמו בנדר הרי שיהיה לזה קיום לזמן רב יותר.”

”ויש עוד ענין ללמוד בכל יום חומש רש”י, וכמו שאנו רואים שתקנו הסדר ב’חוק לישראל’ שילמדו בכל יום מכל חלקי התורה.”

דיעת פסוקי התורה ופסוקי נ”ך

”ואספר, שכאשר הייתי בחור צעיר מאד, היה פעם שאדמו”ר זי”ע הזכיר פסוק בנ”ך, ולא ידעתי היכן מקורו של פסוק זה, והוכיחי אדמו”ר בתוכחה נמרצת, כיצד יתכן הדבר שבחור לא ידע נ”ך על בוריו? כיצד אפשר ללמוד גמרא בלא ידיעת נ”ך? וסבר אדמו”ר שצריכים ללמוד בכל יום פרק נ”ך. כן הורה לי אדמו”ר זי”ע.”

”וזה היה למרות שאדמו”ר זי”ע לא הרשה לבחורים ללמוד נ”ך בסדרי הישיבה או בזמנים

שבהם יש ללמוד גמרא, אך באם תפס שאחד מהבחורים אינו יודע איזה פסוק בתנ”ך היה גוער בו. וכמובן שמרן אדמו”ר זי”ע בעצמו היה בקי היטב בכל כ”ד ספרי תנ”ך. בפעם אחרת, בהיותי כבן י”ד שנה, למדתי עם אדמו”ר זי”ע סוגיא במסכת ברכות, וכשהגענו לאיזה פסוק שאל אותי היכן כתוב ומה הענין שם? ולא ידעתי להשיב, או אז אמר לי: ‘וכי איך אין יודעים נ”ך? ואמרתי והשבתי, הרי אין מניחים ללמוד נ”ך בסדרי הישיבה! השיב ואמר: ‘מוצאים זמן כדי ללמוד, אני איני מרשה ללמוד נ”ך בסדרים, אך מוצאים זמן שהוא לא יום ולא לילה... בפעם אחת הנני זוכר שזעק מנהמת לבו, ואמר: ‘האיך יכולים להיות יהודי בלא ידיעת פסוקי התנ”ך, הרי זהו הא”ב... צריך כל אחד למצוא לעצמו איזה זמן שיוכל להספיק ללמוד בו לכה”פ פרק אחד בנ”ך בכל יום... וזה לגבי נ”ך, וקל וחומר לגבי לימוד חומש ורש”י, שזו החובה הראשונה של כל יהודי.”

”רגיל על לשוני לחזור ולשנות בישיבותינו הק’ בכל הזדמנות, הן לצעירים והן למבוגרים יותר, שיקפידו ללמוד ולסיים פרשת השבוע חומש ורש”י מידי שבוע, כי הרבה בחורים מדמים בדעתם שלימוד זה מיועד רק לילדים בתלמוד תורה, שגם בוחנים אותם על כך, אולם כשגדלים יותר ומגיעים לשנות הבחורות מניחים ומרפים ידיהם מלעסוק בזה, ובטוחים שדי להם במה שעוסקים בלימוד גפ”ת ואין צריכים עוד לעסוק וללמוד חומש עם פירוש רש”י, ומהם ישנם כאלו שמדמים אחר שהחלו לחוש בעריבות לימוד הגמ’ והתוס’, ויתכן שאף יבחנו על אלף דפי גפ”ת ויותר ועדיין יישארו באופן כזה עמי הארץ מדאורייתא.”

”אולם האמת יורה דרכו שאין זה נכון, כי אין באפשרות לגדול לתלמיד חכם אם אין מקפידים להעביר הפרשה חומש עם רש”י, וכל אחד צריך לדעת שבנוסף למה שעוסק בלימוד גמ’ ותוס’ צריך ללמוד ולסיים הפרשה מידי שבוע. לולי זה לא יתכן להשיג מאומה, כי התורה שבכתב היא ההתחלה ושורש הכל. ועלינו לדעת כי לימוד חלק התורה שבכתב הוא בכלל ידיעת התורה, אשר צריך כל אחד להשיג ולהשלים עצמו בכך ובכל שבוע לסיים הפרשה בהבנה עם פירוש רש”י, וזהו חובה גמורה.”

ה’נחנינות’ בחומש ורש”י

ממשיך כ”ק מרן אדמו”ר שליט”א בשיחת קדשו לעודד ולחזק את המבכנים הנערכים ב’תורה שבכתב’: ”זקני הגה”ק [רבי שמואל דוד הלוי אונגר, בעל ה’נאות דשא] מנייטרא זצ”ל, היה בעצמו בוחן את הבחורים בישיבתו הרמה על חומש ורש”י בכל ערב שבת. כשכל זה לא גרע מאומה מאיכות לימוד הגמרא והשלחן ערוך כפי שהיה אז הסדר בישיבות ברחבי הונגריה.”

”ומסופר דבר נפלא, שהנה בישיבתו בנייטרא

”גם מי שנאמת ננר נקי היטב בחומש רש”י, הרי נשם שצריכים להעביר הסדרה נכל שנה, הרי צריכים ללמוד גם חומש רש”י, שהרי זה חיונ להעביר הסדרה נכל שנה מחדש וללמוד את תורת ה’ נכל שנה ושנה מחדש”

למדו כארבע מאות בחורים, והיה נוסע לפעמים לווינה עבור החזקת התורה של הישיבה, כי היו לו שם הרבה תלמידים מחשובי הבעלי-בתים, והיו מסייעים בעדו. והיה נוסע ביום שני וחוזר ביום חמישי, פעם אחת הציעו לו שיישאר לשבות בשבת קודש בעיר

ווינה, ובכך יוכל לאסוף סכומים גדולים. אבל הוא מיאן בדבר, באמרו: ‘לשם מה אני צריך לממון? עבור הישיבה, ואם לא אוכל לבחון את הבחורים חומש רש”י בערב שבת, איני צריך לישיבה! וכמו שאמר בלשונו: ‘דארף איך קיין ישיבה ניקס’...

בקודש פנימה הזכירו הבחינות שהיה בוחן אדמו”ר שליט”א בשנים קדמוניות בחורים על חומש רש”י, ואמר כ”ק מרן אדמו”ר שליט”א: ”גם כיום לפעמים הנני בוחן אותם בחומש רש”י.”

ההגרלות והפרסים לעידוד

כשהעלו את השאלה האם ה’הגרלות’ על פרסי עידוד לנבחני תורה שבכתב, אינם גורמים ם שהלימוד לא ייחשב ‘לשם שמים’. ענה ואמר כ”ק מרן אדמו”ר שליט”א: ”גם מי שמצטרף תחילה רק בגלל ההגרלות, הרי אין מי שנשאר ללמוד בקביעות שיעורים אלו עבור ההגרלות, אחרי שכבר מצטרפים ללימוד היומי בחומש רש”י כבר נשארים ללמוד לשמה, והרי כבר אמרו חז”ל מתוך שלא לשמה – בא לשמה.”

”אחד שאין לו חשקת התורה, צריכים להרגילו ולשכנעו ללמוד על ידי פרסים שונים ומלגות שונות שיתחיל ללמוד לכל הפחות שלא לשמה, וגם בזה צריכים לתפילות רבות ולסייעתא דשמיא, שירצה ללמוד במצב של ‘שלא לשמה’, שכן מי שכבר לא רוצה ללמוד אפילו באופן ‘שלא לשמה’ הרי שהמצב גרוע מאד. ומה עושים עם מי שאינו רוצה לאכול? גם לאחר שמביאים לו מעדנים ותענוגים אינו רוצה לאכול, מה יש לשכנעו? - ואם הדבר כן בגשמיות על אחת כמה וכמה ברוחניות, שכן היום הוא דור שחוצפה יסגא, ואי אפשר להכריח על הדבר. ולכן חשוב מה שהנכם עושים, ובכך מביאים עוד ועוד ילדים, בחורים ואף אברכים ומבוגרים ללמוד חומש רש”י. וזה דבר גדול מאד.”

תפסת מרונה לא תפסת

בקודש פנימה ביקשו ראשי וחברי הנהלת ‘תורה שבכתב’ לדעת האם להמשיך להתמקד רק בלימוד חומש ורש”י, או שמא להתחיל לעודד לימוד גם שאר מפרשי התורה, כרמב”ן וכדומה. ענה כ”ק מרן אדמו”ר שליט”א: ”הנה זה ודאי שלימוד פירוש הרמב”ן על התורה חשוב עד מאד, אבל אם יתחילו עם שאר מפרשים הרי אין לדבר סוף. ולא נראה שזה דבר נכון שתלמידי הישיבות יצטרפו לכל זה, ועל כגון דא אמרו ‘תפסת מרובה - לא תפסת’, שהרי מאז ומקדם מקובל פירוש רש”י בכל תפוצות ישראל כלימוד אותו לומדים וכך צריך להמשיך בלימוד זה, מי שיש בידו להרחיב עוד ועוד בוודאי תבוא עליו ברכה.”

כאשר חברי המשלחת העלו את הענין של לימוד בחומש רש”י עם ביאורים חדשים שחוברו בימינו להקל על לימוד רש”י: ”לגבי לימוד גמרא

כבר גיליתי מזמן דעתי בנוגע עם ביאורים, כגון מה שיש מהדורות מבוארות וכדומה, שאין דעתי נוחה מזה לבחורי ישיבה שילמדו בהם באופן קבוע. שכן בימי הנעורים צריכים להתרגל לעמול להבין לבד מה שלומדים, ואם לומדים מיד בגמרא עם ביאורים, אזי אין מתחילים כלל לעמול במה שלומדים, שאין רוצים לחשוב, ומתרגלים ללמוד מתוך ניחותא, 'לקרוא' את הגמרא, ולא 'ללמוד', צריך האדם להרגיל את עצמו ללמוד מתוך עמל ויגיעה ולהשתדל להבין מה שלומד בגמרא ורש"י בכוחות עצמו".

”ואמנם כשלומדים גמרא ומתעוררת איזה קושיא, ואין מוצאים פתרון, מותר וצריכים לעיין גם בביאורים שונים. וכן אנשים שאין להם היכולת ללמוד באופן אחר, צריכים שיעסקו בזה, אבל לא בתוך סדרי הישיבה או בפני כולם בבית המדרש, כדי שלא להחליש את אותם שלהם יש הכוחות ליגיעת התורה. יתכן שבדורנו צריכים גם למצוא דרכים לאלו שאינם יכולים להתעמק בסוגיות קשות ולחפש כל הדרכים ללימודים מקילים ובלבד שיעסקו בתורה”.

סגולה לזכות ליראת שמים

כ"ק מרן שליט"א בשיחת קדשו, ציטט את לשון הטור (או"ח סימן רפ"ה) שכתב, שאם למד הפרשה עם פירוש רש"י נחשב כמו תרגום, כיון שאין כוונת התרגום אלא שיבין הענין. ועל כך הביא שם הבית יוסף דעת כמה ראשונים, שלימוד פירוש רש"י עדיף יותר מהתרגום. כיון שפירוש רש"י מפרש יותר מהתרגום. והכריע שם הבית יוסף שירא שמים יוצא את כולם ויקרא גם התרגום וגם פירוש רש"י, וכן פסק שם בשלחן ערוך (סעיף ב).

”ומבואר שדווקא בזמן התלמוד היו יוצאין ידי

חובתן בלימוד תרגום אונקלוס, לפי שהיו מבינים לשון ארמי והיה התרגום מפרש להם, אבל בזמננו שאין אנו מבינים התרגום, החיוב להעביר הסדרה גם עם פירוש רש"י, להבין כל פסוק על בוריו”.

”ובוודאי כיום יש להקפיד לנהוג כפי שנפסק בשו"ע, וללמוד מידי שבוע בשבוע חומש עם פרש"י, דכיום שאין אנו בקיאים בלשון תרגום אין לצאת חובת שנים מקרא בתרגום בלבד. כי אי אפשר לגדול לתלמיד חכם אם אין לומדים היטב חומש עם פירוש רש"י. ובוודאי שאי אפשר להיות יהודי ירא שמים בלא להעביר הפרשה כל שבוע עם פירוש רש"י. לבד ממה דאיתא מצדיקים סגולה ליראת שמים להעביר הפרשה חומש עם פי' רש"י. ועל כל אחד שחפץ שיהיה לו יראת שמים ולגדול ירא ושלם לקבוע זמן במשך ימות השבוע”.

”לרא ספק שהתועלת

הגדולה שמפיקים אלו

שנבחנו על חומש

ורש"י, הוא גם מה שעל

ידי בן יש להם יותר

סיפוק מלימודם, ועל

ידי בן גם חלק העיון

עולה אצלם במדרגה

יותר גדולה, והרי זה

דבר שרואים בחוש,

שנאשר יש לאדם הנאה

בלימודו, הרי הוא לומד

גם בעיון”

היומיום:

”בין שאר המעלות שיש בתוכנית של לימוד ומבחן על חומש רש"י, יש גם מעלה גדולה של הצלת נפשות ממש. וכלפי מה הדברים אמורים? כי הנה כל אדם בטבעו מבקש לבא לידי הישגים, אבל לא כל אחד זוכה ללמוד מאות דפי גמרא או לידע מסכתות, ויש רבים המתהלכים בתחושה של חוסר סיפוק וחוסר הישגים, ובכך רפו ידיהם מדברי תורה ומגיעים למצבים מאד לא מבורכים.

אבל על ידי הלימוד של חומש רש"י יכול כל אחד ואחד להיות "מצוין" בחלק זה של התורה. הוא "מצוין ומצליח" בלימוד חומש רש"י. זהו דבר שנותן לאדם סיפוק עצום לנפש, והרי זה מרומם את נפשו, וממילא יתרומם בכל ענייני

להרנות פעלים לתורה

לקראת יומא דהילולא רבה קדישא של רש"י, החל בכ"ט תמוז, מבקשים ראשי המפעל 'תורה שבכתב' לעורר את הציבור ללמוד חומש רש"י, ושאלו בהדרת קודש: כיצד נוכל לעורר את הציבור ביותר?

ענה כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א: "חזקה על תעמולה שאינה חוזרת ריקם. עליכם להמשיך ביתר שאת וביתר עוז בתעמולה הנפלאה שאתה שעושים, ואין שום ספק שכל התעוררות שעושים הרי זה מביא לעוד ועוד לומדים, וכאשר אחד מתחיל ללמוד ומקבל טעם וחיות, בדרך כלל הוא נשאר בלימוד זה”.

הנאה וסיפוק מחלימוד הצלת נפש האדם

כ"ק מרן שליט"א מבקש לחדד נקודה חשובה ומרכזית מאד במעלת הלימוד היומי והמבחינים

העצה שלא להתרשם ולהתמיד בלימוד

כ"ק מרן בשיחת קדשו התייחס גם לאלו המתרשלים בלימוד חומש רש"י, בטענה שכבר למדו אשתקד והם יודעים ובקיאים בדבריו ומה טעם יש להם ללמוד ולהיבחן שוב:

”דברים אלו אומרים רק אלו שמחפשים תירוצים, ובדרך כלל אין ממש בדברים אלו, ואדרבה, אם הם טוענים שהם זוכרים מה שלמדו אשתקד, הבה ונעמיד אותם בכור המבחן... ניתי ספר ונחזי... הרי אם רק ישאלו אותם כמה שאלות יראו שהם אינם בקיאים בחומש ורש"י באמת... כאשר אדם ילמד דברי רש"י בכל שנה יראה שעדיין יש לו מה ללמוד”.

”צדיקים אמרו שסגולה ליראת

שמים להעביר הפרשה חומש עם פי'

רש"י. ועל כל אחד שחפץ שיהיה

לו יראת שמים ולגדול ירא ושלם

לקבוע זמן נמשך ימות השנוע”

”אך מלבד זאת, גם מי שבאמת כבר בקי היטב בחומש רש"י, הרי כשם שצריכים להעביר הסדרה בכל שנה, הרי צריכים ללמוד גם חומש רש"י, ובזה אין נפק"מ אם יודעים ובקיאים בדברי רש"י או לא, שהרי זה חיוב להעביר הסדרה בכל שנה מחדש וללמוד את תורת ה' בכל שנה ושנה מחדש”.

לסיום האציל כ"ק אדמו"ר שליט"א מברכות קדשו להצלחה בהמשך מפעלות הקודש: “התורה היא הברכה הגדולה ביותר, כל הברכות נכללים בתורה, וכאשר פועלים עבור התורה, התורה לא נשארת חייבת, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם שכר פעולתך, כשפועלים עבור הרבצת תורה הרי זו זכות עצומה. ואדרבה השאלה הנשאלת היא איזו מצוה גדולה קיימתם תחילה שבזכות אותה מצוה זיכו אתכם שמשמים בזכות הגדולה של מפעל תורה שבכתב... השל"ת יעזור לכם באורך ימים ושנות חיים, להגדיל תורה ולהאדירה בהרבצת תורה וכבוד התורה, ותזכו לסייעתא דשמיא בכל העניינים”.

מסמך מטלטל
חובה לכל
בן תורה!

מרן ראש הישיבה הגאון הגדול
רבי חיים פרץ ברמן שליט"א
מראשי ישיבת פוניבז':

התורה-שבכתב הוא הדיבור
**שהקב"ה מדבר
אל כל יהודי**
לימוד זה הוא
**החייבור של כל
יהודי אל הקב"ה**
ולכן חייבור זה חייב להישמר כל
שנה מחדש, כל שבוע, וכל יום

דברי השקפה והדרכה, להאיר נתיבות לאברכים תלמידי חכמים ולבחורים בני תורה, כפי שזכינו לשמוע במעונו של מרן ראש הישיבה, עמוד התורה והיראה, הגאון הגדול רבי חיים פרץ ברמן שליט"א, מראשי ישיבת פוניבז' || בדבריו הבהירים והמעמיקים העמיד מרן ראש הישיבה שליט"א יסוד איתן ושפך אור בהיר וחדש על זכות וחובת הלימוד הקבוע בחומש ורש"י דבר יום ביומו, לימוד המהווה צלע מרכזי ב"שְׁלֵמוֹת" הצורה של יהודי ושל תלמיד חכם, וכלשונו "לא היה גדול בתורה אחד בישראל שלא ידע את התורה עם רש"י על בוריו, לא היה חכם אחד בישראל שלא הרגיש שזה היסוד של כל יהודי, כי רק בדרך זו מתחברים אל הקב"ה, ולקדושה של עם ישראל". | הרב לייב ברוורמן

שיבת פוניבז' המעטירה, אשר ממנו יתד ופינה להקמת לגיונות גדולי תורה בכל קצווי תבל, ניצבת כיהלום מרכזי ונוצץ בראש כתר התורה בבני ברק. מפסגת הגבעה הגבוהה שולחת היא את אברותיה אל הרחובות המשתפלים מהגבעה הנישאה בבני ברק. כשאנו צועדים בין שבילי הגבעה אנו מציירים ברוחנו את מרן גאב"ד פוניבז' זיע"א ניצב במרומי ההר וידיו כמו פורשות טלית העוטפת את מרחבי הגבעה, מבנים של ישיבות, בתי אבות, תלמודי תורה, הכול כמו גולש ממעיין תכול עיניו הצופיות של מרן הרב זצוק"ל.

ברחוב ווסרמן ניצבים שורות 'בנייני הרמי"ם' אותם ייחד מרן הרב זצוק"ל למגוריהם, כדי שיקל עליהם לעשות את דרכם לישיבה וממנה. הדרכים ממורד הגבעה רגילות במחזות של בחורים המלווים זה שנות דור את ראשי הישיבה כדי להבין עוד עומק ועוד רובד בשיעורי הישיבה.

כאן, לאחר פנייה קלה אל רחוב 'בן זכאי 45', זכינו להתקבל במעונו של

הפך ונהיה לאיש אחר!

כבר בפתח שיחת ההוד במעונו של ראש הישיבה שליט"א, לאחר שחברי המשלחת הציגו את הפעילות הנרחבת של המפעל העולמי תורה שבכתב לעידוד לימוד חומש ורש"י, מפתיע ראש הישיבה בעדות מופלאה:

"אינכם צריכים לספר לי על המהפכה גדולה, אדרבה, אני אספר לכם מה שאמר לי ידיד קרוב (ראש הישיבה מזכיר את שמו) שמאז שהוא נמנה על נבחני 'תורה שבכתב' הוא הפך ונהיה ממש לאדם אחר, הוא לומד לימוד יומי בחומש ורש"י ועושה את המבחנים הקבועים והוא מעיד על עצמו שמאז הוא ממש השתנה מאד, הוא מרגיש חיזוק והתעלות ושינוי בכל מהותו. פלאי פלאים!"

"התורה האריכה בשיחתן של עבדי אבות ובסיפורי דור המדבר וכו', בשביל מי התורה האריכה בשיחות אלו? בשביל 'מקובלים'?! בוודאי עבור כל אברך וכל בחור!"

מרן ראש הישיבה, הגאון הגדול רבי חיים פרץ ברמן שליט"א, מראשי ישיבת פוניבז', בעליית גג מעל בית חותנו מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א.

ניחוח קדומים של יסוד פוניבז' אופף את המקום, מרן הגאון רבי חיים פרץ שליט"א מהווה את החולייה המחברת בין אביו מרן ראש הישיבה הגאון רבי שלמה ברמן זצוק"ל, בעל 'אשר לשלמה' חתנו של מרן הסטיילער זצוק"ל, והוא עצמו, כאמור, חתן מרן ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א.

בתוך יומו העמוס לעיפה של מרן ראש הישיבה הגר"פ ברמן שליט"א, נעתר לייחד שעה של בין גברא לגברא, כדי לחזק את המפעל העולמי 'תורה שבכתב' לעידוד לימוד חומש עם רש"י, בקרבו של כל יהודי בכלל, ובפרט בקרב בני התורה שרוב זמנם קבוע ללימוד סוגיות הגמרא בעיון.

חברי המשלחת ציינו שאכן עדויות כאלו מתקבלות במערכת תורה שבכתב למאות ולאלפים. כמעט בכל יום מגיעות עדויות של אנשים שמשאירים הודעות כאלו במערכת הטלפונית או שולחים מכתבים, עד כמה הם השתנו וכמה המפעל השפיע על כל האישיות שלהם. זו באמת תופעה פלאית, שכמעט לא מצאנו דומה לו, שלימוד יומי קצר, יכול לחולל שינוי פנימי בנפש האדם.

עשרים וחמש דקות בכל יום!

לאחר שחברי המשלחת העלו את העובדה שיש אברכי כולל או בחורי ישיבה שלפעמים

פוברסקין שליט"א בכל מוצאי שבת מיד מתיישב ללמוד את פרשת השבוע הבאה..."

הדיבור והחיבור של הקב"ה לכל יהודי

חברי המשלחת העלו טענות שונות שמושמעות לפעמים מפי תלמיד חכמים, המתחמקים מלימוד חומש רש"י, אם בגלל שלטענתם הם כבר למדו בשנים עברו והם כבר בקיאים בחומש רש"י, ואם בגלל חוסר זמן עקב טרדתם בלימודים אחרים, ואם בגלל סיבות אחרות.

אולם ראש הישיבה במתק שפתיו מאיר אור חדש על סוגייה זו, וחוצב ממכרה הזהב של תורת ההשקפה הבהירה, את ההשקפה הנכונה שכל בן תורה צריך להביט על לימוד חומש ורש"י:

"עלינו להבין את מהות הלימוד של תורה שבכתב. כאשר חכמינו ז"ל תקנו מקדמת דנא את החובה ללמוד בכל שבוע 'שנים מקרא ואחד תרגום', דהיינו לחזור בכל שנה ושנה על התורה שבכתב עם תרגום והבנה, שבימינו יוצאים ידי חובת ה'תרגום' בצירוף לימוד רש"י כמו שכתבו הפוסקים, הכוונה בתקנה זו לא היתה רק לשם 'ידיעת התורה', שהרי גם התלמיד-חכם הגדול ביותר שכבר יודע את כל התורה, גם הוא מחויב על פי הלכה לחזור וללמוד כל שבוע את הפרשה עם פירוש רש"י"

"ומה הפשט בתקנה זו? מדוע באמת תיקנו חובה ללמוד כל שנה מחדש את התורה שבכתב? הפשט הוא, שבתורה שבכתב

יש ענין מיוחד שאין בשום לימוד אחר. התורה שבכתב הוא החלק שהקב"ה בכבודו ובעצמו מדבר היישר אל כל יהודי. כשאתה לומד פסוק חומש, אתה לומד את הדיבור שהקב"ה מדבר אליך! זאת אומרת שלימוד תורה שבכתב הוא החיבור הגדול ביותר של יהודי אל הקב"ה! וחיבור זה חייב להישמר בכל שנה ושנה מחדש, בכל שבוע, ובכל יום! אין כאן רק ענין של ידיעה או לא ידיעה, אלא ענין של לימוד המחבר את היהודי אל בוראו, בחיבור החזק ביותר שיכול להיות. שהרי הוא לומד את הדיבור שבבורא עולם מדבר אליו! וידבר ה' אל משה לאמר! ה' דיבר דברים לומר לכל אחד מאתנו!"

"בוודאי שיש גם עניין לדעת ולזכור את החומש ורש"י, וענין ללמוד עם 'גישמאק' ולחדש חידושים. אבל זה לא עיקר הנקודה. עיקר הנקודה הוא שבלימוד חומש ורש"י אתה שומע את דבר ה', את הדיבור שהקב"ה מדבר אליך. זה היסוד של כל יהודי. היסוד של הקדושה. להיות מחובר אל הקב"ה! גם מי שכבר למד אשתקד את החומש, אבל את החיבור ואת הקשר אל הקב"ה הוא חייב לשמר בכל שנה ושנה על ידי לימוד תורה שבכתב."

"צריך לדעת שבחור או אברך שדברי רש"י על החומש אינם מונחים על לבו, הרי שהוא לא שמע את מה שהקב"ה אמר בהר סיני! הגע בעצמך! הרי הקדוש ברוך הוא דיבר אליך... איך יכול להיות שלא מעניין אותך מה שהקדוש ברוך הוא דיבר אליך?!... בחור שלא מעניין אותו מה הקדוש ברוך הוא אמר, זה חסרון גדול מאד..."

"אמר לי ידיד קרוב שמאז שהוא נמנה על לומדי 'תורה שבכתב', ועורך את המבחנים, הוא הפך ונהיה ממש לאדם אחר"

הקב"ה נתן לנו את תורה שבכתב!

במהלך השיחה עלתה השאלה לפני מרן ראש הישיבה שליט"א, אם נכונה היא הגישה לומר לבחורים ולאברכים שלימוד תורה שבכתב יועיל להם להבנת הסוגיות בישיבה.

ראש הישיבה שליט"א במתק שפתיו מאיר אור חדש על סוגייה זו:

"אני לא יודע אם זה נכון לומר שהלימוד של חומש ורש"י הוא רק כדי להבין את הגמרא, ובאותו מידה גם איני יודע אם נכון לומר שהלימוד של הגמרא הוא רק במטרה להבין את החומש... הגישה הנכונה היא להחדיד בבחורים את הידיעה הפשוטה: שהקדוש ברוך הוא מסר לנו 'תורה שבכתב', והוא מסר לנו ללמוד 'תורה שבעל פה', ולא יתכן שיחסר ליהודי חלק מהתורה שהקב"ה נתן לנו! איך יתכן שתלמיד חכם לא יהיה בקי בתורה שבכתב, הרי זה תורה שהקב"ה נתן

"הרי תיקנו
חז"ל לברך שתי
ברכות בברכות
התורה, אחד
כנגד תורה
שבכתב, והשני
כנגד תורה
שבעל פה. כל
אחד מאתנו
מברך כל יום
ברכה על כך
שהקב"ה נתן
לו את התורה
שבכתב, זה תורה
שהקב"ה נתן לנו"

התורה חשובה בעיניהם'. זה נאמר על שלא הקדימו לברך עליה, אבל יש כזה מושג חס ושלוש, שלא מכירים בחשיבות התורה, ולכן לא זוכרים".

"הרי הלבוש כותב (או"ח סי' מ"ז) הטעם שתיקנו חז"ל לברך שתי ברכות בברכות התורה, האחת כנגד תורה שבכתב, והשנייה כנגד תורה שבעל פה, הרי שכל אחד מאתנו מברך כל יום ברכה על כך שהקב"ה נתן לו את התורה שבכתב, זה תורה שהקב"ה נתן לנו, וכל אחד חייב לפתח בקרבו תשוקה ו'התעניינות' לדעת מה כתוב בתורה שבכתב".

"הגמרא אומרת (ברכות נה, א) אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנא' (דניאל ב, כא) יהב חכמתא לחכימין. וזאת למה? כי רק מי שיודע את הערך של הדבר הוא מקבל את החכמה, טיפס לא יעריך את החכמה, אז הוא לא מקבל חכמה. מי שלא צמא לדבר לא יהיה לו את זה. חכם לומד מכל אדם, כי הוא צמא לחכמה. רק מי שמבין את ערך הדבר והוא צמא לכך הוא ידע".

"אבא זצוק"ל (מרן הגאון רבי שלמה ברמן) אמר פעם: כתוב (ישעיהו נה, א) 'הוי כל צמא לכו למים', וחז"ל פירשו (תענית ז, א) 'אין מים אלא תורה'. ונשאלת השאלה: האם רק צמא צריך ללכת לתורה, ומי שלא חש צימאון לתורה, לא צריך ללמוד תורה? הרי

"ממילא, מה שהקדמונים תקנו לנו ללמוד 'שניים מקרא ואחד תרגום' שזה הלימוד של כל התורה עד סיומה, התקבל אצל כל הפוסקים שבכלל התקנה היא ללמוד רש"י! אם תחילה היה מקובל ללמוד תורה עם תרגום אונקלוס, הרי לאחר שרש"י חיבר את פירושו התקבל שזה הוא כוונת תקנת הגאונים..."

"הפירוש של רש"י הוא מתוך כלל המדרשים, רש"י מלמד אותנו איך אנחנו צריכים ללמוד את הפסוק ולהבין אותו..."

התעניינות' ו'השתוקקות' לשמוע את דבר ה'!

כאשר ראש הישיבה שליט"א נשאל במהלך השיחה, כיצד גורמים לבני תורה שיתחילו לקבוע שיעור יומי בחומש ורש"י, ומה צריך להיות המסר המרכזי להעביר לציבור בני התורה. משמיע ראש הישיבה את תשובתו המופלאה, הבוקעת מנהמת לבו:

"כשאנו רואים שגדולי ישראל ידעו וזכרו את כל התורה שבכתב, זהו בגלל שהם למדו חומש ורש"י מתוך התעניינות, כמו שאמרו 'פלאות עדותיך - על כן נצרתם נפשי' כשלומדים מתוך התעניינות זוכרים את הנלמד".

"אנו מוצאים בחז"ל מושג של 'לא הייתה

פה, וממנו נמשך המסורת לחכמים דור אחר דור".

מסיק ראש הישיבה לענייננו: "לכן אין דבר כזה ללמוד חומש בלי רש"י, כמו אותו נכרי שבא לפני הלל (שבת לא, א) ואמר שבכתב - אני מאמינך, ושבעל פה - איני מאמינך, וכשלימדו הלל אל"ף-ב"ת, למחר הפך לו הסדר ואמר: מנין אתה יודע שזו אל"ף, וזו ב"ת, אין זה אלא בגלל שאתה סומך על מה שלימדתי אותך אתמול? לכן, גם תורה שבעל פה סמוך עלי שאלמדך.

רש"י – ה'שולחן ערוך' של תורה שבכתב

בהגדרותיו החדות והמקוריות, מוסיף ראש הישיבה שליט"א להדגיש את המהות של פירוש רש"י על התורה:

"כמו שאחרי לימוד סוגיות הגמרא בתורה שעל פה יש לנו את הפוסקים, הרמב"ם, השולחן ערוך, ומשנה ברורה, שהם מכריעים עבורנו מה עולה למעשה מהתורה שבעל פה, כך גם בתורה שבכתב צריך לדעת מה עולה למעשה? הרי יש כל כך הרבה חלקים בתורה שבכתב, פשט, רמז, דרש, סוד, ומה יוצא עבורנו למעשה? התשובה היא: שפירוש רש"י על החומש הוא ה'שולחן ערוך' של פשט התורה שבכתב. הפירוש של התורה שנמסר לנו, זה מה שרש"י אומר..."

מוציא משם את הספר 'דרך ה' לרמח"ל. ניכר על הספר הקטן הנשלף מארוננו של ראש הישיבה, שהדפים שחוקים ומהוהים מרוב עיון בה ימים רבים.

וראש הישיבה שליט"א מתחיל להקריא לנו, מילה במילה, בכובד ראש וברגש רב מתוך הספר דרך ה' (מאמר העיקרים), דברים המעניקים לנו הבנה מעמיקה יותר על חובת לימוד התורה שבכתב בשילוב פירוש רש"י:

"האדון ברוך הוא, לא רצה לכתוב את התורה בביאור מספיק שלא יצטרך לה פירוש, אלא אדרבה, כתב בה דברים הרבה, סתומים מאד, שלא היה אפשר ביד אדם בעולם לעמוד על כוונתה האמיתית בלי שיימסר הפירוש בקבלה שתבוא ממנו יתברך, שהוא בעל הדברים. דרך משל, מצוות תפילין, מצוות מזוזה וכיוצא בהם, שבא הציווי עליהם ולא נתבאר בכתוב מה עניינם".

מסביר ראש הישיבה: הרמח"ל כותב כאן שיש בזה כוונה מיוחדת שהתורה לא תובן מצד עצמה, רק לאור דברי חז"ל, למשל מי שילמד את הפסוק 'ולטוטפות בין עינך', הוא לא ידע מה זה טוטפות? איך צריך להניח והיכן?

והרמח"ל ממשיך ומסביר: "אמנם, האמת הוא שבכוונה מכוונת העלים האדון ברוך הוא כוונת דבריו האמיתית לטעמים נודעים אצלו, אמנם, כל זה שהעלים בתורה שבכתב הנה מסרו למשה רבינו עליו השלום בעל

וכל בחור! ברור שגדולי ישראל למדו את כל התורה שבכתב בלימוד קבוע".

"הרי חכמינו ז"ל קבעו לנו את המנהג שכל שנה עושים סיום התורה שבכתב בשמחת תורה. לא קבעו לעשות כל שנה סיום על תורה שבעל פה, זה עושה רק מי שזוכה לכך, אבל הסיום של התורה שבכתב כל אחד מישראל חייב בזה".

"הרי זו כל סיבת התקנה של קריאת התורה שקבעו חז"ל, הן קריאת התורה בשבת, והן בשני וחמישי, שלא יעברו שלשה ימים בלי תורה, ואיזה תורה? תורה שבכתב. חז"ל גם אומרים (קידושין ל, א) שלעולם ישלש אדם יומו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד. אמנם צורת ההשלשה הזו השתנתה היום (על שולחן ערוך יו"ד רמו, ד). אבל אין מציאות להיות תלמיד חכם בלי ללמוד תורה שבכתב".

"ולימוד תורה שבכתב הכוונה כמובן עם פירוש רש"י. בלי חומש רש"י זה סתם לקרוא בלי להבין... אדם יידע לקרוא בצירופי אותיות א' ב' ג' אבל לא יבין את המשמעות של הצירוף".

תורה שבכתב רק עם פירוש רש"י

כאן מתרומם ראש הישיבה שליט"א ממקומו, ובסערה נרגשת הוא ניגש לארון הספרים,

על מנת שנלמד ונדע אותו!"

"הרי הרבה פרשיות שיש עליהם מסכתות ארוכות בתורה שבעל פה נאמרו בתורה שבכתב ברמיזה של קוצו של יו"ד, ומצד שני התורה האריכה בשיחתן של עבדי אבות ובסיפורי דור המדבר וכו'. רוב התורה זה לא הלכות מעשיות; בחומש דברים משה רבינו אמר מוסר לכלל ישראל, בחומש בראשית זה הרי מעשה בראשית; חומש שמות זה מעשה אבות, והגע בעצמך, בשביל מי התורה האריכה בשיחות אלו? בשביל 'מקובלים'?! בשביל מי התורה האריכה והאריכו חז"ל במדרשים עבור מי? בוודאי שעבור כל אברך

"הקב"ה מסר
לנו את התורה
שבכתב, איך יתכן
שבן תורה ותלמיד
חכם לא יהיה בקי
בתורה שבכתב?
הרי זה תורה
שהקב"ה נתן על
מנת שנלמד ונדע
אותו!"

הרמב"ם כותב שכולם צריכים ללמוד תורה. אלא התשובה היא שצריך לפתח את הטעם של הלימוד, ואז כולם נהיים צמאים. אין אחד שלא צמא לתורה, רק הצימאון מוסתר, וצריך לעורר את הצימאון. וזה התפקיד של מפעל 'תורה שבכתב' לעורר בציבור צימאון ללימוד חומש ורש"י".

הידעת שהיה 'מקוה' במשכן?

אבל איך מעוררים את הצימאון? שואלים חברי המשלחת את ראש הישיבה שליט"א, איך גורמים ללמוד את החומש מתוך התעניינות?

והתשובה ממרת לבוא, חדה אף היא כקודמותיה:

"קודם כל, כשיוצאים את הערך של הלימוד הזה. זה העבודה האמיתית של האדם להכיר בערך ובחשיבות של התורה. לזכור את מה שהזכרנו שהקדוש ברוך הוא נתן לנו גם תורה שבכתב וגם תורה שבעל פה, ועלינו להתעניין מה אמר הקב"ה בתורה שבכתב".

"דרך נוספת לעורר התעניינות, היא על ידי שמתבוננים למצוא את דרשות חז"ל בתוך הפסוקים, הרי זו היתה העבודה של חכמי ישראל בכל הדורות, בזמן התנאים והאמוראים, וכל חכמי ישראל הגדולים בכל הדורות, לדעת איך אפשר למצוא בתוך התורה שבכתב את התורה שבעל פה" ... מרן הגר"א

קוטלר צוק"ל אמר שאדוננו הגאון מווילנא זיע"א בסוף ימיו היה לומד דרך החומש את כל הגמרא והמדרשים. אבל עבורנו רש"י הקדוש מביא לנו את המדרשים על אתר ואפשר כך ללמוד את התורה".

"יש גם דרך נוספת לעורר התעניינות, כאשר מתבוננים בדברים הנסתרים שבין המילים שלא שמים לב אליהם. כגון מה שמספרים שפעם מרן הגרי"ז מבריסק זיע"א אחרי קריאת התורה בפרשת תצווה – שאל את אחד ממשתתפי המניין, איזה דבר שהיה במשכן לא מוזכר בפסוקים? כשהלה לא השיבו, אמר מרן הגרי"ז זיע"א שכתוב בפסוק 'ורחצת' רש"י מפרש: 'זו טבילת כל הגוף', מוכרח – אמר מרן זיע"א, שהיה מקווה טהרה בחצר אהל מועד".

"והעיקר, האדם צריך לחוש בושה שהוא לא מבין פסוקים בתורתנו. אם לא מתבוננים אפשר ללמוד ולומר דברים כל יום ולא לשים לב. אחי זכרנו לברכה שאל בחורים למה אומרים שלש פעמים 'קדוש, קדוש, קדוש', 'המשלשים לך קדושה', למה עושים זאת? הם לא ידעו. הם לא שמו לב שאת התשובה לכך הם עצמם אומרים כל יום בתפילה ב'ובא לציון': 'א. קדיש - בשמי מרומא עילאה, ב. קדיש - על ארעא עובד גבורתא, ג. קדיש - לעלם ולעלמי עלמאי'. לא שמים לב מה שאומרים כל יום... זה נתקן הרי להגיד את זה כפירוש. כך גם בפסוק 'ה' ימלוך לעולם ועד' הפירוש הוא: 'ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמאי' ... לא מרגישים שאומרים את הפירוש של הפסוק" ...

"עד היום, זו עבודתם של בני תורה!"

בהקשר למה שהזכיר ראש הישיבה שליט"א על ההתעניינות למצוא את דרשות חז"ל בתוך הפסוקים שבתורה שבכתב, קם שוב ראש הישיבה ממקומו, ומוציא מהארון חומש עם אור החיים הק'.

אביא כאן ברשותכם את דברי ה'אור החיים הק'" (פרשת תזריע) וזה לשונו: "האדון ברוך הוא בחוכמתו יתברך רשם בתורה שבכתב כל תורה שבעל פה שאמר למשה. אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה, היכן הוא רמזו בתורה שבכתב" ...

ממשיך ה'אור החיים הק'": "וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה להלביש ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות - כלן יתנו להם מקום בתורה שבכתב... ולזה תמצא, שבאו התנאים וחברו 'תורת כהנים' ו'ספרי' וכו' וכל דרשתם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות והלבישים בתורת ה' תמימה שבכתב" ...

"מדגיש ה'אור החיים': "ועד היום זו היא עבודת הקודש בני תורה - לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה, וזו היא עבודת התורה הנקראת ארץ החיים" ...

"וגם הרמח"ל ב'דרך ה'" שם אומר ממש כך: "והיה מפורסם ומוסכם אצלם שטוב בעיני ה' שנעמול גם בזה החלק פירוש בידיעת מקום רמזי התורה שבעל פה בתורה שבכתב, ועל כן יטרחו כל אחד מהם לבקש הרמזים האלה כפי מה שיראה לו יותר נכון" ...

"זאת אומרת", מטעים ראש הישיבה שליט"א, "התנאים והאמוראים ידעו לדרוש פסוקים, אנחנו היום לדרוש פסוקים לא יודעים, אבל התורה נמסרה בצורה כזו שעל ידי התורה שבעל פה מבינים את התורה שבכתב, להבין איפה התורה שבעל פה כתובה בתורה שבכתב, זה העבודה שהקדוש ברוך הוא נתן לעם ישראל, מי שלא יודע את זה חסר לו בעצם החיבור של עם ישראל לתורה".

זהירות מלחדש חידושים בפסוקים

ראש הישיבה שליט"א מנצל הזדמנות זו לחדד הבהרה חשובה, על הזהירות הנדרשת ללמוד את פסוקי התורה רק על פי פירוש רש"י המבוסס על חז"ל, ושבחורים צעירים לא ינסו לחדש חידושים בפשט הפסוקים:

"צריך לדעת. בחורים אוהבים לחדש חידושים בסוגיות הגמרא, אבל שלא ייגשו לחדש חידושים בחומש, לכך צריך מסורת ורב כדי לדעת איך ללמוד. עליהם ללמוד רק חומש עם פירוש רש"י".

"היום יש לנו בעולם הישיבות את הדרך שהתקבלה בכל כלל ישראל, דרך הבנת העיון וחידוש חידושים, הצעירים מחבבים את החידוש, ובאמת אנחנו צריכים להיזהר אפילו בגמרא שלא יגררו אחרי המצאת חידושים יתר על המידה, אבל על אחת כמה וכמה הדברים אמורים בחומש, כאן זו יכולה להיות סכנה גדולה, אם ינסו לחדש בחומש זה יהיה הפוך מהחומש... לא מדברים על חידושים, אלא חומש צריך ללמוד עם רש"י"!

"צורה של יהודי"

ככל שהשיחה במעונו של מרן ראש הישיבה שליט"א מתארכת, מעמיק ראש הישיבה עוד יותר אל סוגיית לימוד חומש ורש"י, ואם כי דבריו דברי חכמים בנחת נשמעים, אך קשה להסתיר את התבערה היוקדת בין המילים, כשהוא מתבטא בביטויים נשגבים:

"חז"ל קבעו לנו את הלימוד, ללמוד חומש עם תרגום, ואחר כך קבעו ללמוד עם רש"י להבין את התורה, אם לא עושים את זה, אם לא לומדים חומש ורש"י חסר בצורה של יהודי".

"בלי חומש מפסידים יראת שמים, קדושה. כי אמנם כאשר יהודי לא יודע את כל 'מדרש רבה', לא חסר לו את ה'צורת אדם', אבל אם הוא לא יודע את התורה, את החומש, חסרה לו כל ה'צורת אדם'. רש"י לא מביא כל מדרש, הוא בחכמתו ובקדושתו וברוח הקודש ישב ובחר מה צריך ונדרש כדי ללמוד את התורה. אין שום דבר שיכול להחליף את

רש"י, מי שאינו לומד חומש ורש"י, חסר לו בכל המסורת של כלל ישראל".

"זאת ועוד, כל האמונה תלויה בחומש עם רש"י, מרן הגר"מ שך צוק"ל היה אומר שמרן ה'חפץ חיים' זיע"א היה בכל עת מדבר על חומש בראשית" ...

ראש הישיבה שליט"א: "אלו דברים שלרוב פשיטותם כך רוב העלמתם מאנשים.

לימוד יומי

שיתיישב על הלב

חברי המשלחת ציינו לפני ראש הישיבה שליט"א, שאחד החידושים הגדולים שחידשו במפעל 'תורה שבכתב', הוא לעודד את הלומדים שלא להשאיר את לימוד כל הפרשה בסוף השבוע, אלא ללמוד כל יום את הלימוד היומי.

ראש הישיבה שליט"א מביע את קורת רוח המרובה מהנהגה זו, ומדגיש את חשיבותו, תוך שהוא שוב מגלה ממסותורי לבו:

"בוודאי שזו הדרך הנכונה. אני יכול להעיד על עצמי שאני לומד כל יום את הלימוד היומי בפרשת השבוע, ואני מרגיש בעצמי שרק כך הדברים מתיישבים על לבי. הרי הפרשיות מלאות וגדושות בכל כך הרבה נושאים ומסרים שלא יתכן שכולם יתיישבו על הלב בבת אחת בלימוד בסוף השבוע, רק כאשר לומדים כל יום מעט".

"הרי נאמר בתורה 'על לבבך', כלומר הדברים צריכים להתיישב על הלב, וזה אפשרי רק כשמחלקים את הפרשה ללימוד יומי... יש כל כך הרבה פרשיות בתוך פרשה אחת... הנה בפרשת 'בהעלותך' יש כל כך הרבה נושאים, ויהי בנסוע, הלויים, המתאוננים, על המן, על האספו לי שבעים איש, קברות התאוה, איך אפשר ללמוד את הכל ביום אחד ועוד לקבוע את הדברים בלב" ...

"כשלומדים כל יום מעט ביישוב הדעת שמים לב לדברים חדשים. נביא דוגמה, רוב האנשים מדברים על ענווה במובן של חוסר חשיבות עצמית, אולם כתוב בפסוק 'והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה' מה זאת ענווה? אומר רש"י: 'שפל וסבלן', 'סבלן' - זה מידת הענווה. חז"ל אומרים 'ענוותנותו של זכריה בן אבקולוס החריבה את ביתנו' מבאר רש"י 'סבלנותו', היה לזכריה בן אבקולוס כוח לסבול דברים קשים וכואבים מסוכנים שלא יאמרו... למדנו כאן ברש"י הבנה חדשה במושג 'ענווה'. כשהתורה אומרת שמשה רבינו עניו מאד, הפירוש סבלן, הוא יכול היה לסבול טענות ומענות. נכון השורש של ענווה במובן של שפלות הרוח, היא הגורם של סבלנות, אבל זה הבנה אחרת במושג עניו".

"אני יכול להעיד בעצמי שהנני מתחיל את היום, כל יום עם שחר, בעשרים וחמש דקות לימוד של החומש... גם מורי חמי [הגר"ד פוברסקי] שליט"א בכל מוצאי שבת מיד מתיישב ללמוד את פרשת השבוע הבאה..."

בכל שנה ושנה מחדש

אנו מעלים על השלחן את הטענה הנשמעת לפעמים מפי בני תורה: למה צריך ללמוד רש"י כל שנה מחדש... זוכרים מה'חיידר' את הפירוש של רש"י, וגם אם לא הרי למדנו כבר שנה שעברה...

אך ראש הישיבה שליט"א בשפה ברורה ונעימה מבהיר את הטעות שבטענות אלו:

"לדבריהם, למה צריך לקרוא בתורה את פרשת השבוע? הרי למדנו כבר שנה שעברה? אלא מאי? זו התקנה וכך קבעו הקדמונים שצריך כל שנה ללמוד את כל התורה, וזה כולל לימוד פירוש רש"י, וכפי שאמרנו לעיל בהרחבה, שלימוד חומש ורש"י הוא החיבור של כל יהודי אל הקב"ה, כשהוא לומד על יום את הדיבור שהקב"ה מדבר אליו"

"אך האמת היא, שמי שמתחבר ללמוד חומש עם רש"י הוא מרגיש את הקדושה של הלימוד והוא לא יוכל להפסיק עם זה... אין מציאות שאפשר להפסיק את זה. כל הנושא זה רק איך משכנעים אדם להתחיל, אחרי שהוא התחיל הוא לא יפסיק".

התארכה השעה, על הדלת מתדפקים בני ישיבה הכמהים אל בירור משנתם, ושעון הזמנים הדוחקים דופק גם הוא, וקולו של ראש הישיבה שליט"א שב ומבקש להבהיר, במה שהופך לשורת סיכום שמהדהדת ועוד תהדהד בהיכלי התורה:

'הן הרי חומש ורש"י הם דבר הקדוש ברוך הוא, מי לא יחפוץ ומי לא ימלא חובתו לשמוע דבר ד'!' ■

"כל אחד חייב לפתח בקרבו תשוקה ו'התעניינות' לדעת מה כתוב בתורה שבכתב"

מרן הגאון הגדול חכם רבי יהודה כהן שליט"א
ראש ישיבות 'יקירי ירושלים' ו'באר התלמוד'
וזכר מועצת חכמי התורה בנועם שיחו ל'תורה שבכתב'

מדוע חזר ראש ישיבת 'פורת יוסף' – מרן הגאון רבי עזרא עטייה זי"ע על אותו רש"י מאות פעמים? | האם לימוד הפסוקים לפני הגמרא – יש בו מעלה יתירה? | האם יש עדיפות ללמוד בחומשים המבוארים? | מה המעלה והנחיצות בקיום מבחנים על הלימוד | וגם: האם יש אדם שאסור ללמד אותו רש"י?!

הרב יהושע כהן

יש תועלת גדולה בעריכת מבחן על חומש ורש"י
המבחן מסייע ללומד לבדוק את עצמו ואת ידיעותיו
ולדרוש מעצמו לעמול היטב על הבנת הדברים כראוי

”לכל בחור שנבחן היה רבי עזרא אומר: ‘תקרא את הגמרא, את הגמרא, ‘תקרא את רש”י. אני זוכר את זה כאילו זה מול עיני, שהיה הרב קורא את רש”י מילה במילה, בקול, ומשמיע לאזניים, עם כל אחד ואחד, כאילו זו הפעם הראשונה שהוא קורא את רש”י!” ”גם אחרי שהוא כבר בחן הרבה בחורים, גם בפעם המאה והמאתיים, היה קורא עם כולם את רש”י מילה במילה. למרות שהוא כבר עשה את זה עשרות פעמים. וזה כמובן חוץ מכל הפעמים הרבות שהוא כבר למד בעצמו, ולמרות זאת כל מילה של רש”י הוא קרא אותה בחביבות - כאילו זו הפעם הראשונה שהוא קורא את רש”י. מכל זה ראינו כיצד רבינו זצ”ל היה מחשיב את דברי רש”י. כל מילה של רש”י היא חשובה, ולכן מדקדקים בדבריו מאד. בכל מילה ובכל אות - צריך להתבונן ולדעת למה רש”י כתב כך.” מֶרֶן שליט”א נעצר קלות, ומבקש ללמוד מהנהגה מופלאה זו של ‘רב רבנן’ - היקש לנידון דידן לגבי לימוד פירוש רש”י על החומש: ”אם כך התייחסו רבותינו לרש”י שעל הגמרא, על אחת כמה וכמה ברש”י על החומש. כי הנה ידוע מה שרבינו תם אמר: שמה שרש”י פירש את הגמרא - את זה הוא גם יכול לעשות, אבל מה שרש”י פירש את הפסוקים - את זה הוא בשום אופן לא יכול לעשות. כלומר, כי מה שרש”י עשה בפסוקים, הוא הקיף בזה את כל הדברים ואת כל דברי חז”ל שיפרשו את הפסוק - בצורה הכי טובה ויעילה וברורה שאפשר.” **לימוד רש”י** **זכות וחובה לכל אחד** כאן אנו מבקשים לגעת בשאלה העולה לעתים קרובות על שלחן המערכת. הנה בשנים האחרונות אנו עדים להתעוררות מופלאה בעניין לימוד רש”י, ולמרבית השמחה, בזכות הפעילות המקיפה של ‘תורה שבכתב’, רבבות יהודים החלו לקבוע לימוד

אוֹמֵר: ‘תקרא את הגמרא; ‘תקרא את רש”י. אני זוכר את זה כאילו זה מול עיני, שהיה הרב קורא את רש”י מילה במילה, בקול, ומשמיע לאזניים, עם כל אחד ואחד, כאילו זו הפעם הראשונה שהוא קורא את רש”י!”

”גם אחרי שהוא כבר בחן הרבה בחורים, גם בפעם המאה והמאתיים, היה קורא עם כולם את רש”י מילה במילה. למרות שהוא כבר עשה את זה עשרות פעמים. וזה כמובן חוץ מכל הפעמים הרבות שהוא כבר למד בעצמו, ולמרות זאת כל מילה של רש”י הוא קרא אותה בחביבות - כאילו זו הפעם הראשונה שהוא קורא את רש”י. מכל זה ראינו כיצד רבינו זצ”ל היה מחשיב את דברי רש”י. כל מילה של רש”י היא חשובה, ולכן מדקדקים בדבריו מאד. בכל מילה ובכל אות - צריך להתבונן ולדעת למה רש”י כתב כך.”

מֶרֶן שליט”א נעצר קלות, ומבקש ללמוד מהנהגה מופלאה זו של ‘רב רבנן’ - היקש לנידון דידן לגבי לימוד פירוש רש”י על החומש:

”אם כך התייחסו רבותינו לרש”י שעל הגמרא, על אחת כמה וכמה ברש”י על החומש. כי הנה ידוע מה שרבינו תם אמר: שמה שרש”י פירש את הגמרא - את זה הוא גם יכול לעשות, אבל מה שרש”י פירש את הפסוקים - את זה הוא בשום אופן לא יכול לעשות. כלומר, כי מה שרש”י עשה בפסוקים, הוא הקיף בזה את כל הדברים ואת כל דברי חז”ל שיפרשו את הפסוק - בצורה הכי טובה ויעילה וברורה שאפשר.”

לימוד רש”י

זכות וחובה לכל אחד

כאן אנו מבקשים לגעת בשאלה העולה לעתים קרובות על שלחן המערכת. הנה בשנים האחרונות אנו עדים להתעוררות מופלאה בעניין לימוד רש”י, ולמרבית השמחה, בזכות הפעילות המקיפה של ‘תורה שבכתב’, רבבות יהודים החלו לקבוע לימוד

רבבות בוגרים ואלפי תלמידים בו-זמנית, קיבל אותנו מֶרֶן שליט”א בתשואות חן, אם כי לא בקל זכינו לקבל את אישורו של מֶרֶן לפרסום השיחה, שכן מאז דרכו אינה בגדולות ובנפלאות, טוב לו בפינתו הצנועה, ‘רוצה אדם בקב שלו’, אינו רואה ענין לצאת בפרסום קריאות או הכרזות לציבור. אולם לאחר שהפצרנו והסברנו כי העם צמא לדבר ה’, ויש בדברים תועלת לצעירי הצאן המבקשים לשמוע דברי עצה והדרכה בעניני לימוד התורה, ‘איזהו דרך ישרה שילך בה האדם’, נאות מֶרֶן שליט”א להשמיע אמרות קדשו לטובת מבקשי התורה ושוחריה.

בפתח השיחה עם מֶרֶן שליט”א הוזכרה העובדה שגם במוסדות החינוך שבנשיאותו, בת”ת וגם בישיבת ‘קירי’ - לימוד חומש ורש”י נחשב לאבן יסוד, אשר התלמידים יודעים כי הוא ראש פינה לעלייה והצלחה בלימוד התורה, וכפי הידוע לנו במשך שנים רבות נהוגה הקפדה על לימוד ומבחנים על חומש ורש”י בכל שבוע!

כאשר פתחנו וסיפרנו למֶרֶן שליט”א, על מפעל ‘תורה שבכתב’, אשר זוכה לעודד את ציבור בני התורה להשתתף בלימוד פרשת השבוע עם רש”י, ואף עורך מבחנים ללומדים, הביע מֶרֶן שליט”א את התפעלותו וקורת רוחו, והכביר בדברי עידוד ודברון להוסיף ולהגביר חיילים בתורה.

כמי שזכה להיות שתול על פלגי מימיהם של גדולי הדור הקודם, רבותינו ראשי ישיבת ‘פורת יוסף’, הרי תיכף כאשר הזכרנו את לימוד חומש ורש”י, נראה היה כי מֶרֶן שליט”א חוזר לימי עלומי, שנים רבות אחורה. אחרי שהוא מתעטף בשתיקה של העלאת זכרונות מספר לנו מֶרֶן עובדה מפעימה, ממנו נלמד את חשיבות פירושו של רש”י על הגמרא, מה שיתן לנו הבנה באפס-מה בגודל קדושתו של פירוש רש”י:

”**מורנו רבי עזרא עטייה זצ”ל, ראש הישיבה, אני זוכר אותו כשהוא היה בוחן את הבחורים, היה בוחן את בחורי הישיבה על אותה סוגיא. לכל אחד, לכל בחור שנבחן היה רבי עזרא**

בניו שליט”א, וגם רבים מתלמידיו, הפכו עם השנים לצוות החינוך וההוראה בישיבות הקדושות שתחת חסותו, כשהם מובילים את הקו לפי רוחו ודרכו החינוכית שנחלה הצלחה מעוררת התפעלות, כאשר מֶרֶן ראש הישיבה שליט”א מגיע למסור שיעורים ושיחות, ומלווה בעצה והדרכה את הנהגת המוסדות בהם חוסים אלפי תלמידים, בן פורת יוסף. כאשר ‘את כל הדבר הקשה - יביאון אל משה’.

ייחודית היא ישיבת ‘קירי’, כל מי שעובר ברחוב ‘מלכי ישראל’, ‘גאולה’ בלשון העם, לא יכול שלא להשתהות מקול התורה ההומה, מסערת הלימוד ורגשי התפלה, אשר נשפכים ברגש מבעד לחלונות בית המדרש הגבוהים, וחודרים אל תוך ליבם של כל העוברים והשבים. אין זו אמירה משפה ולחץ, אלא מושג מוכר וידוע בכל עולם הישיבות. הקדיש ב’קירי’, התפילות, הן בעוצמה שאין בשום מקום אחר. בוגרי הישיבה ידועים כמי שמייבאים לעולם הישיבות, אורה אמיתית של תפילה וצביון שכמעט ואין בנמצא.

הדגשנו את התפילה, כי זה מה שבקע והגיע ראשון לאוזנינו, שעה שעלינו במדרגות אל הקודש פנימה. אבל מיותר לציין שעמוד התורה של ‘קירי’ - היא עוצמתית לא פחות. לשמוע איך כולם לומדים בהתמדה, לא מוותרים על אף שניה של לימוד. ‘קירי ירושלים’.

לדקדק בכל מילה ובכל אות ברש”י!

כשמאחריו עשרות מחזורים של תלמידים,

מֶרֶן ראש הישיבה שליט”א, הוצבה על אדמת איראן היא פרס, שם השלים את נפשו במעלות התורה והיראה בימי בחרותו, עד שזכה להגשים את משאלת לבו ולעלות לארץ הקודש. אם כי באותם ימים איראן לא הייתה עוינת, היה זה בימי השאה הפרסי, והעלייה לארץ התאפשרה בדרכים רגילות, לא דרך ‘בריחה’, אלא כמו שאר העליות משאר ארצות, בקו אווירי ישיר מאיראן לישראל.

מיד עם הגיעו לירושלים עיר הקודש, והוא בן י”ח שנה, נכנס מֶרֶן שליט”א ללמוד בישיבת ‘פורת יוסף’ המעטירה, שם זכה לעשות חיל בלימודיו. רבותיו הגדולים, מֶרֶן הגר”י צדקה וחכם בן ציון אבא שאול זי”ע, נתנו עיניהם עליו לטובה וזיהו מיד כי עדיו לגדולות, בראייתם למרחוק מצאו אותו כלי מחזיק ברכה להרחיב את גבולות התורה, ובהיותו אברך כבן שלושים בלבד הטילו עליו את המשימה להקים ישיבה.

כך הוקמה לפני למעלה מ-50 שנה ישיבת ‘קירי ירושלים’, המפורסמת כאימפריה של תורה בטבורה של ירושלים.

הישיבה זכתה לסייעתא דשמיא מופלאה ולהצלחה משגשגת למעלה מהמשוער, וזו הביאה אחריה, לאור הפצרות ההורים, ובהוראת רבותיו, גם פתיחת ‘תלמוד תורה’. כעבור תקופה בעקבות הפצרות שהגיעו מבני הישיבה הקטנה (שסרבו לעזוב את מחיצתו ואמרו: ‘אנחנו חפצים להישאר פה להמשיך להסתופף בצל תורתו של הרב’), נאות מֶרֶן שליט”א ופתח גם את הישיבה הגדולה ‘באר התלמוד’, אשר לה מספר סניפים ברחבי הארץ.

כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיו

לשעה של קורת רוח וחיזוק רוחני זכתה מערכת ‘תורה שבכתב’, עת התקבלו לפני ולפנים במעונו הצנוע, הבית הספוג בשעות של תורה ועבודת ה’, האפוף הוד והדר רוחני אצילי של חיי פשטות וקרבת אלקים, מעון קדשו של הכהן הגדול מאחיו, מֶרֶן ראש הישיבה הגאון הצדיק חכם יהודה כהן שליט”א, ראש ישיבות ‘קירי ירושלים’ ו’באר התלמוד’ וחבר מועצת חכמי התורה, אשר קיבל במאור פנים את מערכת ‘תורה שבכתב’ במטרה לחזק את רבבות אלפי הלומדים והנבחנים.

מֶרֶן ראש הישיבה שליט”א אשר הינו מגדולי מעתיקי השמועה בדורנו, ומראשי העומדים בראש מערכות ישראל לבצר את חומות התורה והיראה, זכה להיות מקורב ואהוב מאד על כל גדולי הדור הקודם, ובראשם מֶרֶן רבינו עובדיה יוסף זי”ע, אשר עודדו וביססו את הקמת ישיבתו, ולא פעם היו באים לבקר בישיבה ולחזק את התלמידים. גם בנועים שיחו אודות חשיבות לימוד חומש ורש”י, הוא שוזר עובדות וזכרונות אשר שמע וראה בצל רבותיו הגדולים, נוחם עדן.

מאיראן ועד ממלכת התורה

בימים אלו, ימי תהפוכות עולם, כאשר עיני כל העולם היו מופנות אל המתחולל באיראן, מן הסמליות לציין את העובדה שערש הולדתו של

“אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו. כאשר ‘עמלים’ בתורה – הקב”ה יש לו נחת רוח מזה. אם לא – אפילו תדע את כל הש”ס, ירבעם בן נבט פירש את התורה במאה וחמישים אופנים, אבל לאן הוא הגיע?”

בחומש רש”י באופן עקבי, זהו סדר לימוד בסיסי לכל יהודי, אולם למרות זאת, עדיין ניתן לשמוע קולות כביכול לימוד רש”י הוא דבר ששייך ונצרך יותר עבור “ילדים קטנים” או “בעלי בתים” וכדומה, ולצערנו יש בני התורה אשר נגררים אחרי דיבורים אלו, וסבורים בטעות שאין טעם וענין בלימוד הפרשה במעמדם או שיש בזה חס ושלום, “ביטול תורה באיכות”. מה יש לומר להם?

“רש”י היה ראש לכל המפרשים. משום כך רואים שהרמב”ן מרבה לזון בדבריו, מביא את רש”י ומפלפל בדבריו. וכן שאר הראשונים והאחרונים עיינו בפירוש רש”י על החומש ופלפלו בדבריו. מה? הם היו ח”ו ילדים? הם היו בעלי בתים? הרי כל גדולי התורה בכל הדורות כולם למדו את רש”י. לכן ודאי זו חובה וזכות גדולה ועצומה, שכשאדם לומד את הפרשה, חוץ מאשר קריאת ‘שנים מקרא ואחד תרגום’, יקרא גם את רש”י על הפרשה, כדי שיגיע להבנה. כשקורא את הפסוקים עם רש”י סופגת נשמתו הבנה, מבין עכשיו ומתחדש לו כוונת התורה בקיום המצוות והזהירות מאיסורים”.

“הרי כבר כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רפה ס”ב): ‘וירא שמים יקרא גם תרגום וגם רש”י’, ודאי גם בחורי ישיבות ואברכי הכוללים שתורתם אומנותם בכלל זה, וגם הם צריכים למצוא זמן על מנת ללמוד את רש”י בכל שבוע. ‘זה לא שייך רק לצעירי הצאן, אלא לכל אחד’ – נשמע מרן שליט”א נחרץ בקולו – ‘בודאי בודאי. לכולם!’”.

תועלת לבהירות בסוגיות הש”ס

אנחנו מציינים כי רבים מלומדי ‘תורה שבכתב’ מעידים כי הם רואים בלימוד זה הרבה ברכה, הם לומדים פרשת משפטים בעיון היטב, ואחר כך בגמרות ‘שור שנגח’ כל הפסוקים כמו ‘קופצים’ מסודרים... ולא רק בפרשת משפטים, אלא כך בהרבה מפרשיות התורה, הם רואים בחוש כיצד לימוד הפרשה מסייע בידם בעת לימוד הגמרא. האם באמת נכון לומר שלימוד הפסוקים והכרת ‘תורה שבכתב’ כראוי, מסייעים בהבנת הסוגיות שב‘תורה שבעל פה’ ביתר בהירות והבנה?

מרן ראש הישיבה שליט”א שזוכה להעמיד תלמידים הרבה כבר עשרות בשנים, בן פורת יוסף, משיב בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים כי אחרי שלומדים היטב את החומש עם רש”י פשוט הדבר שלימוד הסוגיות – לובש צורה אחרת ונעלה לגמרי.

“ודאי. וודאי. אין ספק שלימוד הגמרא והסוגיות – בהירים יותר כאשר בקיאים ויודעים היטב את הפסוקים והמקורות. בודאי שמי שלומד את הפסוקים שבסוגיות. הדברים עוזרים לו, בכל מקום הוא נזכר מהפסוקים וזה עוזר להבין את

הדברים – זה ברור!”.

“לכן בודאי, מאד מאד חשוב כשמתרגלים לעמול בהבנת רש”י כל שבוע. צריך לקבוע זמן ללמוד את הפרשה חוץ מאשר קריאת ‘שנים מקרא ואחד תרגום’ – ללמוד את רש”י, זה בודאי עוזר לאדם להבין את התורה, וזה גם מסייע לזכות לקיים את המצוות ולהיזהר מאיסורים”.

הפירוש של משה רבינו

מוסיף מרן שליט”א ומחדד את החובה ללמוד חומש תמידין כסדרן עם פירוש רש”י, וכאן יוצק מרן שליט”א יסוד מרכזי במהות עבודת האדם בעולמו. כל תכלית הלימוד הוא לעשות נחת רוח לבורא עולם, ולבורא עולם יש נחת רוח כשנלמד את התורה מתוך עמל והבנה!

“מה שצריך להיות מול העיניים תמיד: ‘אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו’. כאשר ‘עמלים’ בתורה – הקב”ה יש לו נחת רוח מזה. אם לא – אפילו תדע את כל הש”ס, ירבעם בן נבט פירש את התורה במאה וחמישים אופנים, אבל לאן הוא הגיע?! רואים כמה הפסד הוא שהאדם עושה דברים – אבל המטרה הזו אינה מול עיניו. דהיינו המטרה: ‘ועושה נחת רוח ליוצרו’”.

“לענייננו. הקב”ה בודאי שמח כשלומדים את התורה שבכתב בהבנה. כשהקב”ה נתן את התורה, העמיד את משה רבינו שילמד את בני ישראל והוא יפרש להם את הפסוקים, אם עם ישראל היו צריכים את הפירוש של משה רבינו, האם יש מישהו שיכול ללמוד את התורה לבד בלי פירוש...? אשירנו שזכינו שיש לנו את פירוש רש”י”.

לבחור את עצמו

סיפרנו בהרחבה למרן שליט”א על כך שמפעלינו מקיים מערך אדיר של מבחנים יומיים, שבועיים, ותקופתיים, כדי לעודד את לימוד ושינון הפרשה עם רש”י כראוי, כ‘מחייב’ להתמיד בזה בכל יום, ועל מנת להנחיל בקרב בני התורה את הלימוד הזה שהוא יסוד לכל קנין בתורה. מה דעתם של ראשי הישיבות על עריכת מבחנים? האומנם יש לעודד בחורי ישיבה העוסקים כל היום בלימוד גמרא שיערכו מבחן יומי על חומש רש”י, או שמא מדובר בהנהגה חדשה שלא היתה מקובלת בעבר?

מרן שליט”א כמו אינו מבין את השאלה, וקובע בהחלטיות שהמבחנים תורמים לתועלת רבה, ואין כל ספק שראוי לכל בחור ישיבה להצטרף למבחנים אלו:

“פשיטא וברור הדבר שיש תועלת גדולה בקיום מבחן, כדי להתעמק בלימוד וכדי להתמיד בו. בחינה עצמית בהחלט יכולה

לסייע לאדם לבדוק את עצמו ואת ידיעותיו, ולדרוש מעצמו לעמול היטב על הבנת הדברים כראוי. ודאי טוב ששואלים שאלות כדי לראות אם הם מבינים את הדברים”.

“גם אצלנו בישיבה היינו עושים בישיבה בכל שבוע מבחן, וגם במשך הלימוד שואלים אותם קצת שאלות, כדי לזרז אותם שילמדו טוב וישמו לבם להסביר ולהבין היטב את הדברים”.

איך נלמד את דברי רש”י

אנו מנצלים את שעת הכושר במחיצתו של מרן שליט”א, ומבקשים להתייעץ בשאלה שרבים וגם טובים מתחבטים בה: בשנים האחרונות אנו עדים להתגשמות הנבואה “ומלאה הארץ דעה את ה’ כמים לים מכסים”, ספרי עזר ללימוד מכל הסוגים והפירושים מופיעים. חומשים וספרי עזר שהרחיבו את דברי רש”י, הוסיפו מילות קישור והסבר. אחת השאלות המרכזיות שמעסיקות את לומדי החומש ורש”י היא עד כמה אפשר ורצוי להשתמש בספרי העזר אשר חדשים מקרוב באו. כי הנה כלפי לימוד הגמרא, ידועה דעת ראשי הישיבות שלבני תורה מומלץ לצמצם את השימוש בספרי העזר, אשר גורעים בדרך כלל מעמל התורה, האם הדבר נכון גם כלפי לימוד החומש?

לאחר רגעים של הרהור מעמיק, מציע מרן שליט”א את תשובתו החדה כתער:

“הדור שלנו – דור חלש, לא הכל מבינים, משום כך ישנם גם מפרשים שמבארים את דברי רש”י, ולפיכך אם רואים שמתקשים להבין את הדברים, ראוי וחשוב להיעזר בספרים שמבארים את דברי רש”י. כדי

שנזכה להבין את רש”י. כי לא כל אחד שלומד רש”י – הוא ברמה שהוא יכול להבין את כל מה שרש”י כתב. לא צריך ללמוד את דברי התורה ודברי רש”י בעצמם ובשעת הצורך אפשר בהחלט להיעזר בספרים המבוארים, שמרחיבים ומפרשים את רש”י. ודאי שזה מביא תועלת להבין את הדברים ולהגיע להבנה יותר נכונה בדברי רש”י”.

רש”י – בכלי נקי

לקראת סיום הצגנו לפני מרן שליט”א שאלה שהתבקשו לשאול מפי תלמיד חכם שביקשו ממנו ציבור בעלי בתים עמך בית ישראל, שימסור להם ‘שיעור’, והוא מתלבט אם למסור להם דברי אגדה ומוסר, או בפרשה עם רש”י, מה יש להעדיף?

למשמע השאלה שוקע מרן בשרעפיו, ולאחר רגעים ארוכים של שיקול הדעת, הוא עונה מקירות לבו הטהור הבורע בלבת אש של יראת שמים ויראת חטא:

“הדבר תלוי מה הדרגה של הלומד. בודאי זה דבר טוב ללמוד רש”י, אבל קודם כל צריך לוודא שהוא בדרגה הנכונה. להכשיר אותו שיהיה ‘כלי קיבול’. אם תחילה ידבר איתו דברי מוסר ותוכחה, יסביר לו כמה צריך להזהר ח”ו שלא לעבור על איסור קל שבקלים, וח”ו שלא יבטל שום מצוה, אחרי שמקבל את כל הדברים האלה, והוא שומר תורה ומצוות – אז הוא יכול לעסוק בתורה. אי לאו הכי, אם הוא עדיין אינו שומר תורה ומצוות כראוי, אם לומדים ישירות רש”י, כאשר אין לו כלי קיבול – זו בעיה, זה כמו כלי

מלוכלך – כיצד ילמד את רש”י?! כאשר אח”כ הוא ילך הביתה, יראה ח”ו דברים אסורים, יאכל דברים אסורים, ישמע דברים אסורים, ידבר דברים אסורים, ילך למקומות אסורים, ולכן צריך קודם ‘סור מרע’, ואח”כ ‘עשה טוב’. וכמו שאסור ללמד ‘תלמיד שאינו הגון’, כיצד אתה בא ללמד אותו...? הוא לא הגון! לכן קודם כל לדבר על ליבו, ליישר אותו להחזיר אותו בתשובה, ואז ע”י כך יהיה כלי קיבול ויוכל ללמוד ולהתעלות בתורה”.

ברכת התורה

בכל לבו בירך מרן ראש הישיבה שליט”א את ראשי המפעל העולמי, ואת כל רבבות הלומדים והנבחנים בכלל ובפרט, כל אחד ואחד בשמו הטוב יבורך, הן הלומדים הוותיקים והן הלומדים החדשים שיצטרפו מכאן ואילך שכולם יזכו ברכה בלימודם, ובזכותם יזכו כל ישראל לשמירה משמים.

“בעזרת השם זכות התורה הקדושה תגן שהמלחמות יפסקו, והקב”ה יאמר די לצרותינו, ובזכות האור של התורה נזכה בקרוב לביאת אורו של מלך המשיח שיבוא ויתגלה במהרה בימינו, אמן”.

מסיים הכהן הגדול את תפילתו, ואנו צועדים לאחור ברטט, מביטים בהערצה על מי שעומד מאחורי פריחת עולם התורה. ואנו נושאים תפילה לחיי מרן מלכא, שימשיך מרן שליט”א לראות ברכה עצומה בפעלו הכביר אשר האיר פני המזרח, כה יתן ה’ וכה יוסיף, בבריות נחת ושלוח, עדי זקנה וגם שיבה. אמן.

ישר כח להרב נתנאל ישר שליט”א על הסיוע הרב בהכנת המאמר

הרבי של כלל ישראל

מסע
לטרזויש
ומגנצא
-במשעולי
חיוו של רש"י
הקדוש | כך
הפך התלמיד
המובחר לרבם
המובהק של
כל בני ישראל
מזה שנות דור
| גדול מרבן
שמו

הרב משה קרביץ

בית הכנסת ומקווה מתקופת הראשונים

תהילים או משניות. אולם מעט מאד אנו יודעים על חיו האישיים כמו גם אלו התורניים. הרבי המובהק של כולנו – היה ונותר עבור מרביתנו נעלם גדול. במסע עוצר נשימה זה נציץ אל תוך היכל בית תלמודו של רש"י, נתרפק על דמותו רבת האנפין של מי שהפך לחלק בלתי נפרד מחיוו של כל בן תורה מזה שנות דור, ננסה להתחקות אחר הרגעים שהפכו את רש"י הקדוש למורו ורבו הפרטי של כל אחד מאתנו באופן אישי, ונתהה איך גם במרחק של קרוב לאלף שנה רש"י עודנו יושב עם כל אחד מאתנו ומלמדנו את התורה בצורה הכי ברורה וצחה שיכולה להיות.

מסע אל החיים שלפני קרוב לאלף שנה, בין תחנות חיוו וקורות ימיו של רבן של ישראל - רש"י הקדוש. במסע המרתק נצעד ברגש בין שבילי טרויש, וורמייזא, ומגנצא, נפגוש את רבותיו הגדולים באשכנז, נתעמק בקשר שחיבר בין רש"י לבינם. נמשיך לצעוד במשעולי חיוו של רש"י בשובו לצרפת, כשהוא הופך להיות בעצמו הרב והמורה. נביט על התלמידים שמסתובבים בחדרי ביתו כבני בית, ונעמיק חקור את עבותות האהבה שקושרים את הרב ותלמידיו. אין יום שיהודי אינו נפגש עם רבינו רש"י הקדוש, אם זה בלימוד התורה שבכתב, או התורה שבעל פה, בנ"ך,

רש"י והחומש חטיבה אחת

פירושים רבים נכתבו סביב פסוקי תורתנו הקדושה שבכתב, ועל סוגיות התורה שבעל פה. החל מתקופת הראשונים באשכנז לפני כאלף שנה, עמלו רבותינו מאורי הדורות לחבר ולכתוב פירושים על התורה, ומאז לא שבת קולמוסם של מאורי הדורות מלחבר פירושים וביאורים כמים שאין להם סוף.

גוונים רבים ושונים יש למושג "פירוש". יש פירוש שמבהיר, יש שמיישב קושיות; יש פירוש שרק מבאר את המילים, ויש שמעמיק בעומק הסוגיא; יש פירוש שמדגים וממחיש את המושגים, ויש שמגלה את הנסתרות שמאחורי המילים. הצד השווה שברוב הפירושים שהם מוסיפים על הבסיס. מעבר לכך שהוא פותח את שערי הספר לפני הלומד, הפירוש משקף גם את זווית ראייתו של המפרש.

אולם פירוש רש"י הוא לא 'עוד' פירוש.

רש"י התמזג כולו בתוך החומש, בתוך הגמרא. והפך להיות לא רק פירוש הנספח לגמרא והחומש, אלא חלק אינטגרלי של התורה. כך הוא גם צירוף המילים הנפוץ בפי כל 'חומש

ורש"י' או בניב האידישאי: 'חומש-רש"י'.

לא חומש עם רש"י, אלא חטיבה אחת – 'חומש-רש"י'. כאילו החומש עם רש"י התמזגו למציאות אחת.

כולם בניו של רש"י

כרש"י בפירושו – כן היה רש"י בחייו. המלמד הנערץ והאהוב, שגובה קומתו ועוצם גדולתו לא היוו מחיצה בין תלמידיו לבין. ה"רבה" שצמח מתוך קשר קרוב עם רבותיו-שלו, סוג קשר בין רב לתלמיד שהתחדש בבית מדרשם של רבינו גרשום מאור הגולה ותלמידיו, והגיע לעמקים חדשים בטריוויש שבצרפת. המורה הגדול המסור בכל נימי נפשו לתלמידיו.

'בְּנֵי אִם תִּקַּח אֶמְרִי' (משלי ב, א), 'בני תהיה אם תקח אמרי' (רש"י). לוקח אמריו שחיו עמו בביתו הופכים להיות כבניו. ואת הקשר הזה הטביע רש"י הקדוש בכתבתו. הקשר האבהי מורגש לכל לוקח אמריו של רש"י, מפיו – ומפי כתבו. כל מילה שקולה ומדודה, עומק לפנים מעומק, אבל עם זאת – כל לומד לפי מדריגתו מרגיש את המורה הגדול שנותן לו יד, ובחביבות ונעימות מעביר אותו את סערות ים התלמוד, מאיר לו את פסוקי הפרשה.

היום נצא לדרך עם רש"י, אבל – לשם שינוי

ביהכ"נ רש"י בטריוויש - כיום משמש כמוזיאון

– בלי חומש ובלי גמרא. נצעד עמו בין תחנות חייו, נפגוש את רבותיו הגדולים באשכנז, נבחן את הקשר הנפשי שחיבר בין רש"י לבנים. נמשיך לצעוד עם רש"י בשובו לצרפת, כשהוא הופך להיות בעצמו הרב והמורה. נביט על התלמידים שמסתובבים בחדרי ביתו כבני בית, ונעמיק חקור את עבותות האהבה שקושרים את הרב ותלמידיו.

מסע זה בין שבילי טריוויש, וורמייזא ומגנצא שלפני יותר מתשע מאות שנה יעזור לנו להבין את מה שהרגשנו תמיד כשלמדנו חומש עם רש"י, או גמרא עם רש"י. את הרגש שלא הצלחנו לבטא במילים, ושואלי לא היינו מודעים אליו. נבין למה באופן טבעי אנחנו מרגישים ש"רש"י הוא ה"רבה" האישי של כל אחד מאיתנו...

ב

זריחה חדשה – תקופת הראשונים באשכנז

'רב האי קיבל תורה מרב שרירא גאון אביו... משם ואילך פסקו הגאונים. ורבינו גרשום מאור הגולה קיבל מרב האי. ונפטר שנת ד' אלפים ות"ת, ורש"י נולד באותו שנה' (שו"ת מהרש"ל כ"ט).

מלשנו של המהרש"ל משמע שרבינו גרשום מאור הגולה נפטר בשנת ת"ת, ורש"י נולד באותה שנה, לקיים מה שנאמר 'וזרח השמש – ובא השמש', 'אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו' (יומא לח, ב).

דא עקא, שככל הידוע הרי שרבינו גרשום נפטר שנים עשרה שנים מוקדם יותר, בשנת ד'תשפ"ח.

באו היסטוריונים שלא דרכו על מפתן בית המדרש והפטירו במשיכת כתף – העיקר הוא הרעיון, והוא לבסס את רש"י כממלא מקומו של רבינו גרשום...

לו חכמו, לו ידעו, לו היה להם מושג כלשהו איך ניגשים לכל אות שיצאה מקולמוסו של המהרש"ל, אולי היו מתבוננים בדבריו ועומדים על האמת: 'ורבינו גרשום מאור הגולה קיבל מרב האי. ונפטר – רב האי – שנת ד' אלפים ות"ת'. כאן אנחנו מגלים את הגילוי הגדול: רב האי גאון נפטר בשביעי של פסח תשצ"ח, שנה וחצי לפני תחילת שנת ת"ת, שנת לידת רש"י.

'ורש"י נולד באותה שנה'... לא אותה השנה שנפטר בו רבינו גרשום מאור הגולה באשכנז, אלא אותה השנה ש'משם ואילך פסקו הגאונים', השנה שבה נפטר רב האי, אחרון הגאונים.

'וזרח השמש – ובא השמש'. המהרש"ל לא

בא לבטא את ההמשכיות, שרש"י מילא את החלל שהותיר רבינו גרשום. להיפך, הוא בא לבטא את השינוי החד שאירע בעולם: פטירת רב האי גאון מסמלת את סיומו של עולם אחד, לידתו של רש"י מסמלת את התפתחותו של עולם שונה לחלוטין.

שקעה שמשו של בבל, שקעה השמש על תקופת הגאונים, תם עידן מרכזיות התורה במקום אחד. כעת זורחות שמשן של ספרד ואשכנז, זורחת השמש של תקופת הראשונים, של התקופה ההרואית של צמיחת התורה מתוך פיזור, מתוך רדיפות.

תמו המראות של גילוי השכינה בירחי כלה, מראה הפאר של ריש גלותא, תמה השלטון היהודי האוטונומי וריכוז סמכות ההלכה במקום אחד לכל תפוצות העולם היהודי. החלה תקופת הפאר שבהסתר, שְׁגָב הקדושה המסתתרת בין חומות רחוב היהודים הצר, המוקף גויים ברברים המוכנים בכל עת לצאת למסע הרג וביזה.

ומי שמאפיין את הפאר הזה בשנת לידתו ובאישיותו, בדרכיו ובכתביו, בישיבתו ובדרכי הוראתו – הוא רש"י הקדוש. שקעה שמש מוסד ה'גאונות' עם פטירת רב האי גאון, וזרחה שמשו של רש"י וישיבתו, סמל לזריחת שמשם של גדולי הדור וישיבותיהם באשכנז, בספרד, בצפון אפריקה.

ג

תקופת הגאונים ממשלת התורה

כדי להמחיש את החידוש שהתחדש בישיבתו של רש"י, את השינוי העמוק שאירע בעולם היהודי כולו עם תום תקופת הגאונים, עלינו להקדיש דקה או שנים לעולם שהיה בעוד בבל בתפארתה.

גלויות רבות גלתה התורה הקדושה, ובכל מקומות נדודיה לא מצאה מנוח כפי שמצאה בבבל. למעלה מאלף וחמש מאות שנה היתה בבל מרכז תורני, וברוב אותן השנים היתה ה'מרכז בה"א הידיעה, לפעמים אף הבלעדי, שמשם תורה יוצאת לישראל בכל מקומות מגוריהם.

'הקדוש ברוך הוא כרת ברית עם ישראל שלא תשכח תורה שבעל פה מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות... ולפיכך קבע הקדוש ברוך הוא שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה, ומתקבצין... מכל המקומות, ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמיתה... ואותן שתי ישיבות לא ראו שבי ולא שמד ולא שלל... וישבו בתורתן

בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא אדום ולא יוון ולא גזרו עליהם שמד' (מדרש תנחומא נח ג).

עוד לפני חורבן בית ראשון, גלו מיהודה 'החרש והמסגר' – חכמי ישראל לבבל, והפכו אותה למקום תורה. גם בשוב ה' את שבות עמו בימי בית שני וגם בימי התנאים שפעלו בארץ ישראל, היתה תורה עדיין בבבל. הלל הזקן ורבי חייא שלמדו תורה בבבל – הם שפעלו שלא תשתכח תורה בארץ ישראל, ובזכות עולי בבל אלה, היתה ארץ ישראל המרכז התורני כל ימי התנאים. בתחילת תקופת האמוראים, רבי יוחנן פועל בארץ ישראל – רב ושמואל בבבל. בהמשך, רומא השולטת בארץ ישראל בוחרת בנצרות, עם שנאתה העזה ליהדות. היישוב היהודי בארץ הולך ומתדלדל ברוח וגשם, עד שבבל הופכת להיות המרכז התורני הבלתי מעורער. שם חובר התלמוד בבלי – יסוד ההלכה המקובלת, ושם פועלים ברצף אחד: האמוראים, הסבוראים, והגאונים, מאות שנים אחרי חתימת התלמוד.

כל עוד ישבו הישיבות המרכזיות במקום שבו נערך התלמוד, הספיקה מסורת בעל פה להבנת התלמוד. שפת התלמוד עדיין חיה בפה, הרקע והמציאות בשטח של דינוי התלמוד – לנגד עיניהם. מסורות נאמנות עוברות בדייקנות מדור לדור בשושלות הגאונים. גם יהודי התפוצות הרחוקים המתקשים בהבנת מאמרי הגמרא, שולחים את ספיקותיהם אל הגאונים היושבים על כס האמוראים באותן ישיבות, ומקבלים תשובה המבוססת על קבלה ישירה מאת יורשיהם של יוצרי התלמוד.

כדי לשמר את המסורת ואת סמכות המרכז העולמי, נדרשת מידה רבה של היררכיה ורשמיות. לא כל אחד מורשה להשמיע דעות. צורת הישיבה מזכירה יותר את צורת הסנהדראות של פעם מאשר את הישיבות שאנחנו מכירים, ועל כל אחד להכיר את מקומו. אין מקום ליצירתיות, לחדשנות בתורה. על התלמידים מוטל לשנן ולשמר את מסקנותיהם של ראשי הישיבות, שאין אחריהם כלום.

עדות מהתנהלות ישיבות בבל נמסרה על ידי אחד מבני הדור, רבי נתן הבללי, שמתאר את סדרי הישיבה:

'ראש ישיבה יושב בראש, ולפניו עשרה אנשים... ופניהם אל פני ראש ישיבה. והעשרה שיושבים לפניו, שבעה מהם ראשי כלות ושלושה חברים. ולמה נקרא

תמונת כתב יד רש"י בראשית מלפני 800 שנה

אין יום
שיהודי אינו
נפגש עם
רבינו רש"י
הקדוש, אם
זה בלימוד
התורה
שבכתב,
או התורה
שבעל פה,
בנ"ך, תהילים
או משניות.
אולם מעט
מאד אנו
יודעים
על חייו
האישיים
כמו גם אלו
התורניים

מקווה בשפייער מדור שלאחר רש"י

ד תום עידן הגאונים, והתפזרות התורה

מגיעה שנת ד' אלפים ת"ת, ונפטר הגאון האחרון, רב האי, בנו של רב שרירא גאון. 'משם ואילך פסקו הגאונים'. עם פטירת רב האי, יורדת בבל מגדולתה. לראשונה, התורה מתפזרת.

'כבר נשו בני בבל – ואפריקי ואספמיה, אהה חרו פני ארץ – והעולם בערבוביא, ויש מעות ביד אישים – ואין להם פרקמטיא'. כך מקונן רבי שמואל הנגיד על פטירת רב האי גאון. למרות שהוא בעצמו מנהיג את יהדות ספרד, הוא מבכה את ירידת בבל מגדולתה. מעתה אין הבדל בינה לבין אפריקה ואספמיה – היא ספרד. מעתה, אין מקום תורה מרכזי – ורבה הערבוביא בעולם...

מחרה-מחזיק אחריו רבי שלמה אבן גבירול בקינתו הוא:

'נגדעה קרן עדינה [בבל] – היא גברת כל מדינה, הוא אשר בו רם לבבה [רב האי] – מת, ובמה תגבינה'.

והוא מסיים:

'נתנה בבל באזני – קול ישכח כל נגינה,

רק שאוני על גאוני – אחריו אין לי חנינה,

נאסף חובל בלב ים – מי ינהל הספינה'.

כעת אירע את אשר ירא רב שרירא: בבל ירדה פלאים, המוסד שעמד במקום הסנהדרין בטל, ואף האיש שיושב על מקום משה רבינו איננו עוד. אך מרכזים חדשים צצים ועולים. בצפון אפריקה, בספרד, באיטליה, וגם בצרפת ואשכנז. אלו מרכזי התורה הרחוקים ביותר ממקום יצירת התלמוד, בבל.

גם במרכזים רחוקים אלה, מסורת תורת בבל חיה וקיימת. לפי המהרש"ל, 'רבינו גרשום מאור הגולה קיבל מרב האי'. בן דורו של רבינו גרשום בצרפת, רבי אליהו הזקן בעל האזהרות, נשא את אחותו של רב האי, ושהה בישיבות בבל זמן מספיק כדי לקבל את התואר 'אלוף', תואר מנהיגי קהילה שגאוני בבל היו מעניקים. למרות השוני והמרחק, יש זיקה ישירה בין בבל לקהילות המרוחקות של צרפת ואשכנז.

כעת מוטל על גדולי ישראל בתפוצות להקים מרכזי תורה מקומיים. אותם המרכזים ייבנו על יסודות תורת בבל, אבל בצורה שונה, בהתאם לתנאים השונים. ועוד מטלה שמוטלת עליהם: עם התרחקות מרכזי התורה מבבל – יש צורך דחוף לפירושים כתובים. פירושים אלו חייבים להיווצר בעוד הקשר חי עם מסורת בבל, אך מתוך הבנת המציאות שהשתנתה.

ובדור זה שתל בורא עולם בצרפת את האדם הגדול בענקים שיבצע את המטלות האלה: 'משם ואילך פסקו הגאונים – ורש"י נולד באותו שנה'.

ה

הישיבות באשכנז, ותחילת עידן הפירושים

רבינו גרשום מאור הגולה הוא שהחל במלאכה. הכל מתחיל בישיבתו במגנצא, הלוא היא מיינץ, הראשונה לקהילות שו"ם, שפירא-שפייער, וורמייזא-וורמס, ומגנצא, ערש תורת יהדות אשכנז. שם נוסדה סוג ישיבה שונה משל בבל. ישיבות בבל מנו אלפי התלמידים, ובראשם – הגאונים המרוממים והנעלים מכל. באשכנז – הקהילות קטנות, והיחס בין תלמיד לרב אישיים. לא כל אחד היה מורשה להשמייע קול בישיבות בבל, הכל התנהל לפי היררכיה מסודרת – כראוי ליושבים לפני ראש ישיבה הנחשב כראש סנהדרין, ומנהיג את העם היהודי כולו. לא כן במגנצא.

תמונת מצב מאוירת הישיבה במגנצא שימר לנו בעל ה"אור זרוע". בדיון על הזמן הראוי לערוך ברית מילה בראש השנה, הוא מביא עדותו של "אבא מרי רבינו יהודה ברבינו קלונימוס בשם מרנא ורבנא רבינו יהודה החסיד בשם רבינו שמואל החסיד שאמר בשם רבינו קלונימוס הזקן בן רבינו יצחק בן רבינו אלעזר הגדול".

אירע במגנצא ברית מילה בראש השנה, "ושאלו לקדושים אשר בארץ: רבינו גרשום ברבי יהודה מאור הגולה, ורבינו שמעון הגדול בר יצחק, ורבינו יהודה הכהן שעשה ספר הדינין, ורבי יהודה הגדול שהיה ראש לנהרגין, ושאר בני הישיבה הקדושה, והורו כולם למול לאחר קריאת התורה, קודם שיתקעו בשופר".

מצבה המיוחדת לרבינו גרשום מאור הגולה

בית הכנסת ומקווה בשפייער מתקופת הראשונים

תלמידיו אליו אינה מונעת אותם מלהתווכח עמו ולהביע דיעה אחרת משלו.

רבותיו של רש"י כולם – תלמידי רבינו גרשום הם. 'רבינו גרשום זכר צדיק וקדוש לברכה שהאיר עיני גולה, וכולנו מפיו חיין וכל בני גלות אשכנז וכיתים [-איטליה] תלמידי תלמידיו הן' (תשובת רש"י). כתב-יד של אותה תשובה גורסת 'שמאיר עיני הגולה'. יתכן שרש"י הוא שהטביע את כינוי של רבינו גרשום: 'מאור הגולה'.

ו

היכן נולד רש"י?

כמה מונים יהודי צרפת ואשכנז באותו הזמן? כשרש"י נולד, מורכבת יהדות אשכנז מקהילות קטנות, וספק אם ניתן לספור את המשפחות באלפים.

יהדות צרפת קטנה משל אשכנז, וגם הם פונים באגרות לרבינו גרשום בשאלותיהם. יש מבני צרפת שאף יוצאים למגנצא לקבל תורה מפיו (אגב, אף רבינו גרשום עצמו – לידתו במץ שבצרפת). בין אותם תלמידים, דודו של רש"י, רבי שמעון הזקן. פעמיים מזכירו רש"י בפירושו: 'ומצאתי לי סמך ביסודו של רבי שמעון הזקן אחי אמי מפי רבינו גרשום אבי הגולה' (שבת פה, ב), 'זהו לשון דודי ר' שמעון מפי הרב' (עירובין מב, ב). שני האיזכורים מלמדים שרבי שמעון היה תלמיד של רבינו גרשום מאור הגולה, ואף כתב פירושים לפניו.

רבים זיהו את דודו של רש"י, רבי שמעון הזקן, עם רבינו שמעון הגדול, מראשי החכמים במגנצא ביחד עם רבינו גרשום. אך כבר הוכח שרבינו שמעון

הגדול עמד בראשות הישיבה במגנצא עוד לפני שבא רבינו גרשום, ולא היה תלמידו.

אין לנו מידע על הוריו של רש"י, אך מסתבר שמשפחתו מצרפת, והקשר היחיד הידוע עם אשכנז הוא שדודו נסע ללמוד שם מפי רבינו גרשום, כפי שעשו אחרים בצרפת.

ישאל השואל, שכחתם את השקע שנפער בקיר בית הכנסת בוורמס להצלת אמו של רש"י? והרי את הכוך בקיר ניתן לראות עד היום בוורמס, הלוא היא וורמייזא? תנוח דעתך, היטב שאלת. השקע קיים. הסיפור קרה. אלא שבמקום רש"י, צריך לשבץ את שמו של מי שבוודאי נולד בוורמס: רבינו יהודה החסיד. כך גם מספרים השמש בוורמס רבי יוזפא שמש ובעל 'שלשלת הקבלה'.

ז

רש"י בבית אביו בטרוייש

'רש"י נולד באותו שנה [-שנת ת"ת], ויחי ס"ה שנים, ונפטר בשנת ד'

אלפים ותתס"ה' (מהרש"ל).

'הארון הקודש, קודש הקדשים, המורה הגדול רבינו שלמה זכר צדיק לברכה, בן הקדוש ר' יצחק ז"ל צרפתי, נלקח מאתנו ביום ה' כ"ט בתמוז תתס"ה ליצירה, והיה בן ס"ה כשנתבקש לישיבה של מעלה' (נכתב בסוף כתב-יד קדום של פירוש רש"י על התורה).

בטרוויש, או במבטא הצרפתי היום: טרואה, התגורר רש"י כל ימיו, מלבד כעשור ש'עשה עם רבותיו בישיבות מגנצא וורמייזא. לכאורה הוא אף נקבר בטרוויש, ונכדו רבינו תם מתאר את עיר זו (ספר הישר, שו"ת טז) 'מקום רבינו שלמה, ועיר קברות אבותינו'.

העיר טרוויש נמצאת באיזור 'שמפנייה' שבצרפת, והיא ממוקמת לדרום-מזרח פריז הבהירה, במרחק 140 קילומטר. בילדותו של רש"י נראה שטרוויש לא היתה 'מקום תורה' מיוחד. את השאלות בהלכה, שלא תמיד משקפות קהילה שכל חבריה בני מעלה, הם שולחים לרבינו גרשום מאור הגולה במגנצא הרחוקה, או לרבי יוסף טוב עלם בפריבניציה (עיין כלבו קמב, שו"ת מהר"ם מרוטנבורג תתקמא).

רש"י לקח תורה מפי אביו, בשמו הוא מביא פירוש פעם אחת במסכת עבודה זרה (עה, א): 'לשון אבא מורי מנוחתו כבוד, והוא נראה בעיני'. אולי נפטר אביו בילדותו, ולכן לא היו בידו פירושים אלא זה בלבד. בוודאי קיבל רש"י גם מדודו, אחי אמו, רבי שמעון, שקיבל תורה מפי רבינו גרשום במגנצא, ואולי בעקבותיו בחר רש"י לגלות גם הוא לאותו מקום תורה מפואר. וכך, בסביבות שנתו השמונה-עשרה עד עשרים, עוזב רש"י את עירו ובא לאשכנז.

ח

בישיבת 'מגנצא'

רש"י גולה למקום תורה, לישיבת מגנצא, ישיבתו של רבינו גרשום מאור הגולה, שם חיים ופועלים תלמידיו הגדולים. בצילם יחסה רש"י קרוב לעשר שנים, תחילה כשש שנים במגנצא, ואת יתרתם בוורמייזא.

בשנות לימודו בישיבות רבותיו, היה רש"י מטופל במשפחה. באותם שנים נולדו בנותיו. את זאת יודעים ממכתב ששיגר רש"י לחתנו רבינו מאיר שנסע לוורמייזא אחר נישואיו להסתופף בצל רבו של חמיו, רבינו יצחק הלוי. במכתב מזכיר רש"י את בתו ואת נכדיו, הרי שכעשור אחרי שובו של רש"י לצרפת, בעוד רבינו יצחק הלוי בחיים – היתה בתו נשואה ואם לילדים. אולי התחתן רש"י כבר בצרפת ובא למגנצא כאברך צעיר, ואולי יצא מטרוויש כבחור מתבגר ואת זיווגו מצא באשכנז.

השנים בצל רבותיו יקרות מאוד היו בעיני רש"י. כעבור זמן רב, מקונן הוא על שלא היה יכול לנצל כל רגע כשאיפת נפשו, מפני טרדתו בפרנסת משפחתו. כך הוא כותב בתשובה (שו"ת רש"י יד):

'שאלותיו הגיעו לידי ורגז לבי בהן, כי קדמני בהן בדברים אשר לא הגיתי בהן לפני מלמדי, כי חסר לחם ועדי לבוש ורחיים בצוואר שמשתי לפנים – וימי כלו אצלם, ומאשר שבתי פה [-] ומאז ששבתי לטרוויש] לא עמדה לי שעה להקביל פניהם מאבל לחש וקשה [-] מחמת אירועי אבלות וקשיים] חוץ מאחת זה לי עשרים וחמישה

שנה'.

רש"י מביע את צערם וכאבו על כך שלא הספיק לשמוע מרבותיו את דעתם בשאלותיו של השואל, זאת בגלל שאף כשישב בצילם, טרדות הפרנסה מנעו ממנו לשהות איתם בכל עת. הוא אף מוצר על כך שלא עלתה בידו לשוב לאשכנז לביקורים תכופים כפי שהיה רוצה, ומאז ששב לארצו, הנסיבות לא נתנו לבקר אצלם אלא פעם אחת, חמש שנים אחר שובו, ומאז עברו עשרים וחמש שנה נוספות שלא ביקר שם. במקום נוסף הוא מביע את צערם על שלא שימש די את רבותיו: 'בכל אלה לא דקדקתי מפי רבותי, כי כל מהרתי בעניי לשמש אותם' (שו"ת רנא).

ט

מקבל תורה מפי רבינו יעקב בן יקר

רבו הראשון של רש"י במגנצא הוא רבינו יעקב בן יקר, הוא רבו המובהק שרש"י מכנה בסתם: 'מורי הקן'.

רבינו יעקב בן יקר נולד ונפטר במגנצא, היא מיינץ של ימינו. לפני כמה שנה, התגלתה מצבתו שקועה בתוך אבני חומה קדומה במיינץ. המצבה מלמדת אותנו שרבינו יעקב 'נפטר לגן עדן בשנת תתכ"ד', כשתלמידו רש"י היה כבן עשרים וארבע.

על ענוותנותו של רבי יעקב בן יקר מספר רבינו יהודה החסיד (ספר חסידים קכח):

'מעשה ברבי יעקב ברבי יקר שהיה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש. וכשהיו הקהל הולכים לפני המלך או לפני השלטון, אז

באר מים בטרוויש העתיקה

טרוויש העתיקה

חולץ מנעליו ואומר: אני עני, הם בכספים – ואני ברחמים ובתחנונים, נמצא הם בשלחה ואני בשלי. וכן נהגו הקהל אחריו'.

ושוב ישאל השואל, הסיפור של הזקן – האין זה מסופר על אביו של רש"י? אכן, מצינו את הסיפור מסופר על סבו של רש"י (ראשית חכמה, שער היראה טו), והוא נפוץ במקורות שונים גם על אביו. אך נאמנים עלינו דברי בעל ספר חסידים, שקרוב היה במקום ובזמן לבעל המעשה. ואולי אין כאן סתירה, הרי למדנו שבני בנים הרי הם כבנים, ולמדנו גם המלמד את בן חבירו תורה – כאילו ילדו.

נראה שרבינו יעקב בן יקר לימד גם מקרא. בפרק ערבי פסחים באו במקביל פירושיהם של רש"י ושל נכדו הרשב"ם. רש"י מביא שם (קיא ע"א ד"ה חיק) פירוש שקיבל 'מפי המורה הגמרא ומקרא, אשר שמע מפי רבו'. הרשב"ם מנסח כך: 'כך שמע רבינו מרבו, ורבו מפי רבינו גרשום זצ"ל'.

רש"י לא הסתפק בשמיעת שיעוריו של רבי יעקב בישיבה. כתלמיד רש"י בעתיד, גם רש"י מתלווה אל רבו במסעותיו ושואב ממימיו. לימים יספר רש"י על ביקור בוורמייזא עם רבו ממגנצא:

'ורבינו סיפר לנו מעשה שהביא גוי חביות של יין לישראל בגרמיישא... והתחיל רבו הר' יעקב בר' יקר להבריא את עצמו כדי שלא ישאלוהו להורות על היין, ורדפו אחריו מורי [רש"י] ור' שלמה [רבינו שלמה ב"ר שמשון, שהיה בהמשך ראש ישיבת וורמייזא, גם הוא תלמיד רבי יעקב בן יקר. נרצח בגזירות תתנ"ו] עד שהשיגוהו, ושאלו את פיו, ואמר להם: מותר' (שו"ת רש"י ר"ס).

מסתבר שרבי יעקב ביקש לברוח מפני שלא רצה להורות הוראה מחוץ למקומו, אך תלמידיו שליווהו לא ויתרו, ורצו אחריו לשמוע את דעתו.

רבינו יעקב אינו רק מלמד, הוא גם מחנך המכה על ראש תלמידו ואומר לו: גדל. לכן הוא אינו מסתפק בהבעת דעתו על הנשאל, אלא הוא מניח בפני תלמידו גם את הדיעות החולקות, ואף מסביר אותם, כדי להעמידו על עומק העניין מכל צדדיו, וללמדו להכריע בעצמו: 'מעשה בא ליד, ושאלתי את פי רבינו יעקב בר רבי יקר והתירה לי לאכול, ויש שאוסרין, והוא אמר לי טעמו – וטעמם' (רש"י חולין מו, ב).

בדרך כלל, אין רש"י מצטט מקורות פירושויו אלא במקום שיש דעות חלוקות או לצורך אחר, ויש להניח שבכל פירושויו על התורה ועל הש"ס מושקעת הרבה ממשנת רבינו יעקב. מרבו זה קיבל את תורת רבינו גרשום מאור הגולה. גם לאחר פטירתו, ממשיך רש"י להגות בכתביו של רבו, כפי שמוסר לנו

מיינץ העתיקה

תלמיד רש"י, רבינו שמחה מוויטרי (מחזור ויטרי שפ) על סדר קריאת התורה בימי חול המועד: 'ובסדר הזה הנהיג רבינו זצ"ל [רש"י] את דורו, והעמיק בדבר מכתב ידי רבו מובהק רבי יעקב ברבי יקר שפירשה במסכת מגילה לפני המאור הגדול, מתקן לכולה גולה, רבנא גרשום זכרנו לברכה'.

ל

עוד מרבותיו: רבי יצחק בן יהודה, ורבי יצחק הלוי

עם פטירת רבינו יעקב בן יקר בשנת תתכ"ד, יושב על מקומו רבינו יצחק בן יהודה, ורש"י נשאר לתקופה במגנצא ולומד אצלו. רש"י מזכירו לפרקים, פעם בשם 'מורי צדק' (יומא טז, ב).

רבינו יצחק בן יהודה אף הוא תלמיד רבינו גרשום, אך רבו המובהק הוא רבי אליעזר הגדול. החיד"א כותב ב'שם הגדולים' שמצאתי בקובץ ישן נושן ש'רבינו יצחק בר יהודה היה אשכנזי, והיה תלמיד רבינו האי גאון'. מקור דבר זה הוא מדברי המרדכי (שבת רמז שצח): 'וטעם זה שמע רבינו יצחק ברבי יהודה בעיר

מצבת רבינו יעקב בן יקר

רומא מפי רב האי גאון'. אף רש"י כותב (שבת צב, א): 'ובשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי'. אך יש הטוענים שמעולם לא ביקר רב האי גאון ברומא, אלא שהיו מבני רומא שלמדו בבבל, ובביקורו של רבי יצחק ברומא קיבל מהם שמועות בשם רב האי.

ישיבת מגנצא נודעה כראשונה במעלה, אך עם פטירת רבינו יעקב בן יקר, עלתה זוהרה של הישיבה שבוורמייזא. אליה נמשך רש"י. בוורמייזא ימצא את רבו המובהק השני, כלשון בעל 'שלשלת הקבלה': 'רבינו יצחק הלוי, גם הוא רבו של רש"י המובהק'.

את רבו זה, רבינו יצחק הלוי ראש ישיבת וורמייזא, מזכיר רש"י רבות, פעמים בשם 'רבינו הלוי', ופעמים בחתימת שם 'לוי'ה', כדברי החיד"א (שם הגדולים): 'שמעתי מהרב המופלא חסידיא קדישא מהר"ן בן עטר זלה"ה [האור החיים הק'] שקיבל מרבותיו דכאשר רש"י כותב בתוך דבריו לוי'ה, ר"ל דפירוש זה מרבו רבינו הלוי'.

בצילו יחסה רש"י מספר שנים, לפני שיאלץ לשוב לעיר מולדתו, טרוייש שבצרפת.

לא

דבקתו בתורת רבי יעקב בר יקר

עם ההערכה העצומה שרחש רש"י לרבינו יצחק הלוי ולרבי יצחק ב"ר יהודה, מי שהטביע עליו את חותמו יותר מכל רבותיו היה רבו הראשון באשכנז, רבינו יעקב בן יקר. מכוח זה, הוא לא היסס לפעמים לחלוק על רבותיו האחרים גם בדבר שלא שמע מפי רבי יעקב בן יקר.

כאמור, רבינו מאיר חתן רש"י התגורר לזמן מה בוורמייזא, שם קיבל תורה מפי רבינו יצחק

תלמידו וסופרו של רש"י, רבינו שמעיה, לא היה יכול לכלוא את התפעלותו מאומץ רוחו של רבו, והעיר בשולי התשובה: 'בא וראה תוקף האריה רש"י ז"ל ונימוקו עמו, כוחא דהתירא עדיף טעמו'.

עם זאת, במקרה אחד שינה רש"י ממנהג רבו המובהק. לפי מנהג אשכנז הקדום, בתפילת מוסף לא היו מזכירים את פסוקי הקרבנות. רבי יצחק הלוי סבר שיש להזכירם, וכך הנהיג. אחרי פטירתו, היו שביקשו להחזיר את המנהג הקדום, ופרצה מחלוקת. ביקשו לברר את דעת רבינו יעקב בן יקר, ופנו אל רש"י שבטרוייש. לכך השיב רש"י:

'כשישמתי לפניו, לא שמעתי מפי קדוש באותה שמועה בסדר המקראות כלום... ואני לא שאלתי, כי לא ראיתי נוהגין במקומינו בשום יום טוב הזכרת מקראות של מוספין... ומשבאתי משם [ממגנצא לוורמייזא] ושמעתי מפי צדיק רבי מאיר בר יצחק שמסדרן, הנהגתי אני במקומי [הצדיק רבי מאיר הלוא הוא רבינו מאיר ש"ץ, בעל האקדמות]. ועתה שמעתי שהנהיג רבינו יצחק הלוי להזכיר את מוסף ראש חדש במקראותיו, ורואה אני את דבריו. ולא כחולק על רבינו יעקב שלא הנהיג כן, כי ידעתי מידתו בחר לו בגדולה מכולם, והנהיג עצמו כאסקופה הנדרסת, ושם עצמו שירי שיריים, ולא מלאו לבו לעטרת הראויה לו לחדש דבר בדורו, ואם רבינו יצחק הלוי שם דברים על לבו ופיזר בשעת המכנסין, אומר אני: מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, ועל שניהם אני קורא ועמך כלם צדיקים... ואם באנו לפרוש מהם כפורש מן החיים' (סידור רש"י קעד).

מתוך 'לבו וסברתו והבנתו' שיצאו מפי של רבינו יעקב בן יקר, ידע רש"י שאף הוא סבר שיש לומר את הפסוקים, אלא שהכיר

שער וורמס עליו חרוט רש"י טור - שער רש"י

שבענוותנותו הגדולה לא רצה לשנות מן המנהג.

הלוא הוא רבינו יעקב בן יקר הבורח מפני השואלים אותו בהלכה בעיר אחרת, הוא שמכבד את מקום הארון בזקנו...

יב

גם בצרפת: משא ומתן עם רבותיו

גם אחרי שובו לצרפת, מחזיק רש"י קשר הדוק עם רבותיו בישיבות אשכנז. רבי יצחק הלוי שמאריך ימים זמן רב אחרי שרש"י שב לצרפת, שואל בשלומו מכל הבאים מצרפת. הוא כותב אליו:

'בורך צורינו שלא נתייתם דורינו ולא הואפס עצור ועזוב... אהובי חביבי עמיתי רעי יקירי נכבדי גדולי ר' שלמה בר' יצחק קרובי, כמוותך ירבו בישראל וכל מן דין יסמוכו לנו, וידע כי אני אוהבו, יצחק לוי, שואל לכל עובר ושב שלוותו וחניתו, ושש אנכי על טובתו'.

חמש שנים אחר ששב לעירו, מגיע רש"י לבקר בוורמייזא, ובאותה הזדמנות הוא מברר ומלבן הלכות עם רבו, רבינו יצחק הלוי. על ביקור זה הוא מספר לתלמידו, רבי שמעיה (שו"ת קג), ומגלה טפח מן המשא ומתן ההלכתי שבין רש"י לרבו. רבי שמעיה שאל אותו לדין בעל חי שניצוד ביום טוב ראשון, אם מותר לאוכלו ביום טוב שני של גלויות. רש"י משיב לו ש'מיום הבינוני בדברי תלמוד לבי נוטה אחרי המתירים', אלא שרבו רבי יצחק אסר, וכתלמיד בוורמייזא התווכח רש"י עם רבו, שלא קיבל את דעתו. רש"י היה בטוח שהאמת איתו, אך נהג איסור, 'איני כחולק על ישיבתו של רבי, כי נוהגני איסור בהן', אך מביע את תקוותו 'שאזכה לחזור ולדון לפניו ויודה לדברי'. הוא תומך את תקוותו זו במה שאירע בעבר, 'כאשר דנתי לפניו על עסקי בשר בחלב שהיה מלמדני במשהו, ולסוף חמשה שנים דנתי לפניו, והודה לדברי'.

על הוויכוח בעניין בשר בחלב, שרבי יצחק הלוי סבר שאסור במשהו, מספר רש"י (שו"ת פא, שפב): 'ועל ידי היה מעשה כשהייתי למד תורה אצל רבינו רבי יצחק הלוי בשחיתת חולין... ובעוד הייתי לפניו לא נתתי לב להבין בדבר ונסמכתי על דבריו. וכשבאתי לעירי והתבוננתי... שמרתי הדבר בלבי עד שחזרתי לוורמייזא ודנתי לפניו... והביא הספר ונתיישב בדבר בפני, וחזר בו'.

במילים אחרות, רש"י סבר שבכוחו היום

לשכנע את רבו, כפי שאירע בעבר, ולשם כך קיווה שיזכה שוב לראותו ולדון עמו פנים בפנים.

האם אכן ביקר רש"י שוב בוורמייזא? תשובה לכך מצינו בדברים שכותב בזקנותו (שו"ת יד), בהם מביע את צעריו על שלא קיבל יותר מרבותיו. בתשובה זו מעיד רש"י שמאז שובו לטרוייש 'לא עמדה לי שעה להקביל פניהם... חוץ מאחת, זה לי עשרים וחמשה שנה'.

יג

תלמידי רש"י בטרוייש, וקרבתם אל רש"י

אחרי כעשור באשכנז - שב רש"י לעירו טרוייש שבצרפת. שמו מתחיל לצאת בעיר ובסביבותיה כרב ופוסק מובהק. אך עוד לפני שיצא טבעו והתפרסם בין הקהילות,

בית כנסת בוורמס

רחוב היהודים בוורמס

שחזור ביה"כ רש"י בוורמס

חוברים אליו תלמידים ומבקשים קרבתו.

רבי שמעיה, מי שהיה לסוג של מזכיר וסופר עבור רש"י למשך עשרות שנים, מתלווה אליו כבר בשלב מוקדם זה.

סיפור שאירע בתחילת בואו לטרוויש, בעוד שלא התקבל למרא דאתרא, מלמד אותנו רבות על מידותיו והנהגותיו של רש"י. במחזור ויטרי מסופר על לוייה בטרוויש בחול המועד, 'ובשעת קבורה היו שם מוחים שלא לומר צידוק הדין מפני המועד ואף לא הקדיש... ועמד רבי ואמר צידוק הדין ועליו קדיש... וכשחזר משם - נכנס לבית האבל לנחמו ולדבר על לבו... וקשה לרבי לישיב מחרשי, כי מה תנחומים לשתיקה, ופותח ומדבר לאבל דברי תנחומים'.

אך כל רגישותו לצערו של האבל לא באה בחשבון כשראה את האבל מתנהג שלא כהלכה, ומתעסק במלאכתו בימי אבלו, 'נמנע רבי מליכנס אצלו לנחמו, כי אמר... מה לי לנחמו ועבירה בידו'.

בטרוויש יוצא טבעו של רש"י למרחקים. תלמידים מתאספים מסביבו. אם עד כה נאלצו בני התורה בצרפת לגלות למקום תורה בישיבות אשכנז, לראשונה קיים מרכז תורני בצרפת שמושך תלמידים אפילו מבני אשכנז. נראה שגם גדול הדור הבא באשכנז, רבינו יצחק ב"ר אשר המכונה 'הריב"א', בא לטרוויש לקבל תורה מפי רש"י.

הישיבה מתפתחת. התלמידים שבאים ממרחקים סמוכים על שולחנו, חיים אתו את חיי היומיום, את השבתות ואת החגים. הם חלק ממשפחתו. הם מתלווים לרבים בבית המדרש ומחוצה לו, ברחוב ובשוק, בשדות ובכרמים, בעת לימוד והתפילה, באירועים קהילתיים ובשעת הסעודה.

מאמר חז"ל 'שימושה גדולה מלימודה' מקבל עומק חדש.

תלמידי הישיבה חיו בקרבת רש"י יומם ולילה. מציאות זו משתקפת מפסקיו של רש"י הפזורים במאגד הכתבים המכונה 'ספרי דבי רש"י'. עדויות רבות מאוד נכתבו לדורות על מנהגיו של רש"י בכל חלקי החיים. כתב-יד אחד מנציח שאלה שנשאלה אודות קמח שקנתה שפחת רש"י בעיצומו של יום טוב 'לצורך הבחורים' הסמוכים על שולחנו. עדות נוספת משולחן החג של רש"י: פעם אחת הניחו עירובי תבשילין מערב יום טוב, וביום ראשון גילו שהתבשיל נאכל, ונשאר רק הפת, 'והרצו הדברים לפני רבינו על שלחנו, ואמר... ולקח רבי בשר מן הקערה אשר בפניו ואחת מן הכיכרות, ואמר... ויחד לו רבי מקום' (ש"ת צט).

כמה וכמה הלכות למדו התלמידים על שולחן גבוה לפני ה', שולחנו של רש"י. 'פעמים ראייתי את רבי שהביאו לפניו על השולחן אגוזים

מטוגנים בדבש, ומברך עליהם בורא פרי העץ' (ש"ת עד). ופעם אחת ראיתי את רבי שהביאו לפניו על השלחן בשר של חידוש, או בשר מבושם או ביצים מטוגנות בדבש, נוטל ומברך שהכל קודם שיבצע ברכת המוציא, ואמר לי: רק זה חביב בעיני יותר מן הפת, ונוח לי ליתן ברכתי לשבח את קוני באשר אני אהב (ש"ת כד).

רש"י ידע שתלמידיו ערים לכל תנועה שלו, ומבקשים ללמוד ממנו 'מעשה רב' לקבוע הלכה לדורות: 'ויין הבא בתוך הסעודה... נראה בעיני רבי כי היכי דבעי ברכה לפניהם צריכי נמי ברכה לאחריהם... מתוך כך אומר רבי: כל המברך לאחר היין שבתוך הסעודה עד שלא יטול ידיו במים אחרונים הרי זה משובח... וכבר ימים מקדם עמדנו על שולחן רבינו, וחזרנו עליו לברך לעינינו אחר אותו יין דסעודתא ונראה הלכה למעשה, ולא רצה ליטול כתר לפנינו לקבוע הלכה לדורות, אבל מרגלא בפומיה: כל העושה כן ינוחו ברכות על ראשו' (ש"ת קיט).

גם בבית הכנסת עוקבים הם אחרי רבם ופונים אליו בשאלותיהם. 'מעשה בחזן אחד שקרא בפרשת פרה ופקס בהגר הגר בתוכם לחוקת עולם... והקפיד רבי על הדבר, ואמר: לא קריתם כל הפרשה כולה' (ש"ת רעח). 'פעם אחת באתי לצאת ידי הבדלה בהבדלת בית הכנסת, ולא נתכוונתי בברכת היין, אמר לי רבי: הואיל ונתכוונת בברכת הבדלה דיין' (ש"ת קו).

עדות חיה מהנהגת רש"י בבית הכנסת עם תינוק - אולי אחד מנכדיו בעלי התוספות: 'פעם אחת היה תינוק אחד מורכב על כתיפו של רבי בבית הכנסת, הגיע לקרות קרית שמע, אמר להוציא התינוק מעליו' (ספר האורה ח"ב קלג).

התלמידים שואלים אותו על מנהגיו בכל נושא, ורש"י משתף אותם שכן הוא נהג ברבותיו:

'ושאלנו לרבי, הנפנה ונוטל ידיו והוצרך לאכילה מיד, אם צריך ליטול פעם אחת לאכילה או לא, והשיב לנו: אף אני שאלתי את רבינו יעקב בר יקר, ואמר לי אין צריך לחזור וליטול' (סידור רש"י קב). 'ושאלתי את רבי אם הוא מברך עמה [עם ברכת אשר יצר] על נטילת ידים בכל פעם ופעם, והשיבני: אם אני עוסק בתורה לאלתר או לילך לבית הכנסת או להוציא בפי דבר קדושה, אז אני מברך על נטילת ידים ואשר יצר, אבל בשעה שאני יושב בטל איני חושש לברך על נטילת ידים אלא אשר יצר לבדה' (סידור רש"י קג).

תלמיד אחד מוסר הוראה הלכתית שקיבל מרש"י תוך כדי הליכה

עמו, ומתוך עדותו ניכרת קרבת הלבבות בין הרב לתלמידו שבאה לביטוי גם בדברי צחות בלשון הלצה. התלמיד שאל מה דין חבית יין פתוחה שגוי דחף, וגרם למעט יין להישפך: 'וגם אני שאלתי כעין זה מרבינו שלמה מורה צדק בשעת לויתו [כלומר, בשעה שנתלוויתי אליו], והתיר לי. וסימן לדבר אמר לי כמצחק: מה שנשפך לארץ - אסור, ומה שנותר בכלי - מותר...' (ספר האורה ח"א קיג).

לא רק לתורתם ולמזונותיהם של תלמידיו דואג רש"י. יש ובביתו נערכת סעודת החתונה של תלמיד: 'מעשה בבחור אחד שנשא אשה, ועשו לו חופתו בבית רבינו שיחיה' (ש"ת ק). אף שמענו על תלמיד שלא זכה להגיע לחופה, ולמרבה הצער חלה ונפטר בבית רבו: 'מעשה בתלמיד אחד שנפטר בבית רבי והיתה לו ארוסה, וביקש את פני רבי לקבל לה גט שלא תיזקק ליבום' (ספר האורה ח"ב קמג).

יד

פיוטי תחינה על לומדי התורה

מספר פיוטים חיבר רש"י. ביצירה מרגשת ונוגעת ללב הוא מתחנן לבורא עולם בעד לומדי התורה:

תורה התמימה - אלפיים קדומה, חלי נא פני א-ל - בעד יונה תמה, שקדי בתחינה - פני שוכן מעונה, לרחם עוסקייך - בכל רגע ועונה.

בפיוט זה, מתאר רש"י בחיבה את לומדי התורה. בין השורות ניתן לזהות שיקוף ממאפייני ישיבתו:

יושבי מדרשיות - בצער גלויות, מפלשים סודיך - בכל ערים וקרויות... חוברים

ספר הנביאים עתיק עם פירוש המיוחס לרש"י

במדרשים - צעירים וישישים, להגדיל תורה ולהאדיר - מאוהל לא משים, זרדימו [- ענפיהם] בבית רבנים - דברותיך משננים, ברעב ובצמא - ובכל חסרונם.

השורות האחרונות של הפיוט נראות כאילו נכתבו היום:

השב שבות אהלך - בישורון מלך מלך, רעיך ואחיך - בתוכם להתהלך, בארץ הקדושה - יפי אמריך לפרשה, יהירים בני בלי שם - באף וחימה לגרשה, צאצאי החסידים - חברים ותלמידים, קבוע יקבעו שם - תרביץ לימודים.

טו

חיבתן של ישראל

את החיבה והאהבה של רש"י ללומדי תורה בפרט, ולעם היהודי בכלל, שחשו וחוו תלמידיו, חשים וחוויים אנחנו בשעה שפותחים חומש. הבה נעבור על תחילת פירושו לכל חומש, נראה איך רש"י פותח כל שיעור עם הצהרה של אהבתו לעם ישראל.

את ספר בראשית הוא פותח עם 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', הצהרת זכות עם ישראל על ארץ ישראל - עליה נלחמו בימיו הנוצרים והמוסלמים, ועם דברי חז"ל שבריאית העולם היה בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית.

ספר שמות - 'להודיע חיבתן, שנמשלו לכוכבים'.

ויקרא - 'לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו... אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה'.

במדבר - 'מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה'.

דברים - 'לפי שהן דברי תוכחות... סתם את הדברים והזכירים ברמז, מפני כבודן של ישראל'.

טז

מה? רש"י נפטר? מתי זה קרה?

גדולי ישראל רבים צמחו ב'אם הישיבות' בוולוז'ין. עם זאת, היו כאלה 'משוררים' ואנשי רוח שנספחו ברוחות הזמן ונפלטו מעולם התורה.

היה מי מהם שבעבר חבש ספסל ביחד עם הגאון ר' ברוך בער, בעל 'ברכת שמואל'

תמונה עתיקה של בית מדרשו של רש"י בוורמייזא

פעם אחת
הניחו
עירובי
תבשילין
מערב יום
טוב, וביום
ראשון גילו
שהתבשיל
נאכל,
ונשאר רק
הפת, והרצו
הדברים
לפני רבינו
על שלחנו,
ואמר...

וראש ישיבת קמניץ, אולם עברו שנים, זה פירש לבתי מדרשות, וזה פירש למקומות אחרים... והיה היום, ר' ברוך בער מתהלך ברחוב שקוע בסוגיותיו, והנה אותו משורר לקראתו. בעריל, הוא פונה לחברו מהישיבה, בעריל, מה יהיה איתך? עודך מחזיק באותה גמרא מאובקת? אותם אביי ורבא, רש"י והרשב"א? ובכלל, אתה יודע משהו עליהם? אתה יכול להגיד מתי חיו, מתי מתו? נעמד ר' ברוך כהלום רעם: מה?? אביי נפטר? רש"י נפטר? מתי זה קרה? איך? הרי ממש עכשיו למדתי איתם...

אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דָּבָר ה' אֶל כָּל קְהֵלכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַעֲנֵן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף (דברים ה, יט). 'ולא יסף - מתרגמין 'ולא פסק', כי קולו חזק וקיים לעולם' (רש"י). בחומש 'היכל הברכה' כותב הרה"ק מקאמרנא זי"ע, שמי שמקדש את עצמו זוכה לשמוע את קול ה', את הקולות והברקים וקול שופר שקיימים לעולם, ולזה זכו האר"י הקדוש והבעש"ט ותלמידיו, 'וכן רש"י ז"ל היה לו זה המדריגה, וכן כל יוצאי חלציו [- בעלי התוספות].

רש"י שמע את הקול שלא פסק, וגם קולו שלו לא פסק.

הוא חי. הרגע למדנו איתו... ■

נענשה אַני יודע: חמשה חמשי תורה!

הרב אהרן טייטלבוים

סביב שלחן אחד התכנסו עשה אברכים חשובים מחשובי לומדי ונבחי 'תורה שבכתב', הזוכים ללמוד ולהיבחן על חומש ורש"י זה שנתיים ברציפות, בלי להחסיר אפילו יום אחד (!), עשה אברכים, מתוך רבבות, שזכו לקנות קנין נצחי בחמשה חומשי תורה | כשהם מדברים על 'תורה שבכתב', אינך יכול שלא להבחין בניצוצות בעיניהם, לא ניתן שלא להיסחף אחרי הלהט בו הם מדברים על תורה שבכתב; הם מדברים על כך כמו אוצר יקר שהתגלה להם בפתע פתאום ושינה את חייהם, וכמו מתחננים אל כל יהודי: 'האוצר הזה נמצא בהישג ידך, עליך רק לרכון ולהרימו, כי קרוב אליך הדבר מאד בפיק ובלבבך לעשותו...'

שעת ערב מוקדמת במשרד ששוכן בלב שכונה ירושלמית. סביב שולחן עץ מהגוני מתכנסים יחדיו למשך שעה קלה, ששה אברכים המרכיבים יחדיו פסיפס אנושי ומגורי מרהיב. ביום רגיל, סביר להניח שקבוצה נבחרת זו – לא הייתה מוצאת סיבה או יכולת להיפגש יחדיו סביב שולחן אחד, לא כל שכן להסכים בתמימות דעים אודות הנאמר והמדובר.

שכן בקצה האחד יושב אברך שחזותו מעידה עליו כי מבני קהילת הקודש 'תולדות אהרן' הוא, מעברו השני רעהו המגיע דווקא מאסכולה שונה לחלוטין, הוא מתגורר ביישוב קהילתי במרכז השומרון... ובתווך, ישובים יחדיו בכפיפה אחת בן עדות המזרח, יוצא קהילות ליטא לצד בן מקהלות החסידים.

יכולים הדברים להישמע כהתחלתה של בדיחה נאה או סיפור מתח, אולם זהו סיפור המרגש של קומץ אברכים – מדגם מייצג של עוד רבבות רבות, זקנים עם נערים, אברכים ובחורים, אשר נמנים על לגיונו של מלך ומחוברים לטהור. זוהי סיפורה של תורתנו הקדושה המאחדת ומלכדת את כל נשמות ישראל כאיש אחד ובלב אחד.

ובכן, מהו בריח התיכון ש'מברח מהקצה אל הקצה'? מהו החוט המקשר בין כל החוליות הללו? מה מביא את היהודים הללו, בעלי ענוות חן, להסב סביב שולחן אחד ולשוחח על נושאים ברומו של עולם, באחדות מופלאה ותמימות דעים?

בואו איפה יחד עמנו, והתענגו בשעה של קורת רוח ועונג עילאי. יחד נגלה את הסוד המופלא והמכנה המשותף לכל אלו – הלא המה נחשוני וותיקי הלומדים והנבחנים במפעל העולמי 'תורה שבכתב'.

את שמותיהם מכירים חברי המערכת וצוות משרדי 'תורה-שבכתב' היטב - כבר מהימים הראשונים של הקמת המפעל, עוד בזמנים של 'היה ראשיתך מצער', עוד בטרם הגענו בסייעתא דשמיא לשלב של 'ואחריתך ישגה מאד' עם סך של למעלה משבעים אלף נבחנים. כבר אז, הם היו שם, הנחשוניים!...

ומאז ועד היום, הם צבעו את מגילת חייהם בגוון חדש ובוהק באור יקרות; הם קשרו את גורלם בלימוד חומש ורש"י דבר יום ביומו, ללא התחכמות או התחמקות. אחד מהם, לא פספס אף לא מבחן אחד (!) מאז הקמת מערך המבחנים, גם לא במצבי קיצון, אף גם בהיותו רתוק למיטת חוליו סמוך לניתוח בבית החולים הוא ערך את המבחן על מיטת האשפוז. השני בדומה לו 'מתאונן' על כי פספס רק מבחן אחד בלבד (!) - ביום הולדת בנו למזל טוב, בהיותו

הרב אריה קליין: "חיברתי בעבר ספרים העוסקים בתורת רש"י. אבל מאז שהצטרפתי למפעל 'תורה שבכתב', הלימוד הפך למסודר וקבוע"

טרוד עד למעלה מראש, וגם אז התחנן לקבל רשות להשלים את המבחן למחרת.

הצד השווה שבהם שמאז הצטרפותם לתורה שבכתב, הפכו ל'תורה-שבכתב-יודך' (יהודים של תורה שבכתב), הם ותורה שבכתב – חטיבה אחת! רעין דלא מתפרשין - - - לא נתנשי מינך, ולא נתנשי מינך!

אמנם זכות ראשונים שמורה להם, אבל כמובן שהם לא היחידים. מפעל הקודש 'תורה שבכתב', בזמן הקצר יחסית מאז הקמתו, זה מעט יותר משנתיים ימים, זכה לקונצנזוס שובר מוסכמות וחוצה גבולות, כל עם ישראל לשבטיו, ללא הבדלי חוג, מגזר, מקום מגורים או גיל, חשים משויכים אליו, באמצעות הלימוד והמבחן היומי של חומש ורש"י הנלמד באורח קבוע.

ניצוצות בעיניים

סביב השולחן שלנו, יושבים ששת האברכים הנכבדים, שחלקם ראשי כוללים ומרביצי תורה, חלקם אברכים העמלים על התורה ולצידם יגיעי כפיים, שְׂאִי סָבִיב עֵינֶיךָ וְרָאִי כָּלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹ לָךְ...

תנאי קודם למעשה התנו עמנו הני צנתרי דדהבא. "אנחנו לא הנושא" הם טוענים יחדיו כמקשה אחת. "באנו לדבר על התורה ולומדיה, לא על עצמנו". ומשכך, נאלצים אנו למנות רק את מקצת שבחם שלא בפניהם, ולהסתפק בתיאור יבשושי למדי של דמותם הרבגונית.

ה"ה הרב אריה קליין שליט"א, מקרית ספר ומח"ס 'אבוא בס': הרב יהודה וולדשיין שליט"א ממודיעין עילית; הרב יחזקאל קליין שליט"א מאלעד; הרב יונתן ביטון שליט"א ממודיעין עילית; הרב ישראל בלום שליט"א מירושלים; והרב אריאל פריימן שליט"א מהישוב רבבה בשומרון.

כשהם מדברים על מפעל 'תורה שבכתב', קשה להתעלם מהניצוצות בעיניהם, ולא ניתן שלא להיסחף אחרי הלהט בו הם מדברים על תורה שבכתב; הם מדברים על כך כמו אוצר יקר שהתגלה להם בפתע פתאום ושינה את חייהם, וכמו מתחננים לכל יהודי: 'האוצר הזה נמצא בהישג ידך, עליך רק לרכון ולהרימו, כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו...'.

ניכר שהלימוד של חומש ורש"י בוער בעצמותיהם, אור היקוד הם יוקדים בתערת אש של חיבה עצומה ללימוד מתוק זה, ולא פחות מכך בוער להם שעוד יהודים יזכו לטעום מיערת הדבש הזו.

ההתלהבות, ההתרגשות, והאושר שלהם, עוררו את סקרנותנו, וביקשנו לפצח את פשר חידה זו. הצבנו, אם כן, לפני הנוכחים מספר שאלות, כדי לנסות ולהבין את סוד החיבור ההדוק שלהם למפעל 'תורה שבכתב'; מה הם זמני הלימוד האידיאליים; טיפים ועצות ל'מתחילים' שמבקשים להצטרף לגיון המלך, ולמה אין ערוך ללימוד החומש והרש"י כשהוא מתבצע דווקא באמצעות מסלולי המבחנים השונים, של מפעלינו.

התשובות המחכימות והמרתקות שקיבלנו, משקפות נכונה בעצם, את הדלק המניע את מערכות הפעילות הענפה של 'תורה שבכתב'. כל אחד וסגנונו, כל אחד ועצותיו. יחד קיבלנו פסיפס נפלא ומארג מושלם, להבין ולהשכיל, מדוע אינו דומה לימוד רש"י הקדוש באורח עצמאי, לבין מי שעושה זאת במסגרת של מבחנים יומיים. רוצים לדעת מדוע, הסכיתו ושמעו ---

הלימוד:

כל יום לאחר תפילת שחרית

תחילה ביקשנו להבין, האם החברים הנכבדים כבר הקפידו על לימוד רש"י על פו' השבוע באורח קבוע, בטרם חברו ל'תורה-שבכתב', או שרק בעקבות הפרסומים והעידוד של המערכת, הם החלו להתמיד בכך?

מתברר, שרובם ככולם, אכן למדו רש"י, בצורה כזו או אחרת, גם לפני כן, אך כולם מודים, שהמסגרות והעקביות ובמיוחד המבחנים

המחכימים, הם אלו שגרמו להם למסד את הלימוד ולא לוותר עליו, אפילו בשעת הדחק...

הרב אריה קליין: "אני כבר מקפיד על הלימוד, במשך שנים רבות ואף חיברתי ספרים ב"ה, העוסקים בתורת רש"י. אבל מאז שהצטרפתי למפעל תורה שבכתב, הלימוד הפך למסודר וקבוע, ולא רק אנכי, אלא גם ילדי שיחיו לומדים ונבחנים.

הרב יהודה וולדשיין: "למעשה, היה לי לימוד יומי ברש"י, מזה זמן רב. אבל, כולנו טרודים

הרב יהודה וולדשיין: "אני נוהג להתפלל שחרית בנץ החמה ומיד אחר כך, אני לומד את הסדר שלי בחומש ורש"י, ומיד אחר כך המבחן היומי. כך אני מתחיל את סדר יומי, והעונג הצרוף שיש לי מכך, לא ניתן לתיאור"

ועסוקים, ולפעמים ארע שהיו לי 'פספוסים' בעקביות הנדרשת, בלימוד היומי. למעשה, תמיד הייתי עוקב אחר המבחנים של בני בתלמוד התורה, אלו היו מבחנים שבועיים כמובן, והם היו מאתגרים. זה למעשה מה שהצית בי את החשק לעמוד גם בכור המבחן, כדי לאשש את ידיעותיי. מאז שהכרתי את 'תורה שבכתב' והצטרפתי לשורותיו, העקביות הפכה לסדירה והמבחנים לקבועים... אני נוהג להתפלל שחרית בנץ החמה ומיד אחר כך, אני לומד את הסדר שלי, בלא לוותר. מיד לאחר מכן, אני עושה גם את המבחן היומי – וכמובן שפעם בשבוע - את השבועי. ככה אני בעצם מתחיל את סדר יומי והעונג הצרוף שיש לי מכך, לא ניתן לתיאור."

הרב יחזקאל קליין: "לפני שהכרתי את 'תורה שבכתב', נהגתי לסיים את החומש והרש"י עד שבת, אולם לא היה לי סדר קבוע ויומי. פיזרתי את הלימוד, בהתאם לאפשרויותיי. ברגע שהתוודעתי ל'תורה שבכתב', הלימוד הפך יומי וקבוע, וכל סגנון הלימוד השתנה, הן בגלל השיטתיות והן בגלל המבחנים. זה לא לימוד בשביל לצאת ידי חובה, זה לימוד אמיתי ועיוני שמעניק בכל שבוע סיפוק מחודש."

בנוגע לעריכת המבחנים, הוא מוסיף ומשתף אותנו בחוויה אישית, כי כאשר טס לקראת יום ההילולא של הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליעזנסק ז"ל, לפולין, היה בטוח, כי בהתאם לכללים הנוקשים של המערכת אודות עריכת המבחנים במועד - ללא עיכוב, החמיץ

הרב יחזקאל קליין: "ברגע שהתוודעתי ל'תורה שבכתב', הלימוד הפך יומי וקבוע, וכל סגנון הלימוד השתנה, הן בגלל השיטתיות והן בגלל המבחינים. זה לא לימוד בשביל לצאת ידי חובה, זה לימוד אמיתי ועיוני שמעניק בכל שבוע סיפוק מחודש"

הפעם את המבחן היוםי.

"כל הנבחים יודעים" הוא משמש כפה לעמיתיו, "שהשיקול הוא ענייני נטו. כלומר, הרי לא מרוויחים מלגה על כל מבחן כמו בכולל, למעט ההשתתפות בהגדרות השונות של המפעל... כל אחד רוצה לעשות את המבחן, כדי לבדוק את עצמו ולדעת, האם למד את רש"י כראוי ולעומק, או ש'הונה' את עצמו בלימוד שטחי ולא מעמיק. המבחן - הוא הברומטר האמיתי לכך, ולכן, אף אחד לא רוצה להחמיץ את המבחן. מכל מקום, למזלי הטוב הנהלת המפעל, האריכה ב"ה את המועד להגשת המבחנים באותם ימים שחלו מיד אחרי ימי הפורים, כך שלא הפסדתי מהיצאה לחו"ל. כי מנסיעה לליזנסק, לא מפסידים..."

גם הרב יונתן ביטון מצטרף לדברי עמיתיו ומשתף אותנו ב'סוד' ההשתתפות...: "לפני חמש שנים, טרם הקמת מפעלכם החלטתי שאי אפשר להסתפק בלימוד רש"י בלבד ועלי לבחון את עצמי כיאות, האם אני באמת מבין את מה שאני לומד, או שאני בכלל מתעתע בנפשי... נקרו לפני מבחנים שנועדו בידי ארגון אחר ושמחתי בהם. אבל, כשהתחלתי להשיב עליהם, גיליתי בעצם, שהידע שלי ברש"י כאברך שיושב ושונה תורה שבעל פה, מסתכם כידיעתו של ילד בחיידר... זה היה ציון לא מחמיא עבורי... החלטתי, שיש ללמוד תורה שבכתב ורש"י שעליו כראוי. זה בעצם רז המבחנים, כי כשאתה נבחן על החומר, עליך לדייק ולהיכנס לפרטים, אין עיגולי פינות ולא מחליקים, את מה שלא מבינים..."

מחרה מחזיק אחריהם, הרב ישראל בלום, אולם הוא נותן את מלוא הקרדיט למפעל תורה שבכתב - לו הוא זוקף את תחילת לימודו הקבוע בחומש-רש"י:

"אמנם בישיבות שבהן למדתי טרם נישואי, למדנו רש"י, אבל זה היה 'פחות או יותר', לא קבוע ומסודר כפי שנדרש מלימוד, במסגרת תורה שבכתב. נוכחתי, שלא תמיד אני מספיק

להשלים את כל הלימוד השבועי, ואודה ולא אבוש, כי זה גרם לי קצת רפיון ולא אחת, נואשתי מלהמשיך ולהתמיד בכך. כשנוכחתי בפרסומים האינטנסיביים של 'תורה שבכתב', אמרתי לעצמי: אם לא עכשיו, אימתי... זה הזמן לקפוץ אל העגלה ולהצטרף לאלפי הלומדים. כי כשאתה כפוף למסגרת ולמסלולים, אינך עושה הנחות לעצמך... לקחתי את זה כ'פרויקט חיים' וב"ה אני מאז, שוקד על הלימודים ועריכת המבחנים".

את שורת העונים לשאלה בה פתחנו, חותם הרב אריאל פריימן: "משחר נעוריי, הייתה לי שאיפה להספיק את לימוד רש"י במרוצת השנה, ולא רק אמירת שניים מקרא ואחד תרגום. אבל השאיפה טרם יצאה לפועל. המציאות היא, שכל זמן שאינך נמצא תחת מטריה של מסגרת מסודרת, עלולים לסגת ממימוש ההחלטה החשובה הזו של לימוד חומש ורש"י... וזה גם מה שקרה אצלי. חשתי סוג של ייאוש. נוכחתי, כי זה לא 'עובד'. עד שראיתי את הפרסום של 'תורה שבכתב', החלטתי שאני 'נכנס לתמונה' ברצינות, אם כי בהיסוס, לא ידעתי אם אצליח במבחנים. אבל אמרתי לעצמי, כמה שאספיק- אספיק. ואני מודה לה', כי בזכותם, פעם ראשונה שהגעתי לחג שמחת תורה האחרון, בו אנו מסיימים את קריאת התורה, גם בסיום לימוד רש"י מהחל ועד כלה. זה היה סיפוק בל יתואר".

הסוד:

קביעות, עקביות, ורצינות

הוספנו ושאלנו את המסובים החשובים: אכן, אפשר להצטרף למסלולים השונים, ניתן להרגיש כולם כבני חבורה אחת, אולם כיצד מבטיחים את העובדה, שלא מדלגים על שום יום, הן בנוגע ללימוד עצמו והן באשר לעריכת המבחנים?

שבועונה, **הרב אריה קליין:** "העובדה שהמבחנים קיימים בקביעות - הם אלו שגם מגדירים לי את העקביות. הלימוד, חייב להתבצע בכפוף ללוח הזמנים המוגדר וזו המעלה הגדולה - של הכפיפות למסגרת מחייבת זו".

הרב ביטון: "כשיש לאדם סדר לימוד, אבל הוא לא מתווחם לשעה קבועה, הוא עלול להתפזר. פעם בבוקר, פעם בערב, ולפעמים מחוסר פנאי הוא דוחה את הלימוד היומי ליום המחרת. אבל כשיש זמן קבוע שאדם יוצר לעצמו, וממנו אינו חורג למעט במקרים בודדים, זה מאפשר לו את העקביות האמורה. אני למשל, לומד בבוקר לאחר תפילת שחרית. אם ארע ולא הספקתי, אני נוטל עמי חומש ולימוד בזמן הנסיעה - באוטובוס למחוז חפצי. ולכן, ב"ה אני מצליח

לעמוד בקצב הנדרש".

הרב וולדשיין: "צריך לזכור, כי גם בלא קשר למפעל 'תורה שבכתב' ולמבחנים, האדם חייב לסמן לעצמו את המטרה והיא: ללמוד כל שבוע את החומש והרש"י השבועי. אדם רציני, עומד במטלה שלקח על עצמו בדרך כלל, אבל דווקא בגלל שהוא 'אדם', עלולות להיות לו נפילות... זה אפוא היתרון הגדול של המפעל שלנו, שמגיע ומאתגר את הלומד עם סדרת מבחנים רציפה, כדי להתמודד עם ההתחייבות שהוא נטל על עצמו. הוא נמצא כל הזמן ברצף לימודי, כדי לעמוד במבחנים בהצלחה. חוץ מזה, כשיש סיפוק רב מסיום לימוד רש"י שבועי, זה מעניק ללומד, דחף להשקיע גם בלימוד עיוני".

הרב ביטון: "הרבה מאתנו, נוהגים ללמוד דף היומי או עמוד היומי וכדו'. כל אחד יודע, שאם לא ילמד את הדף באותו היום, הרי שלמחרת ייאלץ ללמוד שני דפים ואז ייווצר עליו עומס... לכן, פשוט לא פורשים לשנת הלילה, בטרם פורעים את חובת הלימוד היומי. וכך גם צריך לנהוג בקשר ללימוד הרש"י. כשהלומד קובע לעצמו כלל ברזל, שבטרם יסיים את חוק לימודיו, הוא לא יכול ללכת לישון - זה מעניק לו יכולת עמידה להיות עקבי בלימוד".

גם הרב יחזקאל קליין, מסכים עם עמיתיו ומציין, כי הוא לומד את הרש"י היומי בשעה מוקדמת כל יום, מה שמאפשר לו - להתמיד ולעמוד גם בקצב המבחנים, בלא לפספס.

הרב פריימן טוען, שהעובדה שישנו חיוב ללמוד רש"י, מעניק את הדחף הנדרש להיות עקביים. "אמנם, בעבר הלימוד היה אצלי רק חומש ותרגום בלי רש"י, אבל כיום שאני כאמור, מחובר למסגרת, הרי שחובת הלימוד האמורה, מקבלת אצלי משנה תוקף בהתמדה בלימוד רש"י. זולת זאת, אני לא רוצה להתפאר, ובודאי שאני זקוק לשיעור בצניעות, אבל חייב אנכי לציין, כי אני מרגיש שהלימוד הזה, מוסיף ביראת שמים!".

אף שאר המסובים מוסיפים להבליט נקודה ייחודית זו שכבר מובאת מצדיקי קמאי, כי הלימוד הקבוע בחומש ורש"י הקדוש, הינה ערובה ליראת שמים ויראת חטא, ועוד רבות נקשר בשבחו של לימוד קדוש ונשגב זה מפייהם של גדולי ומצוקי ארץ נבג"מ.

המבחן:

מזרז ומחייב להעמיק ולדייק

הדוברים הנכבדים כאן, הזכירו את המבחנים של מפעל תורה שבכתב. אנו מבקשים

קצת להתמקד בכך ולהבין, מנקודת מבטם של המתכנסים כאן, מהו לדידכם התועלת שבמבחנים וכיצד הם תורמים לחיזוק הלימוד?

הרב וולדשיין: "יש כמה אלמנטים חשובים בעשיית המבחנים. ראשית, כשאנו לומדים את הרש"י, חייבים להתעמק ולדייק בפרטים. אי אפשר סתם כך 'לומר' את הרש"י. כשאתה ניצב מול המבחן, זה מהווה עבורך סוג של בבואה, האם למדת והבנת נכון את דברי רש"י הקודש, או שהעברת אותם בשטחיות... המבחן מאתגר אותך ואומר לך, היכן והאם אתה צריך לשפר את עצמך בנוגע ללימוד, והאם לא הולכת את עצמך שולל. ואם עמדת כראוי בכור המבחן והשבת כהוגן על הכל, אתה מגלה שאתה יודע את רש"י על בוריו. זה סוג של סיפוק גדול וחוויה מרוממת, שרק הנבחים יכולים להרגיש".

הרב בלום: "את הלימוד היומי, אני עורך כל יום עם חברותא. לאחר מכן, אנו מלבנים יחד את המבחן. זה מעניק לנו את האינדיקציה הנכונה, כדי לדעת האם אכן הבנו את דברי רש"י על בוריים. כך זה בבחינת 'איש את רעהו יעזור' וכו".

גם שאר חברי הפאנל שלנו, מחרים מחזיקים אחריהם וקובעים ללא עוררין: המבחן - הוא ורק הוא ה'מחייב' העיקרי לעקביות וההתמדה, וגם... לאיכות הלימוד. "לא משנה בן כמה אני, אבל אף אדם לא אוהב לקבל ציון 'נכשל' במבחן. ואם יש יום שהתרשלתי בלימוד וקיבלתי ציון שלילי חלקית או חלילה יותר מכך, הרי שאני מקבל הישר באותו רגע את התגובה האוטומטית והידיעה הברורה שהיום לא למדתי כמו שצריך, אני לא יודע את הנלמד היום ועלי לחזור וללמוד שנית כדי להבין".

"לא אחת, בתחילת הדרך, הייתי חושב לעיתים שהבוחן טעה... הנה, למדתי

והתשובה שלי נכונה, זה לא יכול להיות. מהר מאד גיליתי שהבוחן לא טועה כ"כ מהר. אני פשוט 'בולע' את דברי רש"י בלי להבין לעומק ולכן אני נכשל, זה מחייב עצום ללמוד גם בקביעות, אבל בעיקר להבין מה לומדים ולא לומר את הפרשה כמצוות אנשים מלומדה".

השכנוע:

אל תישאר מאחור, הצטרף אל ההצלחה!

אילו הייתם פוגשים אברך, בחור, או כל יהודי יקר, שמשום מה טרם הצטרפו ללימוד היומי בחומש ורש"י, במה הייתם משכנעים אותו להתחיל לעשות כאן? מהו המסר המוצלח לטעמכם, שבאמצעותו הלומד הפוטנציאלי, ייאות לקחת על עצמו סדר לימוד נוסף זה בכל יום?

בתחילה, מביטים הנוכחים זה על זה, משל תוהים בלא אומר ודברים - צריך לשכנע יהודי ללמוד את תורת השם? את התורה שניתנה לנו בסיני על ידי משה רבינו ע"ה?... אולם עד מהרה הם מתעשתים ומשיבים כל אחד בסגנונו וע"פ דרכו.

הרב אריה קליין: "זה די ברור. אשאל אותך, האם אתה מאזין לקריאת התורה בכל שבת, שני וחמישי? האם אתה אומר שניים מקרא? התשובה מן הסתם תהיה חיובית. ואם כן,

הרב יונתן ביטון: "כשאתה נבחן על החומר, עליך לדייק ולהיכנס לפרטים, אין עיגולי פינות ולא מחליקים, את מה שלא מבינים..."

הרב אריאל פריימן: “הרי בסופו של דבר, לאחר מאה ועשרים, יהיה צריך לתת מענה, האם יצאת ידי חובת תורה שבכתב. אלו פנים יהיו לו כאשר לשונו תיאלם, כשייווכח שהחמיץ את המינימום הנדרש - לימוד רש”י”

אמשיך ואשאלנו, האם אתה מבין מה שאתה אומר, שומע? אין היתכנות כלל, להבין את פשט המקרא, בלא ללמוד רש”י. אתה חייב להבין את מה שהבעל קורא – קורא, ואי לכך, בא והצטרף למסלולים השונים, שיאפשרו לך אכן להבין את התורה שבכתב.”

הרב פריימן: “בהמשך לאמור, אני הייתי ממחיש לאותו אברך, פסוק לדוגמא, כדי לבחון אותו, האם הוא יודע את הפירוש הפשוט. למשל, כתוב בפר’ כי תשא, בפרשת העגל, “ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שומע”. יש פה בפסוק, שלוש פעמים את התיבה ‘ענות’. האם הוא יודע את פשרה? מי שלא לומד רש”י, אינו יודע כי ‘ענות’ השלישי, אינו דומה במשמעו ל‘ענות’ הראשון והשני. בעוד

שפירושן של שתי התיבות הללו, הוא מלשון ‘לענות’ (כמו ‘עניית ואמרת’) – הרי שהתיבה האחרונה היא מלשון ‘ענינו’. וכך כותב רש”י: “אין קול ענות גבורה - אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים שצועקים וי או ניסה. קול ענות - קול חרופין וגדופין המעניין את נפש שומען כשנאמרין לר”. צריך לדעת היכן שמים את הדגש. מי שאינו לומד רש”י, הרי פשוטו של מקרא אינו יודע, וכדי ביזיון וקצף...”

הרב וולדשיין: “אני הייתי מציג לפני אותו אדם את שני המישורים, הן החיובי והן הפרקטי. כלומר, קודם כל, ישנו חיוב הלכתי כנאמר בפוסקים, ללמוד את רש”י על התורה. מעבר לכך, הלימוד מקנה לך ידע, אתה יודע מה הפירוש של כל פסוק ולא מתהלך כסומא בארובה... כשיודעים את פירוש הפסוק, יודעים גם לפסק, לאיית, להגות ולבטא נכון את כל המילים ולא קוראים הכל בנשימה אחת, שלא

כהלכה... להבנתי, זה הא’ ב’ של האידשקייט. וכאן, מגיעה הפלטפורמה של מפעל ‘תורה שבכתב’ שיכולה לעזור לאותו אברך, למסד את הלימוד ולוודא שהוא לומד כיאות, באמצעות המבחנים המוצלחים שכבר הרחבנו מקודם על נחיצותם.”

הרב יחזקאל קליין, מוסיף ואומר שהוא היה מעניק לאותו תלמיד או אברך, עצה מעשית, כדי שיצליח להיכנס למסגרת הלומדים: “לכל אחד, יש מן הסתם סדר לימודים קבוע. משניות, דף היומי, הלכה וכו’ - כולם או חלקם. כשבאים להציע לו להוסיף סדר לימודים, צריך ללכת מהקל אל הכבד... דהיינו, אם קשה לו לצלול מיד להבנת דברי רש”י והעמקה בהם, כדאי לו להתחיל רק בהגיית הדברים, כלומר, לומר אותם בלא הבנה, שלפחות יוכל להרגיש שסיים את הפרשה. אחר כך נראה הלאה... ואין ספק, כי לאחר כמה פרשיות, יאמר הלאה לעצמו, אין טעם בלימוד כזה שטחי, בלא ללמוד את רש”י בצורה דקדקנית. וחזקה על פיקודי ה’ ישרים ומשמחי הלב, שתוך זמן קצר הוא יתחיל ללמוד כראוי. ומי שמוכיח לו אם אכן לומד הוא כראוי או לא, אלו מבחני ‘תורה שבכתב’...”

הרב פריימן, חוזר ומטעים את הנימה האישית שלו, כפי שכבר הוזכרה כאן ואף מוסיף היבט מוסרי מהמעלה הראשונה:

“אני יכול להעיד ולומר, כי אני מרגיש שנוספה לי ‘קומה’ ביראת שמים, מאז שאני מקפיד על לימוד רש”י יומי. אין כמו שיתוף בסנטימנט אישי כזה, כדי להדביק את השומע. הרי בסופו של דבר, לאחר מאה ועשרים, כשישאלו את האדם האם עסק בתורה, יהיה צריך לתת מענה, האם יצא ידי חובת תורה שבכתב. אלו פנים יהיו לו כאשר לשונו תיאלם, כשייווכח שאת המינימום הנדרש, קרי לימוד רש”י, הוא החמיץ בעולם הזה? הרי כל רש”י, מסכם ומתמצת בלימוד קצר את כל מקורות חז”ל ומדוע איפוא דילג על כך? כל מי שלומד פרשת משפטים בעיון, רואה כיצד רש”י בדבריו המתומצתים, מקפל בתוכם את כל שלושת הבבות (ב”ק, ב”מ וב”ב) ואם כך, אין ערוך לתועלת הגדולה שיש בלימוד רש”י בעיון ובאורח קבע ולא כ’מצוות אנשים מלומדה”.

הרב ביטון: “כל ילד, לומד בת”ת את פירוש רש”י. אבל כאן, רמת ההבנה היא בהתאם לגיל. האם ניתן להסתפק במה שלמדנו ב’חידור’ לאורך כל השנים? האם בכל הנוגע ללימוד הגמרא, אותו בחור או אברך, מסתפק ברמת ההבנה שלו ובידיעות שצבר כילד? הרי ברור שלא! ואם כן, כשם שבכל הנוגע ללימוד הגמרא, האברך שואף להבין ולהשכיל יותר

ויותר, ככל שנוקפים השנים, הוא הדין ללימוד חומש ורש”י. אם אינו יודע פירוש פשוט של פסוק - ומי שלא לומד רש”י כאברך, לא יודע ולא יכול לזכור את מה שלמד לפני עשרות שנים בתלמוד התורה - זהו אות קלון עבורר”!

הרב בלום, שופך אור חדש על הסוגיה וכדאי להאזין לה:

“כידוע, יש לכל קהילה וחצר, סדר לימוד שונה. האחת קובעת לימוד בדף היומי הכללי. לשניה, דף או עמוד יומי בגמרא אחרת. יש מי שקובע סדר הלכה ויש מי שקובע סדר בלימוד הרמב”ם וכיוצא בכך. כלומר, זה משתנה ממקום למקום “כי כל לבבות דורש ה””, כנאמר בפסוק. אין עוד בנמצא לימוד משותף לכל כלל ישראל בלי יוצא מן הכלל. כפי שאנו רואים כאן סביב השולחן, לא משנה באיזה חוג או מגזר, גיל או מעמד, הלימוד היחידי בעולם שסביבו יש קונצנזוס וכולם מתלכדים סביבו, ללא הבדלים - זהו לימוד חורש”י. זהו לימוד של ‘כלל ישראל’ ואם כן, הייתי מציע לאותו אברך או בחור שטרם טעם את האור, פשוט להתחבר לכלל ישראל... אתה גם יהודי ומדוע תחרוג ותהיה יוצא דופן?...”

נקודה נוספת. לימוד רש”י, זו לא סוגיה בתלמוד בבלי, שיכולה להתפרש ולהימשך לפעמים על פני מספר שבועות. כאן ישנה התחדשות, כל שבוע פרשה חדשה ועניינים חדשים ואין כמו התחדשות, כדי להוות זרז ודרבון לאדם, לרצות להצטרף למעגלי הלומדים.

ויש עוד היבט. היצר הרע, עלול לשדל את האדם שלא ללמוד רש”י, בתואנה כי סדר יומו עמוס בלאו הכי וכיצד יפנה מקום ללימוד זה... וכבר נאמר, בתחבולות עשה לך מלחמה. לא צריך להקצות לזה זמן רב. מספיק אם האדם יקדיש לכך כל יום, עשר דקות עד רבע שעה והוא כבר הספיק את המכסה היומית. (יום א’ עד שני ויום ב’ עד שלישי, לפי המסלול המוכר) כך גם עשיית המבחן, שלא לוקחת ממנו יותר מזמן קצר.

סבורני, כי נימוקים אלו יכולים לשכנע את אותו בחור או אברך, לחבור לכל הלומדים, שכבר זכו לטעום מגופת הצופים של דברי רש”י הקדוש”.

העצות:

קביעת זמן, הצבת מטרה, ופיתוח רצון אמיתי

אלו עצות וטיפים, צברתם במהלך הלימוד, אותם תוכלו לחלוק עם יתר הלומדים, כדי לדיבן ולזרז אותם בלימוד? הרי אמרו חז”ל,

הרב ישראל בלום: “כשאתה כפוף למסגרת ולמסלולים, אינך עושה הנחות לעצמך. לקחתי את זה כ’פרויקט חיים’ וב”ה אני מאז, שוקד על הלימודים ועריכת המבחנים”

דברי תורה צריכים חיזוק...

“אני מציע לכל אחד”, אומר הרב אריה קליין, “לקבוע זמן ללימוד בתחילת היום. קודם כל, אתה משלים את חובתך היומית וזה גם ממלא סיפוק את הלומד, כשהוא ממשיך את יומו לאחר סדר לימוד קבוע.

בנוסף, כדאי ללבן עם חבר או מכר את דברי הרש”י ואפילו לאתגר אותם עם שאלות מהמבחן. זה מוכיח, שהלומד מחובר לתורה הקדושה ולרש”י הקדוש במשך כל היום ולא רק בעת הלימוד בפועל”.

הרב וולדשיין: “כידוע, נשירה מכל מסגרת או מסלול, מגיעה מחוסר קביעות או מרצון לקבל משהו בתמורה ללימוד או למבחן - ולעיתים הרצון לא עולה יפה וד”ל... אבל אם הלומד - לומד שלא על מנת לקבל פרס, אלא פשוט כדי לזכות לדעת את דברי רש”י על התורה, הרי שדי בזכות זו, כדי לתת לאדם סיפוק ולחזק את הקביעות שלו”.

הרב פריימן, מעניק טיפ מעשי ללומדים: “שמעתי מידידי, אבלחט”א, הרב בנימין הרליג זצ”ל ה”ד, עצה נפלאה - קורה ואחד לא הצליח ללמוד את הלימוד היומי - כפי שהוא מחולק במסלולים. מטבעו של דבר, הוא ירצה להשלים למחרת, אבל אז הוא כבר צריך לשנן לימוד כפול ולא תמיד יש לו פנאי לשניהם. לכן העצה שלי, קודם כל ‘תמידים כסדרם’ ואחר כך ‘מוספים כהלכתם’... כלומר, תלמד כל יום את הלימוד היומי. אם יישאר לך זמן, תשלים את החסר. אבל אל תגרור אחר כך פרשיות ו’מים’ שהחסרת ותיכנס בגין כך לפיגור שעלולה לגרור אותך לאדישות... זה המתכון להיפלט החוצה. קודם כל, כאמור, תמידים כסדרם. במרוצת הזמן, היכן שיש רגעים פנויים, אפשר להשלים”.

הרב ביטון: “לכל אדם יש סולם ערכים ומנגנון של קבלת החלטות. אם הוא מקבל על עצמו החלטה איתנה שלא להפר אותה, הוא יעמוד בה. אם הלומד יקבע באופן רציונלי ולא רק שרירותי - שלא עובר בוקר בלא לימוד חורש”י, הוא יעמוד בכך בעז”ה. אם לא הספיק משום מה, הרי שלא תעבור עליו תפילת מנחה, בלא שיקדים לה את לימוד החורש”י”.

גם **הרב בלום** מצטרף לקודמיו ומציין, כי צריך להביט על לימוד חורש”י בפרספקטיבה שונה, ממה שרבים הורגלו אליו. חייבים לקחת ברצינות את לימוד הרש”י ולא חלילה כתחביב לשעות הפנאי. זה לא שונה מהחיוב ללמוד גמרא. “הבסיס לעקביות, איננו המבחן ולא הזכייה בהגרלות שבהן משתתפים הנבחרים. אתה צריך לרצות ‘לדעת’ את התורה הקדושה

למעלה מ-7 מיליון

מבחנים על חומש ורש"י נערכו ע"י רבבות אלפי לומדי ונבחי תורה שבכתב

משך יממה אחת, התחקה **הרב רפאל זעפרני** אחר עבודת הקודש במשרדי המפעל העולמי 'תורה שבכתב', נפעם לנוכח המספרים הבלתי נתפסים והתרגש מהמסירות הבלתי נלאית | במשרד תוסס ושוקק חיים במרומי העיר ביתר עילית פגש צוות מסור וחדור שליחות הפועל יום יום, שעה שעה כדי להביא את הבשורה לכל יהודי בכל מקום בעולם | רשמים ונגוהות אור מיום במחיצתם של מנחילי התורה שבכתב אשר מצודתם פרוסה בכל רחבי ארץ הקודש | **תורה ציווה לנו**

אך המוטו שלנו הוא חתירה למצוינות ושאיהפה לפסגת השלמות בכל תחום ופרמטר, יאמר לנו בהמשך מנהל המשרד המסור, "נבחן שנתקל בבעיה, לומד שרוצה לברר משהו – יקבל אצלנו שירות אדיב, מהיר ואיכותי, כאילו מדובר בלקוח מועדף בכל רשת מסחרית אחרת".

משעות הבוקר המוקדמות עד שעות אחר הצהריים, מאיישים את עמדות המזכירות צוותות בשני משמרות האמונים כאמור על השירות והקשר עם ציבור רבבות אלפי הנבחים.

73,284 לומדים ונבחים! חדר ההנהלה

משאנו מבקשים לתהות אחר המשפט הזה, הנאמר חזור ואמור 'רבבות אלפי הלומדים והנבחים' – אנו מובלים אחר כבוד אל חדר ההנהלה, שם פותח לנו מנהל המשרד את תוכנת הניהול המסדרת נתונים און ליין וסוקרת את המצב הנתון בכל רגע, שם נחשפים אנו למספר האמיתי והמדויק שעומד מאחורי התיאור 'רבבות אלפי הלומדים והנבחים':

73,284 לומדים ונבחים פעילים רשומים במערכת, ובמילים – למעלה משבעים ושלוש

שמות!! ניסינו להסביר שסיוור וראיון בלי שמות, כמוהו כלימוד חומש בלי רש"י, אולם התשובה הנגדית הותירה גם אותנו חסרי פה: "אנחנו לא הנושא כאן, שים את התורה שבכתב במוקד ולב הענין, לא אותנו". ומה שיאמר לנו בעל הבית – נעשה.

לא פחות מ-30 אנשי צוות (!) מונה סגל המפעל העולמי. כמו שאמרנו, מפעל של ממש. מחלקות ואגפים, תחומי פעילות וארגון ענף שעושה הכל, כדי שלא יהיה יהודי אחד שלא מחובר אל התורה הקדושה דבר יום ביומו.

חתירה למצוינות אגף מזכירות ושירות

את הסיוור המודרך פותחים אנו בכניסה למשרד, כבר בשעת בוקר מוקדמת זו, ישובים על משמרתם אנשי המזכירות האמונים על כל מלאכת התקשורת עם הציבור, לצד עבודות תפעול ומזכירות שוטפות. מדי יום ביומו מתקבלות מאות (!) פניות במשרדי הארגון, אם בהודעות טלפוניות מוקלטות או בפניות ממערכת נדריס+, גם המענה האנושי מניב עשרות רבות של שיחות בירור וטיפול בבעיות שונות בהם נתקלים הלומדים והנבחים, כולם זוכים למענה אדיב ומקצועי. "אנחנו אמנם ארגון תורני ולא רשת צרכנות,

עת בוקר מוקדמת, פאתי ביתר עילית. נוף פסטורלי משכר פרוס מלוא רוחב העין, ואנו עושים את דרכנו לעבר בנין פינתי במעלה העיר שם שוכן משרדי המפעל העולמי 'תורה שבכתב'. את הפעילות, מכירים אנו זה מכבר, קרוב לשנתיים ימים זוכים אנו להימנות בין לומדי ונבחי תורה שבכתב. הזכויות – נזקפות כמובן כולן לטובתם של אנשי העשייה הבלתי נלאים אותם נפגוש בעוד רגעים אחדים.

"מפעל", תהינו לעצמנו בדרכנו, "מזכיר לי יותר תחושה של המולה וקדחתנות, פועלים מתרוצצים וארגזים עמוסי תכולה נארזים ונשלחים אחר כבוד. מה לתורה ול'מפעל'?" תמהנו בשקט.

רק שעות אחדות יחלפו, עד אשר נגלה כי הביטוי הלז הולם עד מאד את הפעילות המסועפת, העוצמתית והבלתי נתפסת. גם אנו, כחברים מן המניין ב'מפעל' המופלא ששינה חיי אלפים ורבבות, לא שיערנו, לא הכרנו את היקף והשפעת הפעילות החובקת קצוות ארץ וזולגת לאיטה – כך נגלה בהמשך היום – אף לעשרות מדינות ברחבי הגלובוס.

הרבה מאד נשמע ונחכים היום, אולם דבר אחד לא יובא כאן. היה זה תנאי קודם למעשה מאת בכירי ההנהלה והצוות – בלי

הלימוד היומי וגם לעשות את המבחן היומי... כך, שלפחות בזמן לא היה ל", הוא אומר בחיוך.

הרב פריימן, מעניק כאן נקודת מבט מחקרית מעניינת. לדבריו, בכתב יד לייפציג, ישנן הוספות רבות על רש"י על התורה, כפי ששמע רבינו שמעיה מפיו הקדוש (אודותיו כתב רבינו תם (נכד רש"י) בספר הישר, חלק התשובות סימן סח: "היה חמוי של רבינו אחי").

"בזכות מפעל תורה שבכתב, התחלתי ללמוד רש"י באופן עיוני ואופטימלי וערכתי השוואות בין הגרסאות. כך גיליתי עשרות רבות של תוספות מעניינות בפירוש רבינו שמעיה. בלא תורה שבכתב, איני יודע, אם הייתי פעם עולה על השוני בין הפירושים", הוא אומר בסיפוק.

הרב בלוס: "אני יכול להעיד מהאספקט האישי, כי אני חש תענוג רב בעת עריכת המבחנים. אוסיף ואומר בהצטננות, כי הצלחתי לשכנע חברים רבים להצטרף לשורות הלומדים. נוכחתי אפילו בקבוצה של אברכים שהתגבשה ללמוד בכל לפנות בוקר בבית המדרש, את לימוד החורש", בעקבות היוזמה שלי. וזה, הסיפוק הגדול ביותר שלי".

אין לנו ספק, כי הדברים הנבונים והתובנות המאליפות שזרמו כאן במהלך ההתכנסות, ימצאו בעז"ה מסילות בלבבות הקוראים ויגבירו חיילים ופעלים לתורה ולתעודה. ■

סעודות השבת, שאלות מחכימות מתוך מה שנתקלתי בהן במהלך עריכת המבחנים. בכך, אני מרוויח פעמיים. גם בודק את רמת הבנתם וידעתם – בהתאם למה שלמדו בתלמוד התורה וגם, אני יוצר בהם עניין... הם ממהרים לפתוח חומש ולחפש את המענה ומתוך כך, הם גם מקשיבים ולומדים טוב יותר בשבוע הבא..."

הרב וולדשיין: "לפני כשנה, השאתי את בתי שתחי' ב"ה. למותר לתאר שהימים בערב חתונה, הם עמוסי מטלות. למרות זאת, דווקא ביום הנישואין, הקפדתי ללמוד על הבוקר וגם לעשות את המבחן כדי לשמור על הרצף. אני מאמין, שאלו זה היה לימוד מתוך קביעות אישית ולא במסגרת מחייבת של תורה שבכתב, הייתי לבטח מדלג על הלימוד באותו יום... אין ערוך למה שמטריה כמו 'תורה שבכתב', מסוגלת לחולל..."

הרב יחזקאל קליין, משתף את הנוכחים בקוריוז מהתקופה האחרונה.

זכור, כל מי שביקש לקחת חלק בחגיגות ל"ג בעומר ולנסוע למירון להילולת הרשב"י האחרונה, היה צריך לעבור משוכות ואולי אף מסכת תלאות בעת רכישת הכרטיסים, שבאו לידי ביטוי בעיקר בזמן המתנה חריג. אבל הרב קליין ניצל את רגעי ההמתנה באורח פרודוקטיבי...

"בזמן הרב שהייתי צריך להמתין על הקו, בטרם יעלה בידי לרכוש כרטיסים, הספקתי את

עם פירוש רש"י ולא רק למלמל אותו כדי לצאת ידי חובה – כי זה בדיוק כמו חובת לימוד הגמרא". הוא מטעים.

הרב יחזקאל קליין, מסכם את הטיפים השונים בקצרה: "אם תטעם, תבין... כמו שבסיום מסכת יש סיפוק אדיר, כך גם בסיום לימוד חורש"י בכל שנה. ובנוסף, מי שידוע את החורש"י השבועי, גם יותר ממוקד במהלך קריאת התורה ובכל סוגיות הש"ס שנלמדות תמידין כסדרן..."

הסיפורים:

ביום החתונה, ובזמן הזמנת כרטיס למירון

לסיום, נשמח אם המשתתפים החשובים ישתפו אותנו באנקדוטות אישיות, סביב הלימוד המדובר והמבחנים שבצעדו. כמו שאומרים, בדידי הווה עובדא...

הרב אריה קליין: "לא פעם, אני שוטח בפני מכריי, שאלות מאתגרות מתוך המבחנים המחכימים. נוכחתי שהם מגלים להיטות להשיב על כך ורצים לחפש ולבדוק את התשובה. אין ספק שהמבחנים הללו, יוצרים את ההד הנדרש ומביאים בכנפיהם עוד לומדים שיצטרפו למעגלים הקיימים".

הרב ביטון: אני נוהג להציג בפני ילדיי במהלך

אלף לומדים ונבחנים ההוגים בתורה שבכתב. סך עצום ובלתי נתפס של בני תורה המורכבים מכל החוגים והעדות, הגילאים והמגזרים. רפרוף מהיר במסד הנתונים מגלה לעינינו שמות מכל גווני הקשת, הערים והקהלים. המתאחדת בתורתך, פשוטו כמשמעו.

המבחן ה-7 מיליון אגף המבחנים

מכאן, פוסעים אנו הישר לתוככי היורה הרתחת של המפעל העולמי. אגף המבחנים. וכמו שכבר למדנו זה עתה, כאן הכל קורה בגדול, בעוצמה. אם הם קוראים לזה 'אגף המבחנים', האמינו להם שמדובר בלא פחות מאגף המעסיק 7 חברי צוות של רבנים גאונים בעלי שיעור קומה, האמונים על כתיבת, עריכת, ליטוש ועיבוד, הגהת והנגשת המבחנים.

"אתמול התבשרנו בס"ד על המבחן ה7 מיליון שנערך במערכת שלנו החל מהקמתו ועד כה, עת יקראו את השורות הנוכחיות, יטפסו כבר המספרים מעלה בעוד עשרות אלפי מבחנים שנערכים בכל שבוע שעובר", אומר לנו המנהל המסור.

בעודנו עוקבים אחר הנעשה, זה עתה בשלהי חודש סיון, מצוי הצוות שלנו עמוק בהכנות לקראת התחלת המחזור החדש של 'ספר בראשית' בשנה הבאה עלינו לטובה. כאן, עמלים זה מכבר על המבחנים ותוכניות הלימוד של השנה הבאה. כך, משך חודשים של היערכות מראש, נטווים במלאכת אומן מארג תכני הלימוד והמבחנים.

"ראשית לכל, יש צוות מובחר של תלמידי חכמים אשר חמשה חומשי תורה שגורים על לשונם בידיעה ברורה ישר והפוך, הם בונים את מתווי המבחנים, סגנונות השאלות והתשובות, כאשר לאחריהם צוות נרחב של מגיהים לשוניים ועורכי תוכן עוקבים אחר כל פסיק ותג בשאלות אשר יובאו בסופו של תהליך בפני רבבות אלפי הלומדים".

מדי יום ערוכים בפני הנבחנים שני סוגי מבחנים על הלימוד היומי, מבחן בסיסי לצד מבחן עיוני מעמיק. גם בסוף השבוע יעמדו רבבות אלפי הלומדים בפני מבחן שבועי מסכם לכל הפרשה, לצד מבחן עיוני מעמיק. במקביל, יוגשו בפניהם אף מבחנים נוספים על ההפטרה, על תורה שבכתב בגמרא, ועוד מבחנים תקופתיים שונים.

מדור נרחב ומיוחד מוקדש ל'תורתך שעשועי', מגוון חידודי ושעשועי תורה על פרשת השבוע, אף שם משתעשעים הלומדים מדי יום ושבוע בחקר והעמקה, פלפול והגות במעמקי פרד"ס התורה שבכתב עם פירוש רש"י הקדוש.

"עם סיום עבודת צוות הבוחנים, המגיהים והעורכים, יעברו המבחנים אל הצוות הטכני האמון על הקלטת המבחנים ושעשועי התורה לקו הטלפון, לצד קליטת החומרים במערכת הממוחשבת הממוענת למערכת נדרים+, שם יפגשו בבוא העת רבבות אלפי הלומדים את המבחנים מדי יום ביומו", מסביר לנו איש שיחנו.

ומלאה הארץ דעה אגף ההוצאה לאור

התחנה הבאה שלנו היא במכון ההוצאה לאור. כאן שולטת הניגודיות הבולטת של שקט והשראה, לצד המולה קדחתנית. שני אגפים מרכיבים למעשה את מכון ההוצאה לאור. זה עתה צופים אנו בישיבת מערכת של חבר הפעילים האמונים על הצד הלוגיסטי אליהם עוד נחזור בהמשך - בעוד חברי מכון תורה שבכתב אמונים על הפקת החומרים המשובחים היוצאים תחת מכשב הדפוס מדי שבוע בשבוע, ובהם גולת הכותרת הגיליון השבועי המפורסם 'תורה שבכתב' שהתקבל בחיבה בכל תפוצות ישראל.

גם הביטאון המושקע והמיוחד אותו הנכם אווזים בידיכם עתה, יצא תחת ידיהם האמונות של צוות מכון ההוצאה לאור. וכמו

ששמענו כבר קודם לכן, גם כאן מונח צוות המכון עמוק בתוככי חומש דברים, בעוד כלל ישראל לומד את תחילת חומש במדבר. כאן נערכים זה מכבר לתוכן של חומש דברים. "על מנת לעמוד בביקושים ולהצליח להפיק בס"ד את כל התוצרים שלנו, אנחנו עובדים על לוח זמנים של שבועות רבים מראש ב"ה, כך יוצא שבעוד שבועות אחדים כאשר כולם יסיימו את לימוד חומש במדבר, אנחנו כבר נתחיל את התורה מחדש בלימוד בראשית..."

אנו מנסים להתחקות אחר פעילות צוות המכון ומגלים זרועות רבים אליהם לא נחשפנו, כמו הניוזלטר היומי שנשלח להמוני המנויים עם תוכן יומי עשיר ומגוון, מגוון תכנים המופנים לאמצעי פרסום שונים ומטרת כולם כמובן האדרת והטמעת לימוד חומש ורש"י.

במרכז פעילות המכון עומד כמובן הגיליון השבועי אשר הפך זה מכבר לאחד מהגיליונות השבועיים המבוקשים ביותר, כאן מגלים אנו את המספרים שמאחורי הקלעים: הגיליון השבועי מופץ בכ-40,000 עותקים מדי שבוע באלפי נקודות הפצה הפזורים בכס-4 ערים ברחבי הארץ, זאת מלבד המוני המנויים המקבלים את הגיליון דרך הניוזלטר השבועי או הדוא"ל, חוברת העלונים ועוד מגוון אמצעי הפצת הגיליון. אנו מגלים כי בכל שבוע מתקבלות עשרות – ולעיתים אף – מאות תגובות תוכן, הערות, בקשות והצעות אודות הגיליון שתופס כאמור נפח נכבד בפעילות המכון.

קמח לתורה אגף כספים

אם ידועים דברי חז"ל 'אם אין קמח אין תורה', הרי שכאן רואים אנו במוחש את הדברים לנגד עינינו. במחלקת הכספים של הארגון עמל האחראי הייעודי לכך על עבודתו המסורה. אם תהינו מה לארגון תורני ולמחלקת כספים ענפה, הוכנו בהלם ואלם עת גילינו את התקציב השנתי של תורה שבכתב המסתכם בסכומי עתק של למעלה מ-6 מיליון ₪ רק בשנה החולפת.

את ניהול התקציב העתק הזה, המיועד לתפעול מערכות הענק, מלגות הזכיה לנבחנים, מימון כל הצוות התורני הענף ושאר פעילויות המפעל העולמי – מנהל כאמור ביד רמה איש הכספים שמוציא תחת ידו בסדר מופתי את כל אלפי הזכיות, המלגות, התשלומים כמו גם הקבלות על התרומות הרבות המתקבלות המערכת וכל העמל הטכני שדורש החזקת אופרציה ענפה שכזו.

יעילות ומסירות אגף תפעול ולוגיסטיקה

"אתה רואה כאן שני משטחים של ארגזים למעשה. בצד זה אלו הגיליונות של השבוע, כאן תוכל לראות שמרבית הארגזים כבר

נלקחו, הם נמצאים זה עתה בדרכם למוקדי ההפצה בכל הארץ. על המשטח השני, ניצבים עשרות ארגזי הגיליון של השבוע הבא (!) אנחנו רק בתחילת שבוע, אבל הגיליון של השבוע הבא כבר מודפס, ובסוף השבוע הוא יתחיל לצאת לדרך אל הצפון והדרום, עם רשת של מפיצים ושליחים".

זוהי רק אנקדוטה אחת מני רבות, אותה חווינו מפעילות אנשי הלוגיסטיקה והתפעול. הם אמונים על כל מה שקורה מדלת המשרד ומחוצה לה, הפקות דפוס לצד הפצת הגיליונות וכל שאר מוצרי המפעל העולמי, הפקת המבצעים לצד ביצוע מבצעי הפרסום כמו חלוקת מיליוני כוסות ממותגים לקראת חגי ומועדי השנה, ועוד רבות. צוות קטן יחסית, יעיל ומסור עד מאד, שנראה כי אין עבורם כל בעיה ללא מענה או פתרון, הם יכולים לשבר כל מחיצה ולצלוח כל משימה, העיקר להגיע לעוד יהודי שילמד חומש ורש"י בס"ד.

ה'הייטק' של עולם התורה אגף מיחשוב וטכנולוגיה

"כאן יושב הצוות הטכני שאמון על התכנות והמערך הממוחשב שלנו", אומר לנו המנהל. שוב, חשבנו שראינו הכל. שוב, חשבנו שזו הגזמה. שוב, התברר שטעינו.

בחדר עמוס מסכים, יושב צוות של 3 אנשי מיחשוב. הם אמונים על בניית, תפעול, אחזקת ושיפור כל המערכת איתה משתמשים מדי יום רבבות אלפי הלומדים

והנבחנים. "חשוב להבין", הם משברים את אזננו, "כשאתם מחייגים לקו קול התורה, או ניגשים למכשיר נדרים בלובי בית הכנסת, אתם בעצם 'פונים אלינו'. אתם מחייגים או ניגשים אל המערכות שלנו, כאן אצלנו הכל קורה, המבחנים, השיעורים, הציונים,

מערכת ההודעות, חידודי ושעשועי התורה, ההגרלות – הכל פועל באופן ממוחשב, כמו במילה האחרונה של עסק מתקדם, הכל כדי שהלומדים והנבחנים ייהנו ממערכת שפועלת בקלות, ביעילות ובמהירות, בנוחות מקסימלית ובזמינות מרבית".

כאן, הם בונים את התוכנות שעומדות מאחורי כל המערכת הענפה, שואבים את הנתונים, מייצרים גרפים ולומדים על מגמות ותחזיות, "בסופו של תהליך, הכל ממונף למטרה אחת: להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות לומדיה".

וקול התורה נשמע ברמה אגף 'קול התורה'

אי שם בירכתי המשרד, פגשנו אותם. הם אמנם מהווים חלק נכבד מפעילות המפעל העולמי, אך משיקולי נוחות שתיכף נחשף אליהם, הם ישובים בפינה שקטה ומבודדת. שם, הרחק משאון המשרד, אנו רואים אותו רכון על המיקרופון, על ראשו אוזניות ענק לבידוד רעשים ושמיעה מרבית, הוא עוסק בהקלטת שרשרת מבחנים לתקופה הקרובה.

משהוא רואה אותנו, הוא עוצר ממלאכתו הרציפה ורבת ההשקעה, ומסביר לנו על פעילות האגף. 'קול התורה' מהווה למעשה אחד מהזרועות המרכזיים שלנו, מדי יום מתקשרים לקו רבבות לומדים ונבחנים, מאזינים לשיעורים, משאירים הודעות, מקשיבים להודעות המערכת, ועוד המון פעילויות. המערכת הטלפונית מורכבת ורבת ענפים, מושקעת במיוחד בעלות עתק והיא מכילה תוכן עצום ממנו נהנים דבר יום ביומו רבבות אלפי הלומדים.

כאן בחדר, הכל מתרחש. המעקב אחרי שלושת הרמ"ם שמוסרים את מגוון השיעורים והסיכומים בפרשת השבוע בלשון הקודש, עברית ואידיש, העלאת המבחנים למערכת, השארת הודעות ותפעול הקו, ועוד פעילויות רבות שאוזן בלתי מקצועית לא תצליח להכיל.

חזקה על תעמולה אגף פרסום ושיווק

כבר למדנו שבכל הנוגע לניהול, המקום פועל כמערכת עסקית משומנת היטב. ואם בכל עסק או מפעל, ישנם אנשים האמונים על פרסום ושיווק מוצרי העסק, מבחינת הנהלת הארגון, מדובר כאן בעסק לכל דבר וענין. עסק התורה.

"כל יהודי הוא עולם ומלואו, ואנחנו לא מוכנים לוותר על אף אחד, ועבור כך אנחנו מפעילים מערך שלם של פרסום, הפצה, שיווק ויחסי ציבור, לא לשם האדרה עצמית של מאן דהוא. לא כדי לקדם את פלוני או פלמוני – אלא לכבוד קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל אשר חד הינם. זוהי משימת חיינו" אומר לנו המנהל.

כאן מפקים את הפרסומים משובבי הלב, מתכננים את המבצעים המושקעים, מפעילים את מערך גיוס המצטרפים החדשים למפעל העולמי, ומשקיעים הון עתק בשימור רבבות אלפי הלומדים והנבחנים המחוברים ופעילים במפעל העולמי.

... בקשה לסיום

אנו מסיימים את הביקור המיוחד ומעורר ההשראה, ומבקשים מצוות המשרד משפט לסיום, הם מתנבאים כולם בסגנון אחד: אל תמנע טוב מבעליו! תעשו כל מה שתוכלו כדי לצרף עוד ועוד יהודים אל רבבות אלפי הלומדים והנבחנים שגילו את מתיקות התורה שבכתב, וזוכים ללימוד הבסיסי והיסודי של כולנו, שמחבר אותנו אל הקב"ה.

כאן המקום להגשים את שאיפתם, ולפנות אליכם קוראים יקרים: אנא פנו אל המכרים והחברים, בני המשפחה והידידים, והציעו לפניהם את ההצטרפות למפעל העולמי כדי שיזכו גם הם להיות נמנים על לגיונו של מלך ולחוש את הטעם הנפלא של הקנין הנצחי בחיי תורה כפי שזכיתם אתם.

האם רש"י הקדוש בעצמו הכיר את כתב רש"י? • מי הוא 'אברהם גרטון' ומה הקשר בינו ובין כתב-רש"י? • מה זה כתב ה"סולִיטֶריאן"? ומה בינו לכתב רש"י? • האם יש השלכות הלכתיות הנגזרות מהדפסת ספר בכתב רש"י או בכתב מרובע? • מדוע החלו מכוני ההוצאה-לאור בשנים האחרונות לעבור לכתב מרובע?

בתחקיר מאלף, מוביל אותנו הרב בנימין המאירי במשעולי ההיסטוריה של כתב רש"י, ומגלה את כל המידע שככל הנראה לא ידעתם אודות הכתב הנפוץ שכולנו מכירים ופוגשים בספרי הקודש

עין חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר

ברכות מאלפות משמי ערבות נשגד קדם האי גברא רבא ויקירא. איש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה, רחיס ומוקיר רבנן, תמכין דאורייתא, רודף חסד וצדקה, מוכתר בנימוסין ורב הקילוסין, טוב העין והלב, ביתו בית ועד לחכמים, ליבו וביתו פתוחים לרווחה לכל דל ונוקק, אוזנו קשובה וליבו ער לכל דבר שבקדושה, העומד לימיננו בכל עת ועונה במסירות מופלאה, ליבו לב זהב למען החזקת התורה ולומדיה, ידו מושטת תמיד לעזרה לכל קדשי ממלכת תורה שבכתב, ה"ה

הנדיב הנכבד, הטפסר הדגול, איש שר ואוהב את התורה,
עמוד התווך למפעלות הפצת התורה וריבוי לומדיה

הרבני החסיד המפואר

רבי **משה רובין** שליט"א
פטרון המפעל העולמי 'תורה שבכתב' ויו"ר קרן תרי"ג

על עמידתו האיתנה בכל ימות השנה לימין המפעל העולמי
למען הרבות לומדי ונבחני התורה שבכתב והאדרת תורתו של רבינו רש"י הקדוש
ועל של עתה באנו להודות על נדבת ליבו הטוב
למען הפצת גיליון 'תורת' לרבבות אלפי ישראל

יחא רעוא מלפני נותן התורה ברוך הוא, כי בזכות התורה הקדושה ורבבות
אלפי לומדיה, ובזכותו הקדושה של רש"י הק' יזכה לראות ורעא חיא וקיימא
די לא יפסוק ולא יבטל מפתגמי אורייתא, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא,
אושר ועושר, הרחבת הדעת וסייעתא דשמיא, וזיה כעץ שתול על פלגי מים,
אשר פריו ייתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, אבי"ר.

באתירת זכרת

החנ"ה

per רצות אלפי לאדי 'תורה שבכתב' ררחי תנן

”כתב רש”י” הוא סוג גופן מפורסם, אפוף הילת קודש ובעל ניחוח נוסטלגי, אותו אנו מכירים כבר מימי הילדות עם תחילת לימוד רש”י על התורה ועל הש”ס. גופן מעוגל זה, השונה מעט מהאותיות המרובעות, משדר אווירת כובד ראש ומכניס אותנו לאווירה של לימוד התורה, ועם השנים הוא הפך והיה לחלק בלתי נפרד מההווי התורני וצורת הדפסת ספרי קודש במאות השנים האחרונות.

הפירושים סביב – בכתב רש”י

בספרים תורניים רבים, בהם מופיעים פירושים סביב לטקסט המקורי, כמו פירושי רש”י ותוספות החונים סביב לדברי הגמרא; פירוש הברטנורא סביב למשניות; ט”ז ומגן-אברהם סביב לשלחן ערוך, וכיוצא בהם, מקובל שהטקסט המרכזי של הגמרא, המשנה, או השלחן-ערוך, מודפס באותיות מרובעות, ואילו המפרשים סביב, רש”י ותוספות; ברטנורא; ט”ז ומג”א, המה מודפסים בכתב-רש”י.

גם רבים מספרי שו”ת, ספרי מוסר וחסידות, נדפסו דווקא בכתב רש”י. את הסיבה לכך היו שהסבירו בהסברים הלכתיים שונים (ראה מסגרת, בשם שו”ת משנה הלכות), אך אחת הסיבות הפשוטות לכך - מלבד שיקולי עיצוב וגרפיקה כדי להבדיל בין הטקסט המקורי ובין המפרשים - משום שכתב רש”י הוא גופן קומפקטי יותר מהאותיות המרובעות, מה שמאפשר להכניס יותר טקסט בפחות מקום. בתקופה בה נייר והדפסה היו יקרים מאוד רבים בחרו להשתמש בו כדי לחסוך בעלויות.

שינוי גישה בשנים האחרונות

אם כי יש לשים לב שבשנים האחרונות חלה תפנית במישור זה, כאשר רבים ממכוני ההוצאה לאור עברו להדפיס כמעט את כל ספרי הקודש דווקא בכתב מרובע, זאת במטרה להקל על הקוראים, שכן הכתב המרובע הוא יותר מאיר עיניים ונוח לקריאה, בפרט לצעירי הצאן, או לאלו שאינם ספונים באורח תדיר באוהלה של תורה ואינם רגילים בכתב רש”י.

אמנם את פירוש רש”י ותוספות על הגמרא עדיין מדפיסים בכל המהדורות רק ב’כתב-רש”י’, אך את פירוש רש”י על התורה כבר ניתן לראות בימינו גם בכתב מרובע במהדורות שונות של החומש. כך גם כ”ק האדמו”ר מליובאוויטש זצ”ל עודד דווקא את השימוש בימינו דווקא בכתב המרובע, גם לצורך הדפסת פירושים או חיבורים תורניים, כולל פירוש רש”י בעצמו, בגלל שהוא נגיש וקריא ליותר אנשים. לדעתו, הפצת והנגשת אור התורה לכל החפץ בכך, חשובות יותר מהשיקולים האחרים שהעדיפו את כתב רש”י.

מדוע מדפיסים

ספרי קודש בכתב רש”י?

במאמרינו עקבנו אחרי מקורו והשתלשלותו של כתב-רש”י, שלכאורה לא היתה כוונה מיוחדת בהדפסת פירוש רש”י ושאר ספרי קודש דווקא בכתב זה, אלא שכך קבע מדפיס ספרדי מסוים.

אולם כ”ק האדמו”ר הגה”צ רבי מנשה קליין זצ”ל, גאב”ד אונוגוואר, בספרו שו”ת משנה הלכות (חלק יב סימן ריח) נדרש לשאלה זו, ולדעתו יש ענין הלכתי מיוחד להדפיס ספרים דווקא בכתב רש”י, משום האיסור של ’דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרם בכתב, וז”ל:

’על אשר תמה אשר רוב ספרי הראשונים ואחרונים לא נכתבו בכתב

אשורית רק בכתב רש”י, ואמרתי לו דבכיון לא כתבו בכתב אשורית לרוב קדושתן, ותמה ע”ז דאם כן אמאי אין מדקדקין כעת, הרבה בזה’.

’אהובי ידידי, יפה העיר מאד, ואמת אגיד כי לא ידעתי למה, ואולי שבזמן הזה שהדור ירד אחורנית, שבעוונותינו הרבים ירדה בעולם, שאפ”י הרבה הנקראים בני תורה קשה להם הקריאה בכתב רש”י, וא”כ הוא-ליה גם זה כבר בכלל מה שאמרו ז”ל הפרו תורתך’.

בהמשך דבריו מביא שם המשנה-הלכות מה שכתב בשו”ת הרמ”א סי’ ל”ד וז”ל ’ואפשר דהראשונים ז”ל המציאו כתב אחר, כדי לכתוב הדברים שבעל פה, ואף על פי שלא ניתנו לכתוב, אפשר דהיינו בכתב אשורי שהתורה שבכתב נכתב בה, אבל בשאר כתבים אין לחוש’, עכ”ל הרמ”א. ועל פי זה מסיק המשנה הלכות: ’הנה מבואר דהיה זה בכיון ומעיקר הלכה, ולא במקרה ח”ו, שתקנו כתב מיוחד לכתוב תורה שבע”פ’.

כתב רש”י – הענווה של הצדיקים

במקום אחר שו”ת משנה הלכות (חלק ז סימן קפג) הוא מציע הסבר אחר מדוע נדפסו הספרים בכתב רש”י, על פי הנפסק ברמ”א (יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רפד, א) דאין לכתוב

דברים של חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה, ומקור הדברים מצינו כבר בדברי הרמב”ם בספרו פאר הדור (סימן ז’) שהכתיבה הזאת הנקראת כתיבה אשורית כיון שנתנה בה תורה ובה נכתבו הלוחות הברית, הרי מגונה מאד להשתמש בה לדברי חול, לכן תמצא חרות על שקלי הקודש דברים של חול כתובים בכתב עברי ולא נמצא מעולם אות אחת מזה כתב אשורית, ועל כן שינו הספרדים כתיבתם ושמו אותותם אותיות אחרות עד שנעשה ככתב אחר להתיר להשתמש בו בדברי חול וכו’, עכ”ד הרמב”ם. וכן כתב רבינו ירוחם (נתיב ב’ ח”ב).

על פי זה מסיק המשנה הלכות: ’ובאמת כי מהאי טעמא היו רבותינו הצדיקים שהדפיסו ספריהם לא הדפיסו בכתב אשורית אלא בכתב

כ”ק מרן אדמו”ר מאונוגוואר זי”ע בעל שו”ת משנה הלכות

“רוז ספרי הראשונים ואחרונים לא נכתבו בכתב אשורית רק בכתב רש”י, ואמרתי לו דבכיון לא כתבו בכתב אשורית לרוב קדושתו, ותמה ע”ז דאם כן אמאי אין מדקדקין כעת, הרבה בזה”

רש”י, שברוב ענוותנותם לא חשבו שראויים הם להשתמש אפילו בספריהם בכתב אשורית’.

בתשובה אחרת בשו”ת משנה הלכות (חלק יב סימן ריז) הוא נדרש לשאלה אם מותר לכתחילה לכתוב בבית הכסא וכיוצא במקום שאינו נקי בכתב רש”י, או שיש בזה מקדושת הכתב. והוא כותב שם, שאמנם בכתב אשורית אין לכתוב דברי חול כמובא לעיל מהרמב”ם ורבינו ירוחם, ’אמנם נראה פשוט דבכתב משיט”א שלנו או כתב רש”י וכיוצא בו שאינו כתב אשורית מותר לכתוב בו בכל מקום דברי חול ומה”ט תקנו כתב זה ואין להסתפק בזה כנלפענ”ד פשוט וברור’.

האם יש להדפיס הזמנה לחתונה רק בכתב רש”י?

העיסוק ההלכתי בכתב רש”י מופיע בכמה תשובות הלכתיות של גדולי הפוסקים, כך למשל אנו מוצאים בשו”ת כתב סופר (אבן העזר סימן כב) העוסק בשאלה ’על פתקא דנא, הזמנת אורחים הקרואים, ולשמחה של מצוה לשמחת חתן וכלה, אשר נדפסה ההזמנה בכתב אשורית ובלשון אשכנזי, ופקפק מעלת כבודו שיח’ כי לא נכון הוא להשתמש באותיות אלו לדבר של חול, כמ”ש בב”י יו”ד סי’ רפ”ג בשם ר”י ומובא ברמ”א סי’ רפ”ד, אלו דבריו בקיצור’.

’אבל במחילת כבודו שגה, כי הזמנה לסעודת מצוה כגון לסעודת ברית, וקל וחומר לשמחת חתן וכלה דבר מצוה יחשב, הגם שמזמינים לרחוקים שיבואו, וידוע לשניהם כי אין באפשר שיבואו והוא רק לכבוד ולחיבה נודעת, זה בעצמו כבוד המצוה שיתכבדו מכובדים לכבוד המצוה, ובדין לכבוד התורה ולומדי’ ואוהבי’ ומנהיגי’ וכן כל כיוצא בו, וזה פשוט’.

’ובכל זאת עלה במחשבה לפני שיש לדמותו להא דאיתא בב”י שם מתשובת הרמב”ם ור”י, וכן הוא בשו”ע סי’ רפ”ג שאין לארוג פסוקים בטליתים, משו’ שתשמישי מצוה נזרקים, ומשתמשים בו תשמיש גנאי בבה”כ וכדומה, ופתקאות אלו נזכרים ונשלכים ומשתמשים בהם תשמיש של גנאי, וגדולה מזה איתא ברדב”ז ח”א סי’ מ”ה, שהוסיף על הרמב”ם דאפ”י דברים של חול אסור לרקום בכתב אשורית, וז”ל שהרי הכתב בעצמו יש בו קדושה רבה, ותלוי’ בו ובצורות האותיות כמה סודות עמוקים, ואסור להשתמש בהם תשמיש של חול כ”ש הכא שאם בלה הטלית מתוך הזהב ונמצא מאבד הכתב בידים עכ”ל, הרי החמיר שלא לאבד הכתב, וכ”ש לשמש בו תשמיש בזיון ומסור בידי כל שאין נזהרים ואין יודעים להזהר’.

אך מסיים הכתב סופר: ’ובזכרוני שגם בשטרי הזמנה של אבוהון ורבן של ישראל, כבוד קדושת אממ”ו מאור הגולה החתם סופר זצוק”ל היו כתובים באשורית ולשון לועזי, ובלי ספק ה’ טעמו ונימוקו אתו דלא חש לכל זה’. אולם למעשה מסיים הכתב סופר וכותב: **”ומכל מקום טוב לבחור בכתב רש”י או כיוצא בו ותו לא’**.

נדיר!
תצלומי דפים מההדפסה הראשונה של רש"י על התורה באיכות מורשת מכירת פומבית

שבעה מי יודע

למעשה, כל ילד היודע לקרוא ולכתוב כתב מרובע, אינו צריך לטרוח רבות כדי לקלוט את כתב-רש"י, שכן כמעט כל האותיות בכתב רש"י מזכירות את הכתב המרובע הרגיל, מלבד שבע אותיות. כך שבתקופת לימוד כתב-רש"י על התלמיד להתרגל להכיר מקרוב רק את שבע האותיות דלהלן: א | כ | ד | ז | ח | ט | י | יא

האם רש"י השתמש ב'כתב-רש"י'?

אך טבעי הוא, שעצם הכינוי "**כתב-רש"י**" יגרום להנחת יסוד מוטעית כביכול יש קשר ישיר בין כתב זה ובין רבינו רש"י הקדוש. יש שסיקו בטעות שרש"י בעצמו חיבר וחדש את סוג הגופן הזה, או שרש"י הורה לאחרים להשתמש בכתב זה, ואולי רש"י נהג בינו ובין עצמו להשתמש רק בגופן זה. יש שאף הפליגו בהשערה דמיונית ולפיה 'כתב רש"י' הומצא על ידי בנותיו של רש"י...

אך כמה מפתיע לגלות שרש"י הקדוש כלל לא עשה

שימוש בכתב הזה, ובוודאי שהוא לא הכיר כלל את סוג הכתב הזה שלא היה נפוץ בימיו ובמדינתו, וכל הקשר בין פירוש רש"י ובין 'כתב-רש"י' נולד בכלל בבית דפוס מאות שנים לאחר הסתלקות רש"י.

הספר הראשון בדפוס

אז מה באמת המקור של 'כתב רש"י'?

כידוע, עד לפני כחמש מאות וחמישים שנה נכתבו כל הספרים באופן ידני, באמצעות קולמוס דיו על גבי נייר או קלף. עם המצאת מכשיר הדפוס על ידי יוהן גוטנברג, מטבע הדברים היו היהודים, עם הספר, מהראשונים שעשו בו שימוש להגדיל תורה ולהאדירה.

אמנם לא ניתן לקבוע בוודאות איזה חיבור יהודי זכאי לתואר 'הספר היהודי הראשון שהודפס', מכיוון שרבים מספרי ערש-הדפוס (ה'אינקובלוות') היהודיים הם חסרי תאריך הדפסה. אך ספר הדפוס היהודי הראשון עם תאריך הדפסה הוא ללא ספק פירוש רש"י על התורה שנדפס אז כחיבור בפני עצמו

תצלום חומש עתיק עם פירוש רש"י ותרגום אונקלוס (הספריה הבריטית, לונדון)

ולא סביב למקרא.

הדפסת פירושו של רש"י לראשונה התקיימה באיטליה בעיר רג'ו די קלבריה [עיר נמל היושבת בדרום המגף], בתאריך י' באדר רל"ה, על ידי יהודי ספרדי בשם אברהם בן יצחק גרטון, שלשם כך עזב את מולדתו, ספרד, וקבע שם את מגוריו.

ספר זה נדפס בשלש מאות עותקים, והיה מיועד להיות מופץ בקרב יהודי ספרד. אין פלא איפוא שמהספר הזה לא שרדו הרבה עותקים, כיון שכעבור שבע עשרה שנה, בשנת רנ"ב, גורשו יהודי ספרד ע"י האינקוויזיציה וכל ספריהם אבדו. רק טופס בודד מספר זה נשאר לפליטה בספריית 'פארמה' שבאיטליה.

כתב ה"סוליטריאו"

אברהם גרטון, שכאמור היה ספרדי, הוא זה שעיצב וחדש את הגופן בו הדפיס את חיבורו של רש"י. היה זה למעשה גופן חדש שהוא המציא וחדש לקראת יציקת האותיות במכשיר הדפוס.

בחלק מהאותיות הוא התבסס על סגנון הגופן שהיה מורגל באותה תקופה, ברחבי אירופה המערבית, בספרד ובצפון אפריקה, כתב שנקרא בימים ההם כתב ה"סוליטריאו" (מכונה גם כתב "חצי קולמוס" או "כתב ספרדי"). אולם אברהם גרטון חידש והטמיע שינויים מסוימים בכמה וכמה אותיות לרגל הדפסת פירושו של רש"י. ובהרבה אותיות יש הבדל ניכר בין כתב רש"י לכתב סוליטריאו. כך שכתב רש"י הוא אכן כתב חדש, אשר חלק מהאותיות מעוצבות בדומה לכתב מרובע, וחלק מהאותיות לקוחות מכתב סוליטריאו.

וכמו שנהוג לומר במקרים כאלו: 'מאז הכל

נדיר!
 כתב יד מפירוש רש"י
 על התורה.
 תימן, שמות ה'ת'
 בארצות 'מורשת'
 מכירת פומביות

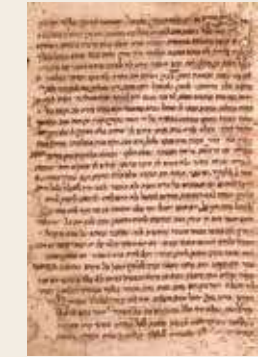
היסטוריה...' מאז שפירוש רש"י הודפס בכתב זה הפך והיה הכתב הזה ל'כתב רש"י', למרות שרש"י עצמו חי באשכנז 375 שנה קודם לכן, ולא בטוח שהוא הכיר את כתב הסוליטריאו, ואת 'כתב רש"י' הוא בוודאי לא הכיר, שכן היה זה כתב חדש לחלוטין, אך הכתב בו הודפס פירושו לראשונה קיבל את הכינוי הנצחי 'כתב רש"י', מאז ועד היום... ולא רק פירושו של רש"י, אלא כפי שזוכר לעיל, גם שאר ספרי קודש החלו להיות מודפסים בכתב רש"י, ועם הדפסת הגמרא הדפיסו גם את פירוש התוספות ושאר המפרשים. ועד ימינו אנו עדיין השתמר כתב זה בשלל גופנים שונים אשר הצד השווה שבהם שכולם חוסים תחת הכינוי 'כתב רש"י'.

אם כי כתב זה בא בשימוש בעיקר בדפוס, ולא בכתיבה ידנית, אך גם בדורנו היו רבנים ומקובלים שונים מבני עדות המזרח שהיו משתמשים בכתב-רש"י לכתיבת חידושי תורה, מכתבי ברכה, ואף קמיעות.

עיתון ככתב רש"י?...

עד כדי כך הפך 'כתב רש"י' להיות מזוהה עם ספרי קודש בלבד, עד שמסופר על אחד מתלמידי החכמים בירושלים, שעמד לפני הדפסת ספרו, והוא שאל את מרן הגאון גאב"ד טשעבין זצ"ל האם להדפיס את ספרו באותיות הנקראות 'כתב רש"י', או שמא באותיות מרובעות רגילות. ענה לו הרב מטשעבין: לאמיתו של דבר אין בכך כל הבדל, וכל האותיות שוות, אבל בכל זאת נראה לי שכתב-רש"י עדיף, לכתב רש"י יש יותר שייכות לספרי קודש, שהרי עדיין לא ראיתי עיתון נדפס בכתב-רש"י...■

אכל ככל זאת נראה לי שכתב-רש"י עדיף, לכתב רש"י ש יותר שייכות לספרי קודש, שגרי עדיין לא ראיתי עיתון נדפס בכתב-רש"י...

Schriftproben ספרותיות											
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב
יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד
כה	כו	כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד	לה	לו
לז	לח	לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו	מז	מח
מט	נ	נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח	נט	ס
סא	סב	סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע	עא	עב
עג	עד	עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב	פג	פד
פה	פו	פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד	צה	צו
צז	צח	צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו	קז	קח
קט	ר	רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח	רט	ש
שא	שב	שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת	תא	תב
תג	תד	תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב	יג	יד
טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו
כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח
לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ
נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב
סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד
עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו
פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח
צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר
רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב
שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד
תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח
יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב
מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד
נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו
סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח
עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ
צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב
קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד
רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו
שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח
תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב
כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד
לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו
מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח
נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע
עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב
פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד
צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו
קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח
רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת
תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב
יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו
כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח
לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ
נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב
סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד
עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו
פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח
צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר
רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב
שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד
תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח
יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב
מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד
נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו
סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח
עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ
צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב
קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד
רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו
שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח
תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב
כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד
לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו
מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח
נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע
עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב
פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד
צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו
קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח
רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת
תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב
יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו
כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח
לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ
נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב
סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד
עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו
פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח
צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר
רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב
שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד
תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח
יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב
מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד
נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו
סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח
עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ
צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב
קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד
רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו
שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח
תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב
כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד
לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו
מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח
נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע
עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב
פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד
צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו
קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח
רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת
תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב
יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו
כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח
לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ
נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב
סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד
עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו
פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח
צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר
רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב
שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד
תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח
יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב
מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד
נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו
סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח
עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ
צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב
קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד
רה	רו	רז	רח	רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו
שז	שח	שט	ת	תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח
תט	י	יא	יב	יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב
כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד
לה	לו	לז	לח	לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו
מז	מח	מט	נ	נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח
נט	ס	סא	סב	סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע
עא	עב	עג	עד	עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב
פג	פד	פה	פו	פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד
צה	צו	צז	צח	צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו
קז	קח	קט	ר	רא	רב	רג	רד	רה	רו	רז	רח
רט	ש	שא	שב	שג	שד	שה	שו	שז	שח	שט	ת
תא	תב	תג	תד	תה	תו	תז	תח	תט	י	יא	יב
יג	יד	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו
כז	כח	כט	ל	לא	לב	לג	לד	לה	לו	לז	לח
לט	מ	מא	מב	מג	מד	מה	מו	מז	מח	מט	נ
נא	נב	נג	נד	נה	נו	נז	נח	נט	ס	סא	סב
סג	סד	סה	סו	סז	סח	סט	ע	עא	עב	עג	עד
עה	עו	עז	עח	עט	פ	פא	פב	פג	פד	פה	פו
פז	פח	פט	צ	צא	צב	צג	צד	צה	צו	צז	צח
צט	ק	קא	קב	קג	קד	קה	קו	קז	קח	קט	ר
רא	רב	רג	רד	רה</							

ה'ביאור' על החומש שנידון לשריפה וגניזה

הפולמוס בין גדולי הדור לפני מאה וחמישים שנה: לשרוף את החומש או רק לגנוז אותו? | מתי התגלה מרן החפץ-חיים בחלום לבתו הרבנית זקס להזהיר אותה שתוציא חומש מביתה? | מי לקח חומש עם ביאור וקרע אותו לגזרים? | על איזה צדיק נגזר שלא יתקבלו תפילותיו במשך שלושים יום בגלל שעיין לכמה רגעים בביאור פסול על החומש? | תחקיר מטלטל על ביאור החומש שחיבר אחד מראשי המשכילים ימ"ש

הרב אברהם בנימין מאיר בויס

התורה שניתנה למשה בסיני, במשך ארבעים הימים שהיה בראש ההר לאחר מעמד קבלת התורה, כוללת בתוכה שני חלקים, הצמודים ותלויים זה בזה: תורה-שבכתב, ותורה-שבעל-פה. תורה שבכתב' - היא התורה הכתוב בחמשה חומשי תורה, ו'תורה שבעל פה' – היא המבארת את התורה שבכתב, וכוללת את כל פרטי דיני המצוות, כפי שנמסרו בעל פה מרבי לתלמידו איש מפי איש עד משה רבינו (ברכות ה.; רמב"ם הקדמה למשנה תורה).

ללא ההסברים וההבהרות של התורה שבעל פה, אין כל אפשרות להבין את התורה שבכתב, והדוגמאות לכך מצויות לרוב בכל פרשיות התורה. האמונה באמיתות התורה שבעל פה, היא יסוד היסודות של היהדות, וכל מי שאינו מודה בתורה שבעל פה דינו ככופר בכל התורה ואינו בכלל ישראל (רמב"ם הל' ממרים ג, א-ב). כאותו סיפור ידוע המובא בגמרא (שבת לא.) על נכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: כמה תורות יש לכם? אמר לו: שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו: שבכתב - אני מאמינך, ושבעל פה - איני מאמינך, גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנזיפה. בא לפני הלל, ביום הראשון אמר לו את סדר האותיות: אבג"ד. למחר הפך לו הסדר ולמדו תשר"ק. אמר לו הגר להלל: והרי אתמול לא אמרת לי כך? אמר לו הלל: מנין אתה יודע שזו אל"ף, וזו ב"ת, אין זה אלא בגלל שאתה סומך על מה שלימדתי אותך אתמול? לכן, גם תורה שבעל פה סמוך עלי שאלמדך.

בכל הדורות הקפידו ללמוד את התורה שבכתב רק בצמוד לפירושיהם של חז"ל בתורה שבעל פה, שנכתבו לימים במשניות, בגמרא, ובמדרשים, ומשם - בפירושי הראשונים אשר פירושיהם על התורה המבוססים על דברי חז"ל בתורה שבעל פה, ובראשם – פירוש רש"י הקדוש, ראש פרשני התורה, אשר יסד את פירושו על אדני מדרשי חז"ל.

צדוקים ובייתוסיים

במרוצת הדורות, היו כמה כתות אשר כפרו בתורה שבעל פה, וחכמי ישראל חרצו את דינם ככופרים בעיקר אשר אין להם חלק ונחלה בישראל.

הכת הראשונה של הכופרים, היתה כת הבייתוסים והצדוקים, כפי שמתאר הרמב"ם בפירוש המשנה (מסכת אבות פרק א, ג) שלשמעון הצדיק היו שני תלמידים, שם האחד 'צדוק' ושם האחר 'בייתוס', שפרשו מן התורה, וקיבצו סביבם כתות שנקראו על שמם 'צדוקים' ו'בייתוסיים'. אם כן, מציין הרמב"ם, כוונתם היתה לכפור גם בתורה שבכתב, אבל הם ידעו היטב שלא יוכלו לגרור אחריהם את לב ההמון אם יכריזו בגלוי שהם כופרים בכל התורה כולה, לכן העמידו פנים לפני תלמידיהם כאילו הם מאמינים בתורה שבכתב אלא שכופרים "רק" בתורה שבעל פה, כאשר בכוונתם בהמשך לגרור את תלמידיהם לכפור בגלוי גם בתורה שבכתב.

מסיים הרמב"ם וכותב: 'ומני אז צמחו אלה הכתות הארורות, קהילות המינים אשר ייקראו בארץ מצרים "קראים", ושםם אצל החכמים צדוקין ובייתוסיין, והם אשר החלו להטיל דופי בקבלה, ולפרש הכתובים כפי מה שיראה לכל אדם, מבלי השמע לחכם כלל'.

המשכילים

מאז תקופת הקראים, הרי באופן כללי במשך מאות שנים שקטה הארץ מנגע הכתות הכופרים בתורה שבעל פה, כאשר כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם חנו סביב לדגל התורה שבכתב והתורה שבעל פה. את לימוד החומש למדו רק עם פירוש רש"י המבוסס על דברי חז"ל, או עם פירושי שאר הראשונים והאחרונים שיסדו את פירושם על יסודות חז"ל, ולא היה איש אשר ההין להרים יד בתורת משה ולכפור בתורה שבעל פה. כך עד לתקופת ההשכלה לפני יותר ממאתיים שנה. הקוצים והדרדרים הראשונים של

ההשכלה, נבטו על מצע מהפכת 'שוויון הזכויות' אשר החל לצבור תאוצה בימים ההם במרכז אירופה. אם עד אז היו היהודים נרדפים ומדוכאים בגטאות באירופה, הרי שמעתה החלו הגוים כביכול לתת ליהודים שוויון זכויות ככל אזרחי המדינה, על רקע זה, החלו להתגלות ניצנים ראשוניים של תנועות יהודים שוחרי חיי הפקרות. אלו ראו במהפכות אלו שעת הכושר להשיל מעליהם את עול התורה והמצוות, אם למחצה ואם לשליש או לחלוטין, ולעצב מחדש את תבניתו של העם היהודי, תוך תעמולה רעשנית, באמצעות ספרים וחוברות נוטפי ארס, בטענה שבשעה שהאומות באים לקראתנו בהענקת שוויון זכויות, הרי זו הזדמנות להתחיל דף חדש של התקרבות אליהם בשינוי שם לשון ומלבוש.

בשלבם ראשוניים לא היה קל להוכיח את עומק טומאתם ועצם סכנתם של תנועות אלו. כי הם התמקדו בתחילה בעניינים שכביכול אינם גופי תורה ממש. בתחילה היו עדיין מדברים על החובה לקיים התורה, וראשי התנועה אף היו מכונים 'דבנים' ושלטו שליטה רחבה במרחבי התורה ואף חיברו ספרים תורניים. אולם גדולי וצדיקי הדור זיהו מיד שכל מזימתם היא להיות ח"ו ככל הגוים בית ישראל ולבולל את היהודים בעמים אשר סביבותיהם.

ראשי המשכילים פרסמו את עצמם כחבורה של רבנים מדברי גבוהה-גבוהה על הצורך לקיים את התורה בצורה עדכנית ומחודשת, תוך היצמדות יתירה לתורה שבכתב שלא לפי מסורת התורה שבעל פה ח"ו, כשהם גם מנופפים בסיסמה נבובה "היה יהודי בביתך וגוי בצאתך", ומטיפים לטשטש כל הבדלים חיצוניים, לבטל את הלבוש היהודי, כמו כיסוי ראש, זקן ופיאות, הכל כדי להתאים את חוקי התורה לרוח הזמן ולמצב המדינה בו הם חיים.

חלק מרכזי בתהליך ההתפקדות של עדת חטאים אלו, התמקד בלימודי השכלה גבוהה של חכמות חיצוניות, כשעל שם כך קראו לעצמם

הגה"ק בעל חתם סופר זי"ע

הגה"צ הרש"ר הירש זצ"ל

כשראו את תנועות ההשכלה ממיטים שואה רוחנית על דת ישראל, קמו כנגדם במלחמת אש קודש

"משכילים". הם ראו במדעי השכל חזות-הכל וערך עליון, גם במקרה שזה סותר את אמונת ישראל ח"ו.

החורבן הגדול

ערש הולדתם של תנועות המשכילים, ואחריהם - הרפורמים, עמד בגרמניה וצרפת, כמו גם במדינות הסמוכות 'בעמהן' ו'מערין' (שתי מדינות אלו הפכו במשך השנים לחלק ממדינת צ'כיה), שם התפשטה תעמולתם הטמאה כאש בשדה קוצים. היתה זו אחת מהטרגדיות הרוחניות הגדולות שידע העם היהודי, כאשר חלקים נרחבים מתוכו נתפסו לטומאת ההשכלה ונאבדו מתוך הקהל לנצח.

החורבן הגדול במדינות אלו התרחש במהירות רבה ובלתי נתפשת. ערים גדולות וקהילות שלמות של יראים ושלמים, מרכזים תורניים ידועים ברחבי גרמניה, שינו את פניהם עד לבלי הכר. רובם ככולם של תושבי מדינות אלו נסחפו, במידה כזו אחרת, אחרי המשכילים והרפורמים, כשהם משנים את כל צביונם ואורחות חייהם.

מלחמת קודש

עיני העדה, צדיקי הדורות ששתלן הקב"ה בכל דור ודור, בראותם בעיניים כלות כיצד תנועות ההשכלה ממיטים שואה רוחנית על דת ישראל, קמו כנגדם במלחמת אש קודש, ובקול ה' בכוח דרשו ברבים לעורר את עדת בני ישראל שלא ללכת אחרי הטועים ומטעים, ועשו הכל כדי לנסות ולהציל מזוטו של ים לכל הפחות את אלו שעדיין לא נסחפו.

בראש מערכות אלו עמדו הרבה ממאורי הדורות. ובראשם: הגה"ק בעל ההפלאה זצוק"ל במקום מושבו בפרנקפורט בגרמניה; הגה"ק בעל חתם סופר זצוק"ל במקום מושבו בפרשבורג; הגאון ה'מלבי"ם' זצוק"ל (רבי מאיר לייבוש בן יחיאל מיכל), במקום מושבו בבוקרשט שברומניה; הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל שנודע במלחמתו נגד הרפורמים בגרמניה; ועוד מצדיקי הדורות ומאורי

החסידות לדורותיהם, כמו הגה"ק בעל בני יששכר מדינוב זי"ע; הגה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע; הגה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זי"ע, ועוד רבים שאי אפשר לפרטם במאמר אחד.

אבי אבות הטומאה

ביריעה שלפנינו נבקש לעסוק באחד הפרקים הסוערים שידעה מלחמת הקודש במשכילים, עד שבמסגרת מלחמה זו הורו חכמי הדור לשרוף או לגנוז חמשה חומשי תורה, עקב הביאור שהופיע בחומש, ביאור שנכתב על ידי אחד מראשי המשכילים על חמשה חומשי תורה!

אבי אבות הטומאה, וראש תנועת ההשכלה, ששמו ידוע לדיראון עולם, היה הרשע משה מנדלסון ימ"ש, שהיה מכונה 'משה דעסויער', על שם מוצאו מהעיר דעסוי. על שמו של רשע זה נרשמו דורי דורות של מאות אלפי יהודים שנטמעו בין העמים, הם זורעם אחריהם. ולדאבוננו, פירותיו הבאושים והמורעלים קיימים בעולם עד היום הזה, בדמותם של התנועות הרפורמיות לסוגיהם. בארס שנטף מבין שורות מאמריו היה מבזה את כל הקדוש לישראל, ומטיף לשינוי דמותו וצביונו של העם היהודי לעם מתקדם ומתחדש ח"ו. הוא עצמו לבש בגדי נכרים, ראשו עטור בלורית בלי כיסוי ראש, וכמובן ללא זקן ופיאות, וכל בנוי ונכדיו המירו את דתם לימים ולא נשאר מהם שם ושארית בישראל.

זה האחרון, בערמומיותו לא הופיע כמובן בקריאה גלויה להמיר את הדת ח"ו, אלא בשלבים ראשוניים פשט את טלפיו המשוסעות לאמר טהור אני, ועטף את עצמו באיצטלא של רב בישראל בעל שיעור קומה, שבסך הכל סולל איזה דרך חדשה ויצירתית ביהדות.

הרשע מנדלסון ימ"ש עשה שימוש בעובדת היותו איש מלומד וכשרוני, כדי להפיץ את שיטתו ודרכו הנלוזה של ההשכלה, ולקבץ סביבו חבורה רחבה מאד של תלמידים ומעריצים נלהבים. תלמידיו מעריציו היו מכנים

הספר מלות הגיון עם ביאור הרשע מדעסוי, שהרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע ציוה לשרוף

אותו 'רמבמ"ם', ראשי תיבות: 'רבי משה בן מנחם מנדל' (לכן נקרא מנדלזון על שם אביו מנדל), אם כי, בעוד הוא עצמו עוד היה מעמיד פנים כתלמיד חכם ורב בישראל, הרי תלמידיו כבר היו ידועים בגלוי כקלי דעת ופורקי עול.

מום במ

מעתיקי השמועה מוסרים, שהגה"ק בעל חתם סופר זצוק"ל אמר: שמו של רשע זה נרמז בתורה בפסוק (ויקרא כב, כה) מ'שחתם ב'הם מ'זם ב'ם לא ירצו לכם, שכן ראשי התיבות 'מבמ"ב', הם ראשי התיבות: מ'שה ב'ן מ'נחם ב'רלין--- (ויש מביאים כן בשמו של הגאון רבי רפאל זיסקינד הכהן מהמבורג זצ"ל).

פירושי ר'שע מ'שה ד'עסויער

אותו ראש הרשעים ימ"ש, אף הרהיב עוז לחבר פירוש על חמשה חומשי תורה ועל חלקים נרחבים של נביאים וכתובים, ביאורו כלל ביאור דקדוק הלשון שבתורה, ושאר ביאורי היגיון בתורה. ביאור זה התפשט מאד בימים ההם, ורבים וגם טובים החזיקו את הספר בביתם בתום לב, ולא הצליחו לזהות את הסכנה אשר באיש זה ובביאורו, שכן במבט שטחי קשה היה לזהות בביאורו דברים פסולים, אך גדולי וצדיקי הדור בעיניהם החדות הבחינו כי בין השורות הוא פיזר פירורי רעל שקוף המכיל דברי לעג וקלס על חז"ל, ובמקומות לא מעטים הוא גילה פנים

בתורה שלא כהלכה ופירש את הפסוקים ככל העולה על רוחו המופקרת.

לצד הביאור, הוא אף הוסיף 'תרגום' על התורה בשפת המדינה, כאשר גם בתרגום זה שזר לפעמים ביאורים מסולפים, כמו למשל בפסוק הוכח תוכיח את עמיתך (ויקרא יט, יז) ביאר: 'אתה יכול להוכיח את עמיתך...!', ובתרגום הוא מוסיף בתורת פירוש: 'אתה יכול להוכיח את עמיתך אם הוא העליב אותך קודם...'. כמובן שמדובר בהיפך כוונת התורה להוכיח את החוטא, בלי קשר אם העליב את האדם תחילה.

פירושיו הטמאים כונו על ידי תלמידיו 'פירושי רמ"ד', כשכוונתם לכנותו כביכול 'רבינו משה דעסויער'... אולם יראי ה' נהגו לפענח את הראשי תיבות: ר'שע מ'שה ד'עסויער...

"בודאי ראוי לשריפה"

לאחר שחומש זה עם פירושיו של משה מנדלסון ימ"ש, החל להתפשט בקרב ישראל בתפוצה רחבה, חרדו גדולי וצדיקי הדורות חרדה גדולה עד מאד, והזהירו בכל לשון של אזהרה שצרעת ממארת היא, טמא הוא עוד טומאתו בו, ויש לכלותו ולבערו מן העולם.

על כך אנו מוצאים בשו"ת דברי חיים (יורה דעה ח"ב סימן ס) שנשאל הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע אודות החיבור "מילת הגיון" המיוחס לרמב"ם, שנדפס בברלין עם פירוש של הרשע משה דעסויער, מה יש לעשות בספר זה, לגנוזו או לשרפו?

לאחר שמברר שם חובת השריפה

בספרים שכתבו מין, כותב שם הדברי חיים זי"ע:

"בודאי ברשעים האלה ראוי שלא ליהנות ממעשייהם, וגם אין לחלק בין ספר-תורה לשארי ספרים שלהם, הא אדרבא מבואר בספר בני יונה שבשארי ספרים שלהם כולי עלמא מודים שנשרפין, לכן בוודאי ראוי לשריפה! אך כמדומה לי ששמעתי מאדמ"ח זלל"ה [בעל ברוך טעם זי"ע] שבא מעשה כזה לידו, וצוה לגנוז בכלי חרס חדש על בית הקברות, וטעמו לא ידעתי, זה ראיתי להודיע לכבוד תורתו, והבוחר יבחר".

שקץ תשקצנו

עוד זאת מסופר בספר 'רבינו הקדוש מצאנז', שפעם אחת הזדמן הרה"ק בעל דברי חיים זי"ע לביתו של עשיר אחד, וכשהבחין כי אותו עשיר בתמימותו מחזיק בביתו את הספר של פירושי הרשע משה דעסויער, נטל הדברי חיים את הספר, קרעו לגזרים והשליכו ארצה בחימה שפוכה, כראוי וכיאות לספר של מחבר מתועב כמותו.

לגנוז או לשרוף?

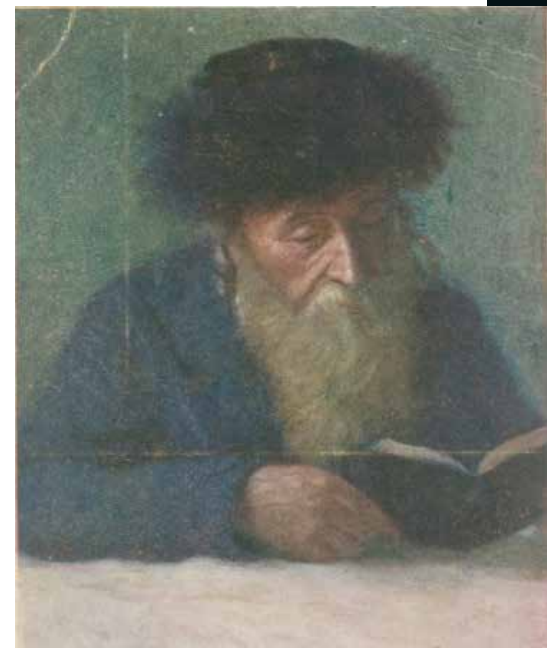
לעומת דעתו של הדברי חיים שיש לשרוף ולקרוע ספרים אלו, אנו מוצאים שיטה אחרת בשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן סו) שלדעתו היות ויחד עם הביאור הפסול הדפיסו גם את החומש ואת רש"י, אין לשרוף את כל הכרך יחד, אלא לגנוזו, וז"ל:

'ספרי תנ"ך שביארו ותירגמו החדשים שיש בהם חשש כפירה, אם אמנם שאין לקרות בביאורים ותרגומים ההם, אבל המקרא ופרש"י והמפרשים הראשונים אין לאבד, כן נראה לפענ"ד. ובספר דברי חיים [חלק ב'] חלק יורה דעה סימן ס' הביא בשם חמיו הגאון זצ"ל לגונזם, והמחבר זצוק"ל כתב שלא ידע טעמו, כי בוודאי דבעי שריפה. ולי נראה פשוט דטעמו..." עיי"ש שביאר הטעם על פי הלכה לגנוז ולא לשרוף.

להשליך לתנור

על הגה"ק רבי משה טייטלבוים זי"ע,

בודאי ברשעים האלה ראוי שלא ליהנות ממעשיהם, וגם אין לחלק בין ספר-תורה לשאר ספרים שלהם, הא אדרבא מבואר בספר בני יונה שבשאר ספרים שלהם כולי עלמא מודים שנשרפין, לכן בוודאי ראוי לשריפה!

הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע

בעל ישמח משה מאוהעל, מסופר (ספר שרי האלף עמוד 265) שפעם אחת בימי ילדותו ביושבו בבית המדרש ולומד בחברותא עם בן דודו, נכנס אחד התלמידים והראה להם חומש עם פירוש הביאור של משה מנדלסון. התחיל בן הדוד להתעמק מה דינו של חומש כזה, אם הוא כמו ס"ת שכתבו מין או לא, בעת שהבן הדוד היה שקוע בענין, חטף הילד משה'לה את החומש וזרקו לתוך התנור הלוהט. אחד מזקני החכמים שראה זאת הפטיר: בטוחני שבזכות הקנאות שלו נגד אבי אבות ההתבוללות, הוא יגדל להיות מנהיג ורבי של אלפי חסידים! ואכן הדברים התקיימו במלואם.

"ובספרי רמ"ד אל תשלחו יד"

כה גדלה טומאתו של ספר זה, וכה חרדו גדולי הדורות מפני השפעתו השלילית של פירושו, עד שמאור הגולה הגה"ק החתם סופר זי"ע ראה לעצמו חובה להזהיר את בניו בצוואתו הקדושה, וז"ל: "ובספרי רמ"ד, אל תשלחו יד, אז רגליכם לא ימעדו לעולמי עד".

היו שתמהו על העובדה שהחתם סופר משתמש בקיצור 'רמ"ד' כביכול הוא ראשי תיבות רבי משה דעסויער, אך כבר הוזכר לעיל שיש לפענח ר'שע מ'שה ד'עדסויער [אמנם לפלא לציין שבשר'ת חתם סופר (ח"ב יורה דעה סימן שלח) כותב בתוך דבריו: 'ובספר 'בכורי עתים' נמצא אגרות משנת תקל"ב שהחכם רמ"ד טען להתיר איסורן של חכמי ישראל', ואמנם בהמשך דבריו דוחה החתם סופר בחריפות את דבריו של רמ"ד, אך פלא שקרא לו 'החכם רמ"ד', אך על כגון זה כבר נאמר 'חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו'].

הצוואה המקורית

היו מהמשכילים בראותם כי כלתה עליהם הרעה מאת החתם סופר, ביקשו לטשטש את הדברים והפריחו שמועות שכביכול סילפו את צוואת החת"ס ובאמת כתב החת"ס 'ובספרי חמד

על תשלחו יד' וכוונתו היתה רק על ספרים חיצוניים המביאים לידי תאוות וחמדות, ולא היה כתוב 'ספרי רמ"ד'. הם אף בדו מלבם כביכול בנו של החתם סופר, הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע, העיד על כך שהחתם סופר לא כתב את הנוסח 'ובספרי רמ"ד, אלא 'בספרי חמד'. המשכילים אף לא בחלו לפרסם שקר זה בעיתון שיצא לאור בימים ההם ('המגיד' ח' שבט תרמ"ו), כשהם מנפנפים ב'עדותו' של רבי שמעון סופר כהוכחה לכך שהחתם סופר כביכול לא התנגד כלל לרשע מדעסוי.

אך מדובר בשקר נתעב ובזוי, כפי שהאריך בכך נכדו של החתם סופר, רבי שלמה אלכסנדרי סופר זצ"ל (נדפס בספר 'רבי שמעון סופר ח"ב עמוד שיג והלאה) להוכיח בהרחבה עד כמה תיעב מרן החתם סופר את רשע זה, והזהיר מהשפעתו ההרסנית, ובהמשך דבריו הוא מעיד מה ששמע בעצמו מפי אביו הגה"ק רבי שמעון סופר, שראה פעם מה שפרסמו שנתחלף חמד לרמ"ד, וירגז וישחק ויאמר: 'כמה גדול חציפותם של אלו להכחיש דבר שאפשר לברר שקריהם, הלא הצוואה האורגינאלית בכתב ידו של אבי היה לעיני כל בני העיר ונמסר תיכף אחר מותו למשמרת'. [אך מעניין לציין מה שכותב הגאון הגדול רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, אב"ד שערי הוראה ורב מערב בני ברק, בספרו 'סנה בוער באש' (עמוד כב) שצילום כתב היד של הצוואה הנמצא שלפנינו נכתב 'חמד', ולא 'רמ"ד', אך מציין הגרש"א שטרן שליט"א שככל הנראה שלטו בה ידי זרים להעביר קולמוס על כתב יד קדשו של החתם סופר ולשנות מ'רמ"ד' ל'חמ"ד'].

בענין זה ראה אריכות דברים בספר 'סופרי המלך' (עמוד שס"ג) שכותב הוכחה יפה נוספת: קטע זה בצוואת החתם סופר נכתבה בחרוזים: ובספרי רמ"ד /אל תשלחו יד/ לעולמי עד/ אז רגלך לא ימעד/. ואמנם המילים רמ"ד, יד, עד, ימעד, נחרזים בחרוז נאה. אבל 'תמ'ד' כמובן אינו מתחרז עם יד, עד, ימעד...

אפיקורסות מוסתרת

בספר ליקוטי שו"ת חתם סופר (סי' פ"ב) הדפיסו מכתב-יד תשובת הגאון מהר"ם שיק זצ"ל, שבשולי התשובה מה שהביא מעשה רב ממורו ורבו בעל החתם סופר, שהוכיחו בתוכחת מוסר על שעין בחומשי הרמ"ד, והראה לו סימני אפיקורסות שהופיעו בספר, וז"ל

'דרכו של רבינו [החתם סופר] בקודש בהיותו בקהילה אחרת, לילך בשבת קודש מבית הכנסת להרב, ושם צוה על הרב דמתא לומר דבר אגדה ושוב דרש הוא, והיה נזהר שלא לומר דבר שבכתב בעל פה, וביקש חומש מהסדר שקראו בו. ולי היו שלשה מיני חומשים, 'דפוס אמסטרדם' עם כל התרגומים ופירושים, וזה הנחתי שבת בבית הכנסת שלא יצטרכו להוציא בשבת ולזאת הנחתי בבית הכנסת. וגם דפוס 'ווינץ', וזה היה לאשתי הרבנית בבית הכנסת. ועוד אחד עם 'תרגום רמ"ד'.

'וכשביקש מרן זצ"ל חומש, והעומדים לפניו ידעו מנהגיו שאינו רואה בחומש רמ"ד, ואינך ב' חומשים לא היו בביתי, ולזאת בקשו ולא מצאו מה ליתן לו חומש, ודרש בעל פה. והיה בעיני מרן זצ"ל לתימה שבבית הרב לא יהיה בנמצא חומש'.

'ובבואי לבית מרן זצ"ל לעת תפלת מנחה, הוכיח אותי על שאני רואה ולומד בספר רמ"ד, ואמרתי לו שיש איש יקר מאד שהיה מוחזק גם אצל מרן זצ"ל לצדיק, והוא העיד לי שגם גאון ידוע למד בהן, בפרט בספר ויקרא בביאור. והשיב מרן זצ"ל שבאמת לא עלתה לו כראוי בזה. ושוב אמרתי: מה טעם? ושאני עברתי בין בתריו ולא מצאתי בו שום נדנוד אפיקורסות וחשש. והשיב לי: ראה בס' דברים בפרשה פלוני ותמצא. ואם אמנם בעיקר לא ה' הכרח כל כך, מכל מקום מרן זצ"ל אמר ומי ישוב, עכ"פ נודע לן טעמו שלכך הקפיד טובא שהחזיקו לאפיקורס וכדן ספרי אפיקורסים'.

לדראון עולם

רבה של טארנאפאל הגאון רבי דוד מנחם מאניש באב"ד זצ"ל, בהקדמה

מרן הגאון רבי הלל זקס ר"י חברון זצ"ל

כהלכות דת ישראל – העתיק התנ"ך ללשונו נכרים, והפך ובלבל הדת שאפילו האומות מבינים שיצא מכלל הדת, וספריו אסורים לבוא בקהל ה' עד עולם, כאשר כבר צווחו גאוני הזמן בדור שלפנינו ובדור הזה".

כשהחפץ חיים בא בחלום לבתו

סיפור פלא סיפר הגאון רבי הלל זקס זצ"ל מראשי ישיבת חברון (אוצרות הסופר, כב, עמוד קה) שפעם אחת בא אליו אחד והביא לו חומש עם הביאור של הרשע מדעסוי, ובשולי הגליונות היו רשומים הגהות, ואמרו שהם הגהות הגר"ח מוואלאזין זצ"ל, ושאל אם רשאי להחזיקם בביתו. אמר לו רבי הלל שיניחם אצלו ויחשוב על זה. בלילה חשב לעצמו איך יחזיק חומש כזה בביתו, והניחו באשפה. אבל אחר זמן מה התיישב בדעתו אולי לא להניחם באשפה, וחזר והניחם על ארון הספרים בדעה שלמחר יחליט היכן לגונזם.

בבוקר אכל ארוחת בוקר כדרכו עם אמו הרבנית הצדקנית מרת פייגא ע"ה, בתו של החפץ חיים זצ"ל, וראה על פניה כי אינם כתמול שלשום, כששאל לשלומה אמרה לו: הרי אתה יודע כי אינני מחולמי החלומות, אבל בלילה

לספרו שו"ת "חבצלת השרון", כותב עדות מקורית ששמע מכלי ראשון, וז"ל:

"שמעתי מאיש אחד זקן ואיש תם וישר, שסיפר לי מה שאוזניו שמעו מהרב הקדוש מורינו הרב צבי אלימלך [מדינוב בעל בני יששכר] זצ"ל, בהיותו אצלו בבחרותו על שבת קודש, ובשעת הסעודה שלישית אמר תורה בהתלהבות מאד על הלומדים חכמותיהם ולשונויותיהם, והתחיל לדבר מראש המשכילים מנדלסון, שהפך את מדינת אשכנז למינות, ומגודל ההתלהבות עמד על רגליו ואמר בזה הלשון: 'רבונו של עולם, יכול להיות שאותו רשע כבר סבל על כל עונו, ועתה מגיע לו גן עדן על שהיה פרומע דושע [-נשמה מתחסדת] (כי אמרו עליו שבפועל היה מקיים מצוות), על כן אנו מבקשים ממך, שבכל מקום שהוא, תוריד אותו משם לשאול תחתית! יען שהחטיא את הרבים, והפך הרבה מישראל לאפיקורסים וכופרים!" (וראה אור החיים הק' במדבר טז, טו).

יש לציין שהבני יששכר כבר כותב על רשע זה, דברים קשים כגון אלו בספרו מעין גנים (פ"ג סימן ד) וז"ל:

"והנה בדורותינו, רבם המובהק להם – בוודאי אשו לא כבה ותולעתו לא הומת, על שהחטיא את הרבים וגילה פנים בתורה בעזות מצח שלא

מגודל חרדתו של הרה"ק בעל בני יששכר מדינוב זי"ע, מפני ביאוריהם של הכופרים על התורה, הוא מזהיר בספרו 'הוספות לספה"ק סור מרע ועשה טוב', שבדורותינו יש ללמוד את החומש אך ורק בפירוש רש"י

הזה בא אלי אבי החפץ חיים בחלום ועשה עם ידו תנועה כמי שמורה לזרוק איזה דבר מארון הספרים, ואיני יודע מה רצונו ממני. כששמע רבי הלל את דבריה אמר לה כי הוא יודע פתרון החלום, כי החפץ חיים רצה שיוציאו החומש מהבית, וכן עשה ואמו נרגעה.

ירא שמים בורח ממנו כבורח מפני נחש

תשובה הלכתית מעניינת אנו מוצאים בשו"ת האלף לך שלמה להגה"ק רבי שלמה קלוגר זי"ע (חלק יורה דעה סימן רנז) שם נשאל "בקצת אנשים שעשו להם חבורה ללמוד בחבור תלמוד לשון

עברי, ובחבורי ר' משה דעסיר, וחרה אף קצת והחרימו אותם ולקחו את החיבורים ושרפו אותם באש, ושמו פניהם בי לומר הדין עם מי?"

ממשיך הגה"ק רבי שלמה קלוגר ומביע את עמדתו, כאשר מצד אחד הוא מסתייג ממעשה השריפה שלדעתו הוא היה מעשה מיותר, אך מצד שני הוא גם מבטא את החובה להתרחק מספריו של רשע זה:

"והנה אם אמנם השרפה היה אפשר למוֹתֵר על פי הדין, אך אין להאשימם בזה, כי מי לנו גדול ממשה רבינו אשר איננו כדאים להזכיר שמו על שפתינו, ואמרו חז"ל עליו ב'פ' מטות כיון שבא לכלל כעס בא לכלל טעות, ומכל שכן

ציונו הק' של ה'בני יששכר' זיע"א

באנשים הדיוטים בדורנו ומחמת כי הציקתם רוחם עשו כן, ועל גוף הכעס ודאי יפה עשו. והנה מה ששאלו לבאר להם מה שִׁמְצָה נִמְצָא בר' משה דעסיר, ראשון לציון הוא מאמרם ז"ל בכמה דוכתא 'פוק חזי מה עמא דבר', וקול המון כקול שדי, ואחז"ל ב"ו דפסחים אם אינן נביאים הם בני נביאים הם... וכיון דרוב העולם מרגננין אחריו ודאי כן הוא... ועוד צאו וראו מה המה תלמידיו, וכל העוסקים בחיבוריו, כולם רשעים, וכל שוגה בחיבוריו לא

רצונך להכיר את המעיל של רש"י, או את רש"י הקדוש בעצמו?

לפנינו תיאור מרתק ומקורי על שיטתם של המשכילים להפוך דברי אלקים חיים, ולסלף את קדושת התורה, ולהפוך את התורה הקדושה כקדרום לחפור בה שאלות 'מחקר המקרא' ולבירור כללי דקדוק וכדו'. את הדברים כותב הרה"ג ר' דוד שאול גרינפלד שליט"א בספרו 'בנאות דשא' (פרשת בא):

קם דור בגרמניה של משכילים שניסו בכל כוחם להיאחו ולהתאזרח בקרב היהדות, ועל מנת שלא יתקבל הרושם כי שונים הם או בועטים ביהדות, הקימו "בתי מדרש לרבנים" ככסות עינים לחרוש מזימתם, ובכך הצליחו למשוך אליהם הרבה מבחורי ישראל.

"בתי המדרש" שלהם שמו להם לעיקר את לימוד הדקדוק העברי, וחקר המקרא, במסוה של העמקה וידיעת התורה על בוריה, אולם כוונתם היתה לעקור את התלמוד ומפרשי התורה ברוח היהדות המקורית, על מנת להכניס דעות זרות ולהתיש את כח התורה רח"ל, שהביא בעקבותיו להתבוללות בממדי ענק ורוח כפירה שלטה באויר, ובפרט מבית מדרשו של דוד פרידלנדר שר"י, שהיה מראשי המשכילים.

סכנה ריחפה מעל ראשיהם של בחורי ישראל שלא ידעו להשיב כהוגן להתקפותיהם הכפרניות של רבני "בית המדרש" של המשכילים. לאור זאת, משום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', קמו רבנים קדושים, כמו רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל ורבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל, והקימו כנגדם בתי מדרש לרבנים לפי רוח ישראל סבא, אמנם גם שם למדו לימודים שונים, אך הכל על פי רוח התורה והיראה, וזאת בהוראת שעה לגזול את החנית מיד המצרי כדי שיוכל לעמוד נגד רוח הכפירה ולהשיבים תשובות הוגנות.

מספרים, שאחד מתלמידי רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל שאל אותו האם להישאר בבית המדרש שלו או להצטרף לבית מדרשם של המשכילים? השיב הרב תשובה כמין חומר: **’אם יש את רצונך להכיר את מעילו של רש"י, לך לבית מדרשם ... אך אם רצונך להכיר ולדעת את רש"י הקדוש בעצמו, אזי השאר כאן בבית מדרשי...'** כלומר, אצלם נטפלים בלימוד רש"י רק לעניינים צדדים של שאלות מחקר כמו איזה סוג מעיל לבש רש"י... ואינם עוסקים בעצם לימוד תורת רש"י הקדוש...

הייתי במקום אחד ובקשתי מבעל האכסניא שיתן לי ספר לעיין בו, ונתן לי, כאשר פתחתי ועיינתי בו מעט וראיתי שזהו ספר מספרי רמ"ד

רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל

יחכם, ואין אוחזין בחיבוריו רק הקלי שבקלים העוברים על כל התורה, ולא ראיתי איש ישר הולך שיהיה עוסק בחיבוריו ודבריו, וכל ירא שמים בורח ממנו כבורח מן הנחש ועקרב".

לא יתקבלו התפילות!

מעשה נורא מסופר בספר 'תולדות קדושת לוי' (אות לו) שפעם אחת סיפר הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע: הייתי במקום אחד ובקשתי מבעל האכסניא שיתן לי ספר לעיין בו, ונתן לי, כאשר פתחתי ועיינתי בו מעט וראיתי שזהו ספר מספרי רמ"ד, סגרתי אותו ולא עיינתי בו יותר, ושמעתי על זה בת קול מכרזת ואומרת: "יען שהיה ספר שכתבה מין ביד, אקבל עונש ששלושים ימים לא יקובלו תפלות".

השאלה בשו"ת מנחת יצחק

מעניין לגלות, ששאלת הדפסת ביאור הרמ"ד, עלתה על שלחן הפוסקים גם

בדורנו, לפני ארבעים וחמש שנה.

בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט סימן קב) מופיעה תשובה מחודש חשוון תשל"ט, שם נשאל אודות הדפסת חומשים 'תוצאות חיים' שהוגהו על פי 'תיקון סופרים' הנדפס בחומשי רמ"ד. בתשובתו מוכיח המנחת יצחק שבעל התיקון סופרים שבחומשי הרמ"ד (שלמה בן יואל מדובנא, הרש"ד) אף הוא עצמו היה מחבורת הרשעים של הרמ"ד, ולכן הוא שולל את האפשרות להשתמש בספר זה.

אחרית דבר: רק פירוש רש"י!

המאבק של גדולי ישראל נגד הכופרים המשכילים שזממו לסלף את התורה בפירושי היגיון ומחקר ובביאורי כפירה ואפיקורסות, הותיר רושם לשנים ארוכות על פני היהדות הנאמנה, שמאז עומדת על המשמר להדוף על ניסיון של להפיץ ביאורים על התורה שאינם מבוססים על יסודות חז"ל.

חומש נתיבות השלום עם 'הביאור' של מנדלסון מהדורה ראשונה ברלין תקמ"ג

מגודל חרדתו של הרה"ק בעל בני יששכר מדינוב זי"ע, מפני ביאוריהם של הכופרים על התורה, הוא מזהיר בספרו 'הוספות לספה"ק סור מרע ועשה טוב', שבדורותינו יש ללמוד את החומש אך ורק בפירוש רש"י, ולא להרבות בלימוד שאר מפרשי הפשט, וזל"ק:

'ובתנ"ך נראה לי בעתים הללו ימעט בלימוד פירושי הפשטנים חוץ פירש"י שהוא כרכא דכולא ביה, כלול בנתיבות חכז"ל חכמי האמת, ודבריו לפי הפשט מיוסדים על אדני האמת, ואינם נוטים מדרכי נתיבות אמיתיים דברי חז"ל, מה שאין כן שאר בעלי הפשט, הגם שלפי דורם גם עליהם יתאמר מאמר חז"ל 'אין מקרא יוצא מדי פשוט', אבל בדורותינו אלה שבעונותינו הרבים נתרבו כתות המופקרים ההולכים אחרי שרירות לבם ובהפקירא ניחא להם, לא רציתי להרחיב הדיבור בהם, מחוייב כל אחד להגות בתנ"ך עפ"י יסודות חז"ל, ובשביל זה ציוו לנו חז"ל מנעו בניכם מן ההגיון, בין והתבונן! ■

כשצייר יושב
בחדר עבודתו
ומחליט לדמיין
בעיני רוחו
את קלסתר
פניו של רש"י
הקדוש, יתכן
שבאותה
שעה יושב
צייר אחד
במדינה אחרת
והוא מדמיין
את דיוקנו של
רש"י דווקא
בצורה אחרת
לחלוטין,
כך אנו
מקבלים כמה
דיוקנאות של
רש"י שהופצו
במשך השנים,
שהצד השווה
שבהם שכולם
צמחו במוחם
הקודח
של ציירים
אלמוניים
בעלי חוש
דמיון מפותח...

הרב נח רובינשטיין

ציור א'

אלא, שאותו צייר, שספק אם היה יהודי או גוי, לא ידע את האיסור להניח כלים על גבי ספר קדוש, כך שהוא העמיד את קסת הדיו על גבי הספר הפתוח... [ראה ציור א']

ציור דיוקן זה מופיע בשלל גרסאות של ציירי דיוקנאות שהעתיקו את הציור זה מזה, בגירסת שחור-לבן או בגרסה צבעונית, עד שרבים רואים בציור זה את דמותו של רש"י הקדוש בכבודו ובעצמו, ויש שאף תולים את הציור הזה בגודל ענק ממוסגר בתוך מסגרת על גבי קיר ביתם.

הגדיל לעשות אחד הכותבים בחוברת 'הכרם' לפני כשישים שנה (חוברת ב עמוד 40), שהשתפך בשפה פיוטית על העומק והקדושה הניכרת לדבריו בקלסתר פניו של רש"י בציור זה: "דיוקנו העדיני-חינני הוא באמת דיוקנה של האומה הישראלית, וקלסתר פניו האצילים הם מעין קלסתר פני השכינה כביכול, ואין כל ספק שעל כגון זה כוון הכתוב ותחסרהו מעט מאלקים..."

יתכן שהחלטה של הצייר לצייר את רש"י עם זקן ארוך היורד על פי מידותיו, באה בהשראת הסיפור הידוע על אבי-אביו של רש"י (או על רבינו יעקב, רבו של רש"י) שהיה זקנו ארוך והיה מטאטא בזקנו לפני ארון הקודש. ובהשראת הסיפור החליט הצייר להעניק גם לרש"י עצמו את הזקן הארוך והמכובד.

פמוט או קסת?

אמנם בציור הנפוץ טעה הצייר והעמיד את הקסת על גבי הספר, אבל בציור עתיק

תואר פני קדשם של גאוני ומאורי הדורות מהווים מקור השראה לכל המתבונן בהם, ומעבירים רטט של קדושה בעיני כל המתבונן בהם. בלי להיכנס במסגרת זו לנידון הרחב במקורות המוסר והחסידות כלפי עצם סוגיית התמונות והציורים של צדיקים, אם דבר כשר הוא לכתחילה או שיש להימנע מכך, אך בדיעבד ככל שהתמונה או הציור כבר קיימים בעולם, אין ספק שאצל הרבה יהודים הם משמשים כסיוע לקרבת אלקים, לזכור את דמותם ומורשתם של הצדיקים, בבחינת 'היו עיניך רואות את מוריד', דמות דיוקנם המשתקפת מתוך התמונה כמו קוראת אל האדם לזכור את תורתם וללכת בדרכם.

מסופר, שבכנסיה-הגדולה שהתקיימה באירופה, כאשר הצלמים צילמו ללא הרף את הנוכחים, פנה הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, רבה של לובלין, אל גדולי ישראל שהיו שם ואמר להם: כתוב 'היו עיניך רואות את מוריד', פעם חקקו תלמידים צורת רבותיהם בלבם, והיה די בכך, עתה משנחלשו הדורות, צדקה עשה עמנו הקדוש ברוך הוא בתתו לנו את המצלמה למען יזכרו תלמידינו את צורות רבותיהם לפחות על ידי תמונותיה...

כל זאת, אם אכן מדובר בתמונה וציור אמיתיים, ולא כאלו שנוצרו ונבראו כיש מאין על גבי גיליונות הציור של ציירים בעלי חוש דמיון חסר מעצורים...

כמו, למשל, הציור הנפוץ על רבינו רש"י הקדוש!

הקסת על הספר!?

ציור מצוי ונפוץ בדורות האחרונים מתיימר להציג את דמות דיוקנו של רש"י הקדוש, כיהודי בעל הדרת פנים הדורה, זקנו ארוך יורד על פי מידותיו, עטוף גלימה עטורת פסים מאונכים, או שמא מדובר בטלית עטורת פסים שחורים; חובש לראשו כובע בד עגול וקמור; מצחו חרוש קמטים, והוא מעיין בספר גדול ורחב-מידות המונח על גבי ספר ענק אחר, תוך שהוא אווז ביד ימינו באחד מדפי הספר. בהנחה שהצייר ידע שבזמנו של רש"י טרם היו ספרים מודפסים בעולם, יש לשער שכוונתו היתה לצייר כאן ספר שנכתב בכתב-יד, וזו גם הסיבה שהצייר אף צייר במרכז התמונה קסת דיו ובתוכו נוצה.

תמונת קודש או ציור דמיוני?

פרולוג

ירושלים שבין החומות, שנת תרע"ו.

בסמטאות הצרות של העיר העתיקה, בין אבני ירושלים המכוסות אזוב עתיק ונושאות בחובן זיכרונות של דורות, מתהלכים מזה מאות שנים יקירי ירושלים, תלמידי חכמים צנועים, חסידים ואנשי מעשה השוקדים על התורה יומם ולילה. הקולות העולים מבתי המדרש הקטנים והגדולים כמו "החורבה" ו"תפארת ישראל" מהדהדים בחצרות העתיקות, וריח הדפים הישנים של הגמרות והחומשים מתערב עם ניחוח הלבונה המדגדג בחוטמם של יהודים בעלי ריח חזק ומזכיר להם את בית המקדש החרב.

לא הרחק מהכותל המערבי, בסמטה שבה כל אבן טומנת בקרבה רבבות תפילות, אנחות כבושות ודמעות מלוחות, הסתתר סוד שרק מעטים ידעו. סוד כוחה האמיתי של התורה, על הקשר שבין עולם הזה לעולם הבא, ועל המחיר הכבד של ביטול לימוד חלק אחד מחלקי מקצועות התורה.

זהו סיפור על זוג נעליים שחסרו לבעליהן, ועל נשמות שמצאו דרכן.

ואם תשאלו מה הקשר בין נעליים לנשמות - קראו נא את הסיפור ותבינו הכל.

סיפור

ראן נעלרמו הנעלרים

כוחו הנצחי של שיעור
בחומש רש"י

הרב יאיר וינשטוק

פרק ראשון:

ילד עם שאלה

שמש שבתית של סתיו תרע"ו התחילה לשקוע מאחורי גגות העיר העתיקה. קרני האור הנחושתיות, שנשברו על חלוני הבתים העתיקים, יצרו משחק של אור וצל על רצפות האבן השחוקות. בבית המדרש הקטן, שחלונותיו הצרים הציצו אל עבר הכותל המערבי, התכנסה קבוצה של כעשרים גברים לשיעור השבועי.

שמואל אהרן יודלביץ, ילד בן תשע עם עיניים חכמות - בוגרות בהרבה מגילו, עמד לצד אביו רבי שבתאי ובחן בדקדקנות את המראה. הילד, שלבש בגדי שבת נקיים, חולצה צחורה בלויה ומכנסיים שחורים עם טלאי באזור הברך הביט בתמיהה על המתרחש מול עיניו.

רבי אליעזר הכהן וייסמן, יהודי כבן שישים וחמש שזקנו הלבן זרם על חזהו כמפל שלג, פתח את החומש הישן בזהירות של כהן הנוגע בקודשים. ידיו העדינות והרזות, היו מלאות בכתמי גיל על עור חלק וחף מקמט, הן רעדו מעט כשדפדף בין הדפים הבלויים מיושן. קולו היה כשל אברך צעיר והוא רעם ברחבי בית המדרש בעוצמה כשהתחיל לקרוא:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר..."

הוא המשיך בפסוק הבא:

"וְאָתָה דִּבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שִׁבְתֵּיתִי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנִי וּבְיָנֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם".

שמואל אהרן הקשיב בריכוז. המילים היו מוכרות לו היטב - הוא למד אותן בתלמוד תורה, חזר עליהן עם המלמד, ידע אותן בעל פה. אבל כאשר הרב הזקן המשיך בפסוקים הבאים והתחיל לקרוא את פירוש רש"י, בקול חגיגי כמי שמגלה סוד עליון, והנוכחים הקשישים החלו להנהן

בראשיהם כאילו שמעו חכמה שלא נשמעה מעולם, עלתה בלבו של הילד תמיהה רבתי.

הוא הביט על הפנים המקשיבות: רבי יצחק השוחט, שידע בעל פה סדרי קדשים וטהרות; רבי מרדכי הסופר, שכתב מאות מזוזות ותפילין; רבי חיים ממשפחת אדמ"רי ויז'ניץ, שהיה בקי בכל תורת האר"י ז"ל. כולם ישבו ושתו בצמא כל מילה מפירוש רש"י על פסוקים "פשוטים".

השיעור הסתיים והקהל קם והתפזר איש איש לביתו, כשכל אחד מהם מפטיר ברכת יישר כוח חמימה לעבר רבי אליעזר ויוצא אל הרחוב הצר, שמואל אהרן כבר לא יכול היה להכיל את השאלה שבערה בקרבו. הוא משך בעדינות, אך בהתמדה, בשרוול המעיל של אביו.

"אבא", לחש, וקולו היה מלא בתמיהה רבתי, "למה הרב הזה מלמד למבוגרים חכמים דברים שאפילו אני יודע מהתלמוד תורה? ואני ממש לא מבין מדוע הם מקשיבים כאילו שמעו דבר חדש?"

שאלה זו סללה את הדרך לתשובה שעליה אמר רבי שמואל אהרן לימים, "כדאי היה ללכת את כל הדרך הארוכה כדי לשמוע מה שאבא סיפר לי".

רבי שבתאי הביט בחביבות אל בנו החכם. בעיניו של האב ניצת ניצוץ של הבנה עמוקה, כמו מי שנזכר הרגע במשהו שכמעט שכח. חיוך עדין, מעורב בעצב קל, עבר על פניו הצנומות. הוא הניח את כף ידו הרכה על ראשו של הילד ואמר בקול שקט:

"שמואל היקר, קודם כל, גם חומש - תורה הוא... אבל הבה ואומר לך, מאחורי השיעור הפשוט הזה מסתתר סיפור שישנה את הבנתך לגבי לימוד התורה לכל ימי חיך. סיפור שילמד אותך למה כל מילה בתורה, כל הסבר של רש"י הקדוש, הוא לא רק פירוש - אלא חיים שלמים".

עיני הילד נצצו בסקרנות. "איזה סיפור, אבא? בבקשה, ספר לי!"

פרק שני:

הסיפור הראשון האח היחף

בדרכם הביתה, דרך הסמטאות הצרות שהתמלאו בצללים שחורים של דמדומי ערב, כאשר קולות התפילות הערביות עלו מבתי הכנסת ונשמות השבת נסקו אל על, התחיל רבי שבתי לספר. קולו התמלא ברגש:

”הרב שראית אותו היום, רבי אליעזר הכהן וייסמן, לא תמיד היה מלמד כך. לפני עשר שנים, הוא היה רק אח של תלמיד חכם - לא המלמד בעצמו”.

הם עברו מתחת לקשת אבן עתיקה, וקולו של רבי שבתי הידהד קלות.

”היה לו אח, רבי מנחם מנדל, תלמיד חכם גדול שהיה אחד מתלמידיו המצטיינים ביותר של הגאון הקדוש רבי יהושע לייב דיסקין זצ”ל, ‘השרף מבריסק’ שהנהיג את ירושלים באותם שנים בחכמה עצומה וקדושה עילאית”.

שמואל אהרן הכיר את השם. כל ילד בירושלים הכיר את שמו של הגאון הגדול שהנהגתו הבעירה את ירושלים באש של מעלה ומחומה אנו סופגים עד היום. הוא גם האיש שהציל את העיר כולה ממשברים כבדים ופילוגים עמוקים, כידוע ליודעים.

”רבי מנחם מנדל” המשיך האב, וקולו התמלא בהערצה, ”היה בעל זיכרון פלאי ונדיר. הוא ידע

בעל פה שישה סדרי משנה מילה במילה, בקי היה בבבלי וירושלמי, ויכול היה לצטט בדיוק כל מאמר חז”ל כלשונו. גדולי הבקאים בירושלים אמרו עליו שהוא כמו נולד עם אוצר ספרים שלם בראשו”.

הם הגיעו לחצר ביתם, עשבים יבשים הציצו מעל קיר האבן, אבל רבי שבתי לא עצר בסיפורו. הם ישבו על הספסל הקטן מתחת לגג עץ קטן שהצל על החלון, ואור הירח החלקי שהחל לעלות וצבא הכוכבים האיר את פניהם. מניינם ראשונים של מעריב למוצאי שבת קודש החלו מתפללים, ופה ושם נשמע הסלסול המאריך ”והוואו רחום” המיוחד למוצאי שבת כדי לעכב את הרשעים עוד רגע קט לפני שהם חוזרים לגיהנום, ואחריו קריאת החזן ”ה’ הושיעה המלך יעננו”, אבל רבי שבתי החליט להתפלל הפעם מאוחר יותר כדי להעביר את המסר ללב בנו.

”אבל”, המשיך רבי שבתי, וקולו נעשה חמור יותר, ”למרות כל חכמתו הגדולה, היה לרבי מנחם מנדל מנהג לא ברור. הוא היה לומד רק ‘שניים מקרא ואחד תרגום’ - שני פעמים כל פסוק ופעם אחת תרגום אונקלוס, כמו שחכמינו ז”ל תיקנו. אבל פירוש רש”י? הוא כמעט לא נגע בו”.

”למה?” שאל שמואל אהרן בתמיהה.

”כי הוא חשב כמוך, בני”, ענה האב בעצב. ”הוא חשב שפירוש רש”י מיועד לילדים קטנים. הוא אמר: ‘אני יודע ברוך השם גמרא ופוסקים,

את רש”י הקדוש על כל חמישה חומשי תורה למדתי בחיידר בילדותי מפי המלמדים שלי ואני זוכר אותו בעל פה. למה אני צריך ללמוד שוב רש”י שאני זוכר כל מילה ממנו?’ ואחיו, רבי אליעזר, גם חשב כך”.

(ואגב אורחא יסופר בזאת סיפור מזעזע ומבהיל, ממנו נלמד לדעת כי גם בלימוד שנים מקרא ואחד תרגום כלל אין לזלזל, אותו שמעתי פעם לפני כשלושים שנה, אך לצערי כבר אינני זוכר את שמות הצדיקים המעורבים במעשה: יהודי יקר היה בפולין לפני כמאה שנה. חסיד של אחד האדמו”רים הגדולים. ויהי היום והחסיד נסע אל רבו לאחר זמן ארוך שבו לא הסתופף במחיצתו עקב קשיי הנסיעה הגדולים של אותם ימים. בבואו אל חצר הקודש, אך נכנס אל חדרו של רבו, הביט בו הרבי בעיניים חודרות וקרא בבהלה:

”מה זאת חסיד יקר שיש לך כתם שחור על המצח?”

החסיד הסתיר בתנועה אינסטינקטיבית את מצחו בדש כובע המצחייה שלו וחש בושה עמוקה. מי יודע איזו עבירה חמורה הרבי ראה על מצחו?

הבושה צרבה בבשרו כברזל מלובן.

הרבי הביט בו שוב וגער בו:

”האם אתה לומד בכל שבוע את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום?”

החסיד הניע ראשו לשלילה. נשמתו כמעט

פרחה מקרבו והוא התנשם והתנשף במהירות.

”אני... אני... לא מספיק, האשה, הילדים, אני עייף”.

”ובכן”, אמר לו הרבי, שהיה מגדולי צדיקי פולין, ועיניו ראו בנסתר כבגלוי, ”כתם שחור זה שעל מצחך, מקורו מכך שאתה מזלזל בלימוד הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. ומן היום והלאה תדקדק במנהג קדוש זה, הלכה פסוקה בשולחן ערוך, וסר עוונך וחטאתך תכופר”.

שמואל אהרן חש שבני מעיו מתהפכים ומשהו דוקר בבטנו. גם הוא חשב בדיוק כך.

”יום אחד”, המשיך האב, וקולו ירד בכמה אוקטבות והפך כמעט ללחישה, ”בעצם היום של ערב ראש השנה תרס”ד, רבי מנחם מנדל הכהן וייסמן נפטר מן העולם בפתאומיות. הוא היה רק בן חמישים ושמונה. צדיק היה, למד תורה יום ולילה, עזר לעניים, גידל ילדים בתורה ובמעשים טובים. נפטר בקדושה וטהרה במיטב שנותיו”.

שמואל אהרן השתתק. הוא יכול היה לדמיין את הכאב של המשפחה.

”רבי אליעזר התאבל עליו שבעה ושלושים כהלכה, וחשב שהסיפור נגמר. אבל...” רבי שבתי עצר, הביט אל השמיים שהתמלאו בכוכבים, ואז המשיך וקולו נעשה מלא מסתורין.

”בליל הושענא רבה, שלושה שבועות אחרי הפטירה, חלם רבי אליעזר חלום שאותו אינו יכול לשכוח עד היום הזה. הוא מספר שהחלום היה ברור כמו המציאות, אמיתי יותר מכל דבר שראה בחייים”.

שמואל אהרן התקרב אל אביו והתכרבל בחיקו. עורו הצטמרר, ספק מקרירות הערב. ספק מן החלום המבהיל.

”רבי אליעזר ראה את עצמו עומד במקום שהיה נראה כמו היכל ענקי, מלא באור שמימי זהוב ורך. והנה הוא רואה את אחיו רבי מנחם מנדל עומד לפניו. פניו היו זוהרות כזוהר הרקיע, כלשון הפסוק ‘המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע’, ובגדיו היו לבנים כשלג הר החרמון, ומהם יצאו קרני אור רכות שמחממות את הנשמה”.

הילד קימט את מצחו כשניסה לדמיין את המחזה המופלא.

רבי אליעזר הסתכל על אחיו בשמחה גדולה, אבל פתאום הבחין במחזה מחריד לבבות:

”רגליו של אחיו רבי מנחם מנדל היו יחפות ללא נעליים, הוא עמד יחף כעני מרוד”.

”אוי ואבוי”, לחש שמואל אהרן שהבין בחושיו החדים כי משהו אינו פה כשורה.

”בדיוק זה מה שחשב רבי אליעזר. הוא שאל

את אחיו בחלום: ‘מנחם מנדל, אחא יקירא, איך זה שאתה לבוש כל כך יפה, אבל רגליך יחפות? איפה הנעליים שלך?’

רבי שבתי עצר לרגע, ואז המשיך בקול מלא ברגש:

”והנה ענה לו רבי מנחם מנדל, וקולו מלא תוגה עמוקה: ‘אחי היקר, בעולם האמת גיליתי דבר שלא הבנתי בעולם הזה. פירוש רש”י על התורה הוא לא רק הסבר לילדים - הוא המפתח להבנת המעמקים הנסתרים של התורה. כל מילה מפירוש רש”י היא כמו לבוש לנשמה בעולמות העליונים. ואני? למדתי רק שנים מקרא ואחד תרגום, ולא למדתי לדאבוני פירוש רש”י. לכן אני צועד יחף בעולמות העליונים, אוי לי ווי לי”.

והוא פרץ ביללה קורעת לב.

שמואל אהרן הרגיש צמרמורת מטפסת במעלה גבו.

”רבי אליעזר נבהל ושאל: ‘אבל אחי, האם יש משהו שאני יכול לעשות עבורך?’ הוא הבין כי אם אחיו טרח לרדת לעולם הזה ולהתגלות אליו, כנראה הוא יכול לעשות משהו למענו.

ענה לו רבי מנחם מנדל: ‘כן, אחי היקר. אם תייסד שיעור ברבים ותלמד את פרשת השבוע מדי שבוע עם פירוש רש”י, כל מילה שתגיד יהיה תיקון לנשמת. כל הסבר מפירוש רש”י שתלמד ברבים יהיו לי כמו חלק מנעליים בעולם הבא”’.

”ומה קרה אז?” שאל שמואל אהרן בעיניים פקוחות לרווחה.

”באותו שבוע”, אמר רבי שבתי בחיוך, ”קם רבי אליעזר ויסד את השיעור שראית היום. כל שבת, מזה עשר שנים, הוא מלמד את פרשת השבוע עם פירוש רש”י. הוא אומר שכל פעם שהוא מלמד, הוא רואה בעיני רוחו את אחיו מקבל חלק נוסף מהנעליים הרוחניות”.

פרק שלישי:

המשאית התדרדרה במורד ההר

שמואל אהרן שתק לזמן רב, מעכל את הדברים המדהימים ששמע. לבסוף שאל: ”אבא, איך אתה יודע שהסיפור הזה אמיתי?”

הוא לא אמר, אבל אביו החכם הבין היטב אל מה ירמוז בנו הפיקח. אולי החלום בא מעולם הדמיון?

רבי שבתי הסתכל על בנו בעיניים חמות ואמר: ”כי רבי אליעזר סיפר לי את הסיפור בעצמו, כששאלתי אותו גם אני לפני כמה שנים מה פשר

**”אבא”, לחש,
וקולו היה מלא
בתמיהה רבתי,
”למה הרב הזה
מלמד למבוגרים
חכמים דברים
שאפילו אני
יודע מהתלמוד
תורה? ואני ממש
לא מבין מדוע
הם מקשיבים
כאילו שמעו דבר
חדש?”**

“היה לרבי מנחם מנהג לא ברור. הוא היה לומד רק ‘שניים מקרא ואחד תרגום’ – שני פעמים כל פסוק ופעם אחת תרגום אונקלוס, כמו שהכמינו ז”ל תיקנו. אבל פירוש רש”י? הוא כמעט לא נגע בו”

השיעור בחומש ורש”י. ואני חשתי בפנימיות שכל מילה מדבריו היא אמת לאמיתה”.

ועבר הסיפור מדור לדור במשפחת יודלביץ המרוממת וממנה נודע לכל בני ירושלים והיו מספרים אותו מאב לבנו.

וראו להסמיך לסיפור מרטיט זה סיפור דומה שהתרחש לפני למעלה משישים שנה וגם הוא נושקים בו שמים וארץ יחדיו, והוא סיפור מעשה מרעיד לבבות, ואני הכותב שמעתי בעצמי מפי כמה מהאנשים שהיו מעורבים במעשה.

וזה דבר המעשה:

בשלהי חודש אלול תשכ”ג, יצאו תלמידי ישיבת ‘פרשבורג’ השוכנת בגבעת שאול בירושלים למסע לקבר רשב” במירון, לתפילות לקראת ימי הדין המתקרבים. היו שם עשרות בחורים טובים, כולם לומדי תורה רציניים מן העידית שבעידית של בני הישיבות.

ביניהם היו שלושה בחורים בני עליה: מרדכי פולק; יצחק נחום נוישטט; ואברהם בנימין פרידמן. מרדכי פולק היה אחד הבחורים המצוינים בישיבה, מתמיד עצום, ומחדש גדול, גם היה ירא-שמים בתכלית. בנוסף הוא התעקש ללמוד כל שבוע את פרשת השבוע עם פירוש רש”י. רק מתי מעט ידעו על מנהגו לכתוב כל יום בפנקס קטן את כל מעשיו ופעולותיו של אותו יום. בלילה, טרם עלותו על משכבו היה קורא בפנקס, בודק ומבקר בשבע עיניים את כל מעשיו, לראות אם לא חטא חס ושלום באונס או ברצון, אם אין צורך לתקן דבר מה במעשיו, קטן כגדול. סמל של עובדי ה’ מהדורות הקודמים היה. מותו הטראגי השרה אבל כבד על כל מכריו.

בדרך בעת שחזרו ממירון לאחר שהתפללו באתרא קדישא בכל כוחם, במורד הר מירון, משהו נורא קרה. נהג המשאית “לור” שהבחורים ישבו בחלקה האחורי על ספסלי עץ פשוטים, איבד שליטה בהגה, והרכב התדרדר לתהום. זו הייתה תאונה נוראה. הנהג ושלושת הבחורים שהוזכרו נהרגו במקום.

השאר נפצעו בדרגות פציעה שונות, אבל שרדו. כל עולם התורה התאבל - שלושה בחורים צדיקים, עתיד העם היהודי, נקטפו כמו פרחים.

ידיד טוב היה לו למרדכי פולק, זאב הלוי פלדמן שמו. ידוע כיום כהגאון המפורסם רבי זאב הלוי פלדמן שליט”א, רב ור”מ דק”ק תורה עץ חיים וחבר הבד”ץ דהתאחדות קהילות החרדים בלונדון. מסיבות שונות לא הצטרף אז לנסיעה ונותר בישיבה.

הידיעה האימהה השיגה אותו בבית המדרש. הוא חש שליבו נשבר בקרבו, שלשה מחבריו הטובים לא שבו חיים, ממסע שכל כולו לא נועד אלא

לשם השתטחות על קברי צדיקים, התעלות והתכוננות לקראת יום הדין.

במיוחד היה כאבו גדול על האסון שאינה את ידידו הקרוב מרדכי פולק. עם זאת ידע בידיעה ברורה כי צדיק ה’ בכל דרכיו, א-ל אמונה ואין עול וכל דרכיו משפט. ומכל מקום הייתה שאלה גדולה מנסרת בחללה של נפשו: למה? על שום מה נגזרה גזירה קשה כשאל על שלושה בחורי חמד שהיו עמלים ויגיעים בתורה?

לאחר כמה שבועות, באחד הלילות, חלם זאב חלום מסמר שיער. ידידו הטוב מרדכי פולק נגלה אליו, פניו מפיקות אור יקרות.

“מרדכי ידיד” נפעם זאב בחלומו, “מה אירע לך?”

“זאב, ראיתי את צערך הגדול, ובאתי לעודד אותך” אמר מרדכי וניכר היה בו כי מאושר הוא. אושר גדול. “אל תצטער על המאורע אשר קרה לנו. רק למראה עיניכם הוא אסון, רק בעולם- הזה, השטחי, אבל אצלנו הכל נראה אחרת לגמרי. אני מאושר מאד”.

“דע לך - המשיך הידיד המנוח לדבר בחלומו של זאב - כי מיד בעלותי השמיימה הכניסו אותי לגן-עדן, ופתחו בפני את שערי היכלו של התנא האלוקי רבי שמעון בר-יוחאי שצירפני מיד למתיבתא שלו, יען כי זכינו להקריב את חיינו לטובת עם ישראל בנסיעה שכל כולה נועדה לתפילה על ציונו הקדוש.

“זוכר אתה את מנהגי הקבוע, ללמוד בכל ערב שבת-קדש פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש”י. מה שכרי? ובכן, זוכה אני ללמוד בחברותא עם רש”י הקדוש, ואני מסתופף בצילו. האם לא טוב לי? מה לך לבכות על גורלי?”

“באמת?” לחש זאב בהתפעלות.

“כן, המשיך מרדכי בחלום, ‘וכל זה בזכות שכיבדתי בכל מאודי את פירוש רש”י. זאב, תגיד לכל הבחורים בישיבה: מי שלומד פירוש רש”י בעולם הזה, זוכה ללמוד אצלו בעולם הבא!”

פרק רביעי:

השינוי

ואנו שבים מן הסיפור הפרשבורגאי אל הסיפור הירושלמי.

השנים עברו, ושמואל אהרן הצעיר גדל עד שהפך להיות אחד מגדולי תלמידי החכמים בירושלים. הוא לא שכח לעולם את הסיפור שסיפר לו אביו באותו מוצאי שבת. הוא ליווה אותו תמיד.

כשהגיע לתלמוד תורה, ביקש מהמלמד ללמוד ביתר עומק את פירוש רש”י, ולא רק לקרוא

אותו.

כשנכנס לישיבה, הוא לא הסתפק בלימוד הגמרא בלבד. הוא תמיד הקדיש זמן נוסף ללמוד חומש עם פירוש רש”י, לאחר שהשקיע זמן יקר בלימוד “שניים מקרא ואחד תרגום”.

כשהתבגר והגיע לפרקו זכה הבחור שמואל אהרן להכרת גאון הדור מרן רבי יוסף שלום אלישיב זצ”ל ונלקח אחר כבוד כחתן לבתו. הרב אלישיב, ברוב גאונותו, שם לבו כי חתנו הצעיר יודע בעל פה את כל פירוש רש”י על התורה מילה במילה.

“טיעורר איידעם, (חתני היקר) איך הגעת לזה?” שאל הרב אלישיב בחיוך קל.

שמואל אהרן סיפר לו את הסיפור ששמע מאביו, והרב אלישיב הנהן בהסכמה. “אתה יודע”, הוא אמר, “גם אני שמעתי סיפורים דומים. פירוש רש”י הוא לא רק פירוש - הוא המפתח לכל התורה”.

לימים הפך חתנו של הרב אלישיב לאחד מרבני ירושלים הבולטים. גדולתו וצדקותו היו לשם דבר בירושלים בפרט ובכל העולם התורני בכלל. הוא לעולם לא שכח את השיעור החשוב שלמד בילדותו:

אין דבר קטן בלימוד התורה, וכל מילה מפירוש רש”י היא אוצר יקר ונכנסי נצח בעולם הבא.

“רבי אליעזר הסתכל על אחיו בשמחה גדולה, אבל פתאום הבחין במחזה מחריד לבבות: רגליו של אחיו רבי מנחם מנדל היו יחפות ללא נעליים, הוא עמד יחף כעני מרוד”

אפילוג

אם תעבור ברחובות העיר ירושלים כמו בבני ברק; אלעד; בית שמש; ביתר; אשדוד; נתניה; מודיעין עילית; טבריה; צפת; מירון; תפרח ואופקים; קרית גת; קוממיות; יסודות; ובית חלקיה, ובעצם איפה לא?... בכל ריכוז יהודי בעולם כולו, היכן שמתגוררים יהודים יראים ושלמים החרדים אל דבר השם, ולומדי תורתו, החל מן התורה שבכתב, בכל יום מימות השבוע תוכל לשמוע את הקול המתוק, קול לימוד ערב, קולות לימוד העולים מרבבות בתי מדרש. בכל מקום בעולם, יהודים פשוטים לצד תלמידי חכמים גדולים, מכל המגזרים והעדות והחוגים יושבים יחד וילמדו בשמחה, במתיקות ובאהבה את פרשת השבוע עם פירוש רש”י.

פירוש רש”י, עדנה הייתה לו בשנים האחרונות, עשרות סוגי פירושים נפלאים יצאו לאור בשנים האחרונות על ידי גדולי תלמידי החכמים והם מסבירים כל מילה ומילה בדבריו של רש”י הקדוש, ומראים לנו עד כמה אכן היה רש”י הקדוש, המפרש הגדול של תורת השם תמימה ופירושו משיבי נפש.

החידוש הגדול שזכה דורנו הוא ללא ספק המבחנים היומיים והשבועיים במערכת ‘תורה שבכתב’. רבבות יהודים מכל העדות והחוגים, מכל הסגנונות והגילאים, קבעו לעצמם את הלימוד היומי כחוק ולא יעבור, לימוד הצועד יד ביד עם המבחן. הם אינם קוראים ‘קריאת שמע שעל המיטה’ עד שלא סיימו את המבחן היומי על חומש ורש”י.

ולנו לא נותר אלא לרוץ ולהצטרף כבר היום בצימאון צחיחים אל לומדי השיעורים של פירוש רש”י, בכל רחבי העולם בכל יום מימות השבוע, מיום ראשון בבוקר ועד כניסת השבת. גם אם אין שיעור בבית הכנסת שלנו הרי במערכת הטלפונית ‘קול התורה’ שעל ידי מפעל ‘תורה שבכתב’, נוכל לשמוע שיעורים נפלאים ובהירים במגוון סגנונות. ללגום את מימי המעיין הנצחי ולהתענג בטעם גן עדן כאן בעולם הזה. לדעת מה שכל לומדי חומש עם פירוש רש”י יודעים...

הם יודעים, כמו שרבי שמואל אהרן יודלביץ ידע, מילדות ועד זקנה, שכל מילה שהם לומדים מפירוש רש”י הקדוש היא לא רק הבנה של הפסוק – אלא היא לבוש לנשמה בעולם הבא, נעליים לצדיקים שצועדים בעולמות העליונים. אלו שמקבלים את הזכות שלשמה ולזכרה תאוות נפש: להצטרף אל לומדי השיעור השמימי מפי רבינו הקדוש, רבן של ישראל רבי שלמה יצחקי עצמו בהיכלו המבהיק בגן העדן, יחד עם מיליוני יהודים בני העולם הבא שזכו להימנות על גדודי תלמידיו של רש”י במרוצת הדורות.

ובערבי שבתות, כשהשמש שוקעת מאחורי גגות ירושלים הקדושה, עדיין ניתן אפשר לשמוע באוזן חדה במיוחד את הד קולו המתוק של רבי אליעזר הכהן, שעדיין מלמד את שיעורו השבועי, ועדיין מתקן את נשמתו של אחיו, ועדיין מלמד אותנו שאין דבר קטן בלימוד התורה הקדושה.

כי כל מילה מתוך פירוש רש”י - הוא יהלום מבהיק בגן העדן, ונעליים לנשמה בעולם הבא. ■

ויאדיר

וגדיר

מפעלות תורה שבכתב בארץ הקודש

מבחנים שונים מבחן הפטרה מבחן תורה שבכתב בגמרא מבחני סיכום בסיום כל חומש מבחנים תקופתיים שונים	מבחנים שבועיים מבחן בסיסי מבחן בעיון מבחן על כל פרשת השבוע כל שבוע מיום ה' עד יום ב' בלילה	סיכומים יומיים סיכום בסיסי סיכום בעיון מבחן על הלימוד היומי - מתחלף בכל בוקר	 מבחנים
'כמונח בקופסא' חידות שבועיות מקשרות בין כל חמשה חומשי תורה	'חידוד בפרשה' חידות בקיאות והבנה בפרשת השבוע עם פירוש רש"י	'יוסיף דעת' פולמוס שבועי מעמיק בהשתתפות אלפי הלומדים המתנצחים בדעת התורה	 תורתך שעשועי
הגלת בונס חודשית בין כלל עורכי המבחנים במהלך החודש ע"ס 200 ₪ 4 X זוכים מדי חודש	הגלה שבועית בין כלל עורכי המבחנים השבועיים ע"ס 200 ₪ 4 X זוכים כל שבוע	הגלה יומית בין כלל עורכי המבחנים היומיים ע"ס 200 ₪ 4 X זוכים כל יום	 מתן שכרה בצידה
הגלת בונס לנבחנים קבועים בכל שבוע יעלו בגורל 5 זוכים מבין הנבחנים הוותיקים והקבועים 'תורה כארד' 100 ₪ 5 X זוכים מדי שבוע	הגלת מבחן הפטרה בין כלל עורכי המבחן החודש על סט כל הנ"ך מדי שבוע	הגלת מבחן גמרא בין כלל עורכי המבחן המעמיק על ע"ס פנינים קטן מדי שבוע	הגרות ומלגות
הגלת 'כמונח בקופסא' בין המשיבים על המדור 'תורה כארד' 150 ₪ 3 X זוכים מדי שבוע	הגלת 'חידוד בפרשה' בין המשיבים על המדור 'תורה כארד' 100 ₪ 3 X זוכים מדי שבוע	הגלת 'יוסיף דעת' בין המשיבים על המדור 'תורה כארד' 200 ₪ 3 X זוכים מדי שבוע	 קול התורה
שיעור שבועי מסכם על כל פרשת השבוע השיעורים נמסרים בשפה בהירה ובטוטו"ד במגוון שפות וסגנונות בקו 'קול התורה': אידיש לשון הקודש עברית הרה"ג ר' אהרן יוסף הלברשטאם שליט"א הרה"ג ר' אלכסנדר פרידמן שליט"א הרה"ג ר' יעקב בטש שליט"א	שיעור יומי מורחב על הלימוד היומי	שיעור יומי מקוצר על הלימוד היומי	 קול התורה
הניוזלטר היומי מלא וגדוש בתוכן איכותי שימתיק לכם את היום מופץ להמוני מנויים בעולם כולו לקבלת הניוזלטר היומי שלנו ts025002018@gmail.com פנו 7:	הגיליון השבועי תורה שבכתב עם תוכן עשיר ומרתק על פרשת השבוע עם פירוש רש"י הק' מופץ באלפי נקודות הפצה בכ- 40 ערים ברחבי הארץ לקבלת הגיליון הדוא"ל או לפתיחת נקודות הפצה בתרומה סמלית ts025002018@gmail.com פנו 7: או לדוא"ל 1<2<6	 הוצאה לאור	